

TARTALOM Mécses a te igéd

MIKLÓS NÉ SZÉKÁCS JUDIT: *Avagy a te szemed...* 241

Tanulmányok

Az anglikanizmus öt évszázada 242

PAUL AVIS: *IV. Anglikanizmus a 19. században* 242

Figyelő

MESTERHÁZY BALÁZS: *Szárnyalj! Hívogató a 10. Szélrózsa evangélikus ifjúsági találkozóra* 248

Előadások

Dies Academicus. Előadások az Evangélikus Hittudományi Egyetem akadémiai napjának anyagából 250

BÉKÉSI SÁNDOR: *Sebeivel gyógyulunk meg. A szép és a rút kegyelmi kapcsolata a teológiában* 250

ÉRFALVY LÍVIA: *Esztétikum és etikum a magyar irodalomban* 253

CSERMEY PÉTER: *Hálózat és esztétika* 256

Krisztusban mindnyájan életre kelnek

KEVEHÁZI LÁSZLÓ: *„Emlékezz vissza az egész útra, amelyen vezetett Istened, az Úr”. Búcsú Asbóth László evangélikus lelkésztől (1927–2014)* 259

GÁNC S PÉTER: *Angyali küldetés. Igehirdetés Polgár Rózsa temetésén* 260

Az igehirdető műhelye

IFJ. CSERHÁTI SÁNDOR: *Szentháromság ünnepe után 4. vasárnap (Mt 7,12)* 262

BALOG ESZTER: *Szentháromság ünnepe után 5. vasárnap (Jn 1,41–51)* 264

DÁVID ADÉL: *Szentháromság ünnepe után 6. vasárnap (Mk 10,13–16)* 268

REUSS ANDRÁS: *Szentháromság ünnepe után 7. vasárnap (Jn 6,67–69)* 271

PELIKÁN ANDRÁS: *Szentháromság ünnepe után 8. vasárnap (Jn 8,37–45)* 273

Prédikációelemzés

BENCE ÁRON: *Életre szomjazva. Andrea Busse prédikációjának elemzése (Jn 4,6–30)* 276

Igehirdetés

CZOMBOS DOROTTYA: *Könnycseppeken átragyogva (Mk 18,2–6)* 279

Avagy a te szemed. . .

■ MIKLÓSNÉ SZÉKÁCS JUDIT

„Aki pedig megbotráncoztat egyet e kicsinyek közül, akik hisznek bennem, jobb annak, ha malomkövet kötnek a nyakába, és a tenger mélyébe vetik.” (Mt 18,6)

Néhány hete egy szakállas énekesnőtől volt hangos a média, akinek a fellépése nagy indulatokat szított. A jelenség sok kérdést reflektorfénybe helyezett – ha csak tizenöt percre is –, ezek közül egy talán marginálisnak tűnő ragadott most meg: a sokak által megtapasztalt zsigeri reakció, a megbotráncozás és a testtel, a külső megjelenéssel kapcsolatos elvárások, normák összefüggése.

A botráncozással kapcsolatos alapvető igehely Mt 18,6–9 par. De vajon itt arról van szó, amikor valaki a társadalmi normákkal vagy morállal szembemenő, de másra nézve nem ártalmas cselekedetével vált ki ellenérzést? Biztos vagyok benne, hogy a σκανδαλίζω igét Jézus itt olyan értelemben használja: ami eltávolítja tőle a „kicsinyeket”, elzárja előlük az utat a Krisztus felé. Ha mindenki malomkövet érdemelne a nyakába, aki valaha méltatlankodó fejcsóválást váltott ki egy embertársából, akkor már mindannyian a tenger mélyén ülnénk.

Mostanában intenzíven foglalkoztat a testszégyenítés és a „testrendészet” (body policing) kérdése. Úgy érzem, társadalmilag túlságosan nagy jelentőséget tulajdonítunk a külső megjelenésnek. Magunkat és egymást irreális szépségideálokhoz mérjük, amelyeket a média sulykol belénk; felnőttként és keresztényként próbálhatjuk ezek alól kivonni magunkat, de a gyermekeinket nagyon nehezen tudjuk megóvni ezektől a hatásoktól. Ennek következménye a a testünkkel kapcsolatos állandó szorongás és önértékelési zavarok, amitől már a fiatalok is szenvednek. Talán nyugodt lélekkel elmondhatjuk, hogy az egyházra ez a mentalitás nem jellemző, de bőven találunk példát „testrendészeti eljárásokra” az egyház gyakorlatában is, amelyek többnyire összefüggésben vannak a szexualitásnak elsősorban veszély- és csak másodsorban örömforrásként, illetve természetes testi szükségletként való felfogásával. Minden alkalommal, amikor valakinek megmondják, milyen ruhát viselhet, mennyire kell befednie a testét, a fejét, mennyire lehet rövid vagy hosszú a haja, mivel díszítheti a testét (smink, ékszerek), mennyire fejezheti ki szabadon a szexualitását, ezzel elveszik tőle a teste felett való önrendelkezés és a

fizikai megjelenés általi önkifejezés jogát. A nőkre sokszor szigorúbb öltözködési és viselkedési szabályok vonatkoznak úgymond erkölcsi okokból; arra tanítjuk a lányokat, hogy a testük valami szégyenletes dolog, amit jobb, ha eltakarnak, és a zaklatás vagy nemi erőszak áldozatává vált nőknek is gyakran a szemére hányják, hogy miért hozták magukat olyan helyzetbe, ahol áldozattá válhattak, miért voltak úgy felöltözve – holt egyedül az elkövető felelős a tetteiért. („Avagy a te szemed azért gonosz, mert én jó nő vagyok?”)

Ha tovább olvassuk a mátéi igeszakaszt a botráncozásról, azt látjuk, hogy Jézus szavai szerint a testünk egyes tagjai is képesek megbotráncoztatni bennünket: „Ha pedig a szemed botráncoztat meg téged, vágd ki, és dobd el magadtól. . .” Jézus itt sem a felháborodásról beszél, de én most hadd kínáljam egy ilyen értelmezését is ennek a passzusnak. Úgy érzem, a megbotráncozás, vagyis ebben az értelemben az ítélkezés, a felháborodás igenis lehet akadálya az Istennel való kapcsolatnak. Ha nemet mondok a másik emberre, mert jobbnak tartom magamat nála, mert a külseje, viselkedése, nemi identitása, általam feltételezett erkölcsje nem felel meg az én elvárásaimnak, sztenderdjeimnek, azzal magamat kárhoztatom. Ha úgy éreznék, a Biblia és a hagyomány a mi morális álláspontunkat igazolja, ne felejtjük el: megbotráncozni nem kizárólag erkölcsi okból szoktunk. Egy ember külsejét olykor pusztán esztétikai alapon találjuk visszataszítónak: túl kövér, túl sovány, túl férfias, túl nőies, túl ráncos, túl szőrös, túl izmos, túl deformált – az én ízlésemnek. Különös, hogy feljogosítva érezzük magunkat arra, hogy tárgyként, sőt testrészek kollektíójaként szemléljünk emberi személyekhez tartozó testeket – beleértve a magunkét is! –, és felettük ítéletet mondjuk. Mintha sértés lenne számunkra a normától eltérő látvány. Vagy mintha személyes sértésnek fognánk fel, ha valaki vét a mi erkölcsi normáink ellen (anélkül, hogy valójában bárkinek ártana). Nem óriási egóról árulkodik ez, és arról, hogy az összetett emberi lényt egyetlen könnyen felmérhető aspektusára redukáljuk? Nem lenne jobb nekünk, ha fél szemmel menénk be az életre – amely szem nem mindenhol azt keresi, min háborodhat fel, min gúnyolódhat, min szórakozhat, és a húsnál mélyebbre lát –, mint ha két szemmel kárhoztatnánk magunkat arra, hogy ítéletünk miatt magunk is ítéltesünk?

Az anglikanizmus öt évszázada

Sorozatszerkesztő: Fabiny Tibor

IV. Anglikanizmus a 19. században

■ PAUL AVIS*

A 19. század a változások és az átrendeződés időszakát jelentette az anglikán egyházban, Anglia bevett egyházában. A napóleoni háborúk végét jelző 1815-ös év és az I. világháború kezdete, 1914 közée 19. század tehát későn indult, és későn is fejeződött be. A korszak kezdetén Anglia vidékközpontú volt és gazdasági rendszere a mezőgazdaságra alapult, noha már megindult az iparosodás. Az I. világháború előestéjére azonban az ipar fejlődése és az urbanizáció vált meghatározóvá: noha vidéken megmaradt a hagyományos életforma, vasutak kapcsolták össze a vidéket a várossal. Az időszak kezdetén a whig kormányok megkezdték a hagyományos nemzeti intézmények, így az egyház megreformálását is. Ennek folyamán rögzítették a nem anglikán vallásúak és a nem keresztények állampolgári és politikai jogait.

A 18. század evanglikál ébredési mozgalma hangsúlyozta a személyes megtérés és a bibliaolvasás fontosságát, és ezzel hatalmas energiákat szabadított fel. Ezek egy része azonban – a John Wesley (1703–1791) és Charles Wesley (1707–1788) – eredetileg mindketten anglikán lelkészek –, valamint George Whitefield (1714–1770) által elindított metodista mozgalom révén – kiáramlott az anglikán egyházból. A metodista egyház csatlakozott a kívülállók soraihoz, noha nem ellenezte a bevett egyházat oly

mértékben, mint a korábban kiváltak (függetlenek, baptisták, kvékerek). Az anglikán egyház kisebb részében volt jelen a „magasegyházi” jelleg, amely az evanglikál irányzatnál erősebben hangsúlyozta az egyház történetiségét, hagyományát, a szentségeket és a papságot. A népegyházi irányzatot vagy más néven a liberális anglikánokat kreatív gondolkodók egy kis csoportja alkotta, akikre erősen hatott a romanticizmus és a német idealista filozófia gondolatvilága. Samuel Taylor Coleridge (1772–1834) költő, irodalomkritikus és laikus teológus gondolataitól vezérelve utat nyitottak a tudományos bibliatanulmányozás, a tudományos eredmények és a modern gondolatok befogadása felé.

J. H. Newman és a traktariánus mozgalom

Kihívás az evanglikálok és a hagyományos magasegyház képviselői számára

A traktariánus mozgalom (más néven Oxford-mozgalom) alapvetően a népegyházi evanglikáloknak az egyház szentségi életét háttérbe szorító hozzáállására adott választ, kivéve egyben a politikai beavatkozás veszélyét, mely a reformokra hivatkozva szekularizálta volna az egyház bizonyos történelmi kincseit. A mozgalom vezetői John Keble (1792–1866) lelkész és tudós költő; John Henry Newman (1801–1890), a 19. század legkiválóbb anglikán teológusa, akinek római katolikus hitre való áttérése 1845-ben az egyik legnagyobb törést jelentette az anglikán egyház számára a század első felében; Richard Hurrell Froude (1803–1836), a csoport egyik legmerészebb gondolkodója, valamint Edward Bouverie Pusey (1800–1882) hebraista, szentségi teológus és az ökumenikus gondolkodás úttörője, aki Newman kilépését követően a csoport vezetőjévé vált.

* Paul Avis az exeteri katedrális második lelkésze, az exeteri egyetem címzetes professzora, az *Ecclesiology* (Ekkleziológia) c. folyóirat főszerkesztője, II. Erzsébet királynő udvari káplánja. Legutóbb megjelent művei: *The Identity of Anglicanism: Essentials of Anglican Ecclesiology* (Az anglikanizmus identitása. Az anglikán ekkleziológia alapjai. T&T Clark, 2008); *The Anglican Understanding of the Church* (Az egyház anglikán szemmel. 2. kiad. SPCK, 2013); *In Search of Authority: Anglican Theological Method from the Reformation to the Enlightenment* (A tekintély nyomában. Anglikán teológiai módszertan a reformációtól a felvilágosodásig. Bloomsbury – T&T Clark, 2014).

A veszedelmes radikálisok hírében álló traktariánusok valójában rendkívül konzervatív, mondhatni reakciós gondolkodók voltak. A romanticizmus hatására felértékeltek az érzelmi állapotok szerepét, és nagy reményeket fűztek az ethosz fogalmának intuitív értelmezéséhez. Gondolkodásukat átjárták Sir Walter Scott (1771–1832) történelmi regényei, aki közel hozta a múltat – különösen a középkort – kora emberéhez. A traktariánus mozgalom teológiai szempontból a korai egyházatyáktól és a 17. századi anglikán magasegyház nagyjaitól merített. Kevésbé ismerték és még kevésbé kedvelték a reformátorokat (Luthert, Kálvint vagy Cranmert), és eltorzították a reformáció teológiáját és történetét, csak azt emelve ki belőle, amit értékelni tartottak. Politikai szempontból konzervatívak voltak, elleneztek a demokratikus alapelveket, és gyanakvással szemlélték a tudományt, a technológiát és az új, kritikus bibliaszemléletet. Jelszavuk a régi ösvényekre való visszatérésre hívott, hiszen a múltat csupa rózsaszínben látták.

A traktariánus mozgalom az anglikán egyház egységét hirdette az állami beavatkozás és a megosztó versengés ellenében, kiálltak a *Book of Common Prayer* (Imádságkönyv, 1662) rögzített istentiszteleti rendek fegyelmezett alkalmazása, az aktív lelkipásztori és lelki vezetői szolgálat, valamint a püspökök apostoli folytonossága mellett. Régi gyakorlatokat elevenítették fel (például a böjtölést), de anglikán módra mégis idegenkedtek a római katolikus egyháztól (noha a pápa tévedhetetlenségét és univerzális hatalmát csak az 1870–71-es vatikáni zsinat hirdette meg), és nem vonzotta őket a rítus és a liturgikus öltözékek sem. Remek vitázók voltak, és programjukat a *Tracts for the Times* (Traktátusok korunk emberének) kiadványsorozatban terjesztették: újra kiadták az egyházatyák és a 17–18. századi elődök írásait, önéletírásokat, költeményeket és kiterjedt teológiai eszmecsereket közöltek. A népegyház híveit teológiai és liturgiai vulgaritásukért ostromozták, a magasegyház hagyományos képviselőit pedig lenézték az előjogokkal járó kényelem és a dogmatikai felületesség miatt.

A *Tracts* (Traktátusok) sorozat első kötetében (1833–1834) Newman a püspöki szolgálatot tűzte tollhegyére: bátorította a püspököket, hogy töltsék be tisztüket, és a mártírság örömeit kívánta számukra az evilági priviligiumok helyett. A *Tracts* (Traktátusok) 90. számában (1841) Newman megpróbálta összekötni az angol reformációnak a *Thirty-nine Articles of Religion* (Harminckilenc hitcikkely, 1563, 1571) által kifejtett tanításait a tridenti zsinat tanításával, amely a 16. század közepétől formálta a római katolikus egyház reformációellenes álláspontját. Newman kifinomult és provokatív érvelése komoly felháborodást keltett, és az oxfordi egyetem elítélte a traktátust. Ettől kezdve Newman csalódása a törvény által bevett anglikán egyházban csak mélyült: személyes hangnemben támadta az anglikán egyház püspökeit, és vágyakozva fordult a római katolikus egyház felé. A mozgalom néhány, még nála is szélsőségesebb tagja már ekkor áttért, Newmant azonban visszatartotta az a tudat, hogy a 19. század közepi ró-

mai egyház szemléletét erősen eltért az apostolok, az egyházatyák és a korai egyház mártírjainak egyházától. Földrajzi kiterjedése valóban egyetemessé tette – de megvolt-e az apostoli egyház letéteményesében az apostoli folytonosság? Newman az apostoli egyház és saját korának római katolikus egyháza közti hézagot a fejlődés elméletét sugalló történelmi kutatásai segítségével próbálta áthidalni. Newman *Essay on the Development of Christian Doctrine* (A keresztény tanítás fejlődéséről, 1845) című esszéjében meggyőzte magát arról (noha ez korántsem minden társa számára volt ugyanilyen meggyőző), hogy a római katolikus egyház – mint minden jól működő intézmény – nem statikus, hanem az idők folyamán következetes pályán haladt. Newman az autentikus fejlődés hét próbáját sorolta fel, azaz hogy az egyház hogyan változhat anélkül, hogy a lényege mégis változatlan maradjon. Newman elméletét számos kritika érte: nem annyira a fejlődés gondolata miatt (hiszen a 19. század kedvelte az evolúciós, fejlődési gondolatokat), mint inkább azért, mert gondolatmenetéből azt szűrték le, hogy Newman személyes, érzelmi okokból titokban már biztosan áttért.

Az Oxford-mozgalom sosem heverte ki maradéktalanul Newman távozását és azokat, akik előtte vagy őt követően távoztak a római katolikus egyházba. A mozgalom anglokatolikus jelleget öltött, és noha tagjai a korábnál intenzívebb érdeklődést mutattak a rítus és Róma kegyességi gyakorlata iránt, papjai éppen a szegény és elhanyagolt gyülekezetek odaadó pásztorolása révén tettek szert elismerésre. Az Oxford-mozgalom átalakította az anglikanizmus arculatát: miközben a különböző keresztény hagyománykörök (például Németországban, Skandináviában és az anglikán közösség egyes részein) egyaránt ekkléziológiai reneszánszukat éltek, az Oxford-mozgalom tudatosította, hogy az egyház a szentek közössége, amit nem az állami támogatás, hanem a szentségekkel való élés életet, püspökei és papjai pedig az apostoloknak adott missziói parancs világos letéteményesei. A mozgalom az evangélikálébredésből fakadó energiákat sikeresen egyházi (azaz liturgiai, szentségi és lelkipásztori) formába öntötte. Megtanította az anglikánokat arra, hogy „a szentség szépségében dicsérjék az Urat”.

Charles Gore és a Lux Mundi

Az új anglikán nyitás a tudomány, a filozófia és a kritikus bibliaszemlélet irányába

Egyes 19. századi anglikán gondolkodókat a német idealista filozófia megismerése terelte a tudományos felfedezésre, a kritikus bibliaszemléletre és általában véve a modern gondolatvilágra való nyitottság irányába: ez a filozófia a természeti jelenségekben és az emberi elmében való isteni jelenlétet vette alapul. A protestáns oldalról hagyományosan hangsúlyozott isteni transzcendencia kiegészült az isteni immanencia taní-

tásával. Ezzel a görög egyházatyák, Hippói Ágoston, Aquinói Tamás és mások által hirdetett teológiai igazságot fedezték fel újra. Az isteni immanencia újbóli fókuszba állítása mellett ez a népegyházak nevezhető csoport fontos szerepet juttatott a lelkiismeretnek vagy az erkölcsi érzéknek a teológiai igazság megértésében, beleértve a Biblia értelmezését is.

Samuel Taylor Coleridge, a német idealista filozófia és a 17. századi anglikán hittudósok lelkes tanítványa és követője (különösen is a cambridge-i platonistáké, akik az emberi értelmet „az Úrtól kapott mécsesnek” nevezték) a Biblia emberi vonatkozásait emelte ki *Confessions of an Enquiring Spirit* (Egy kereső szellem vallomásai, 1840) című posztumusz írásában. Coleridge *Biographia Literaria* (Irodalmi életrajz, 1817) című művében ismertette az emberi kreativitás működését, amit korai versei írásakor élhetett át, és az isteni teremtőerő emberi elmében való megjelenésének tartotta. Julius Hare (1795–1855) szintén alaposan ismerte a német gondolkodókat, éltette a reformációt, és Luthert emberként és teológusként is védelmébe vette. Frederick Denison Maurice (1805–1872) *Moral and Metaphysical Philosophy* (Morális és metafizikai filozófia, különböző kiadások 1848-tól kezdve) a keleti és a nyugati hagyományból egyaránt merített. *Theological Essays* (Teológiai esszék, 1853) című kötetében teológiai és erkölcsi alapon vitába szállt a meg nem váltottak örökké tartó büntetésének ortodox tanításával.

Az ortodox bibliaértelmezés számára az *Essays and Reviews* (Esszék és szemlék) gyűjteményes kötet 1860-as kiadása okozta a legnagyobb kihívást. Ebben Frederick Temple (1821–1902) későbbi canterburyi érsek kimutatta az isteni vezetést az emberi faj evolúciójában; a többi szerző racionálisabb szempontból közelített a Szentírás természetfölötti vonatkozásaihoz. A kiadvány által keltett vihar talán a legnagyobb krízis volt az anglikán egyház 19. század végi történetében. A bántó írások két szerzőjét végül nem sikerült vád alá helyezni.

A traktariánusok (az evangelikálokhoz hasonlóan) elenezték a bibliatanulmányozás Németországból érkező új módszereit. Szerintük ezzel nemcsak a Pentateuchus (beleértve az 1Móz 1–3-ban leírt teremtéstörténetet) és az Ószövetség könyvei kerültek veszélybe, de a Krisztus személyére vonatkozó hagyományos elképzelések is. Henry Parry Liddon (1829–1890), Pusey tanítványa 1866-os bamptoni előadásában ékesszólóan védte a Názáreti Jézus mindentudását és tévedhetetlenségét. Itt előadott gondolatai *The Divinity of our Lord and Saviour Jesus Christ* (A mi Urunk és Megváltónk, Jézus Krisztus istensége, 1867) címmel jelentek meg nyomtatásban.

Charles Gore (1853–1932) a traktariánusok harmadik generációjához tartozott. Liddon benne látta Pusey és a saját örökségének lehetséges folytatóját. Gore ír arisztokrata származású, pszichológiailag kissé ingatag, de nagyszerű tudós, tanár és társadalmi reformer volt. Néhány lelkész-társával (szinte mind oxfordiak) évente összegyűlt, hogy együtt imádkozzanak, tanuljanak, vitázzanak és írjanak – ez volt az úgynevezett The Holy Party (Szent mulatság).

Az ő eszmecseréik eredménye volt a Gore által szerkesztett *Lux Mundi* (A világ fénye, 1889), mely megjelenésekor teológiai bombaként robbant. Gore előszavában kifejtette, hogy a könyv célja a keresztény teológia alkalmazása a modern gondolkodáshoz (inkább így, mint fordítva). Ő is a fejlődés alapelveiből indult ki, de Newmantól eltérően összekapcsolta a társadalmi és intellektuális változásokkal, és progresszív teológiai szemléletének szolgálatába állította azt. Gore-nak a kötetben közölt esszéje, a *The Holy Spirit and Inspiration* (A Szentlélek és az ihlet) Liddon és az Oxford-mozgalom védelmezői szerint elárulta a traktariánus alapelveket: Gore-t eretneknek kiáltották ki. De mit is állított a szerző, ami ilyen szélsőséges reakciót váltott ki olvasóiból?

Gore részben a görög egyházatyák alapján, de még inkább támaszkodva Hegel idealista filozófiájára úgy látta, hogy az igazság emberi megértésében a Szentlélek munkálkodik. Úgy gondolta, hogy a német protestáns bibliakutatók friss szemlélettel közelítettek a bibliai szövegek születéséhez és műfajaihoz. Amit pedig Charles Darwin a természetes kiválasztódásról írt, *The Origin of Species* (A fajok eredete, 1859) című művében, azt nem lehet letagadni. A modern gondolkodás és a tudományos felfedezések által kínált eredményeket úgy kell felfogni, hogy azok egyre inkább felfedik Isten igazságát. Az Ószövetségnek nem kell szó szerint igaznak lennie ahhoz, hogy gondviselészerűen előkészítse Krisztus érkezését. De ami megengedhető az Ószövetség mint előkészület esetében, az nem vonatkozhat az Újszövetségre, ami maga a beteljesülés, a valódi reveláció. A szűztől születés és Krisztus testben való feltámadása nem kérdőjelezhető meg. De mit tegyünk azokban az esetekben, amikor úgy tűnt, mintha Krisztus támogatná az olyan ószövetségi történetek szó szerinti olvasatát is (például Jónás és a cethal), amelyekről a tudomány kimutatta, hogy figuratív műfajhoz tartoznak? Gore válasza volt a vita gyújtópontja: Jézus földi szolgálata alatt nem hordozta az isteni mindentudás jellemzőjét, hanem saját kora és kultúrája alapfeltételeiből indult ki – ez azonban nem érintette valódi isteni mivoltát. Gore a hangos tiltakozás ellenére sem vonta vissza szavait. Amint mondotta, kötötte „az evangélium lelkülete”. A tudományos bibliaértelmezés megvilágította előtte a Szentírás emberi vonatkozása- it és Jézus Krisztus valódi emberi mivoltát.

Gore lett a 19. század vége és a 20. század elejének legfontosabb anglikán teológusa. Következő írásaiban továbbfejlesztette és magyarázta ezt a kenotikus (önmagát kiüresítő) krisztológiát. Alig tért el eredeti nézeteitől: oxfordi püspökként az ortodoxia bástyájának tartották. 1919-es nyugdíjba vonulását követően adta ki négykötetes jelentős apologetikai munkáját *The Reconstruction of Belief* (A hit rekonstrukciója) címmel. Az ortodox felfogás határai azonban élete során átrendeződtek – részben éppen neki köszönhetően.

Szövegközlés

Traktátusok korunk emberének

1. Gondolatok a lelkesi hivatásról, tiszteletteljesen fordulva papságunkhoz¹ [J. H. Newman]

Én is közületek való vagyok, presbiteriánus, ezért nem fedem fel a nevemet, nehogy túl súlyos következményeket vegyek magamra, ha saját nevemben szólok. De szólnom kell, mert az idők gonoszak, mégsem szól senki ellenük.

Nem így van-e? Nem csak „nézünk-e egymásra”, mégsem cselekszünk semmit? Nem tudjuk-e mindannyian, hogy milyen veszélyek közé jutott az Egyház, mégis mindenki csak megül a maga helyén, mintha hegyek és tengerek választanák el testvért a testvértől? Ezért fogadjátok el, hogy megpróbáljak előcsalogatni kellemes lakhelyetekről, amelynek áldásait eddig élvezhettétek, hogy gyakorlatiasan gondoljuk át az Anyaszentegyház helyzetét és kilátásait; hogy mindnyájan le vessük a ránk nehezedő tétlenséget, amely minden baj okát az államban keresi, de semmit sem tesz a jobbítás érdekében.

Gondoljuk csak meg! Igazság és tisztesség-e, ha tűrjük, hogy püspökeink egyedül állják a háború viharát anélkül, hogy támogatnánk őket? A „minden Egyház gondozása” az ő vállukon nyugszik. Ez már csak így van: ez az ő dicső részük. Egyikünk sem kívánja őket legkevésbé sem megfosztani a magas tisztséggel járó köteleseégeiktől, terheiktől és feladataiktól. És – noha ez sötét pillanat lenne országunk történetében – (tekintettel rájuk) mégsem kívánhatnánk áldottabb véget pályájuknak, mint kincseik vesztét és a mártírsorsot.

Jó szívvel és szeretettel meghagynánk nekik előjogokat és tiszteleti jegyeiket, nem bolygatjuk az *apostoli folytonosság* jogát, nem érintjük kardjukat és pásztorbotjukat. De bizton, megbotránkozás nélkül lehetünk fegyverhordozók a harctéren, és szavunk és tetteink úgy kötnek majd össze velük, mint Lukácsot és Timóteust Szent Pállal.

De most hadd térjek rá arra, ami miatt felemltem a szavam. Talán ha a kormány és az állam elfeledkezik Istenéről, és eltaszítja az Egyházat, megvonva tőle e világi dicsőségét és tulajdonát, az egyház *micsonda* alapon követelhet majd tiszteletet és figyelmet a nyáj részéről? Mindeddig születések, iskoláitok, vagyonotok, kapcsolataitok tartottak meg Titeket. Ha ezek a világi előnyök elmúlnak, mire alapozhatnak Krisztus papjai? Ez nem igazán komoly gyakorlati kérdés? Tudjuk, milyen siralmas azon vallási közösségek helyzete, akiket nem támogat az állam. Nézzétek csak a korábban kiváltakat, és rögtön meglátjátok, hogy papjaik az emberektől függenek: emberek *teremtényeivé* válnak. Megelégszettek-e majd, ha nektek is ez lesz a sorsotok? De jaj! Érheti-e nagyobb csapás a keresztényeket, mint hogy ők vezetik papjaikat ahelyett, hogy azok

vezetnék őket? Hogyan lehetünk az „egészséges beszéd példája”, és hogyan képviselhetjük „szolgálatunknak eme bőséges eredményét”, amikor befolyásunk csakis a személyes népszerűségeen alapul? A mi feladatunk nem éppen az, hogy *ellenálljunk* a világnak? Ehelyett megengedhetjük magunknak, hogy *udvaroljunk* neki? Hogy sima szavakat szólva, csaló szótat zengjünk? Hogy az élet útját könnyűvé tegyük a gazdagok és közömbösök számára, a szerényebb osztályokat pedig üres szórakozással és kábító tanokkal kenyeresszük le? Ennek nem szabad így lennie. És újra itt a kérdés: *mire* alapozzuk tekintélyünket, ha az állam hátat fordít nekünk?

Krisztus nem úgy hagyta ránk Egyházát, mint amely önmagában ne tarthatna számot az emberek figyelmére. Biztosan nem. Szigorú Urunk nem kérné, hogy harcoljunk a világgal, ha nem adna hitelt is ahhoz, hogy így tegyünk. Vannak, akik bizonytalan követelésekre, mások népszerűségükre, megint mások a sikerre vagy múló megfontolásokra alapozzák isteni küldetésüket. Ez utolsóból talán túl sok is jutott nekünk. Félek, hogy elvesztettük az igazi alapot, amelyre tekintélyünk épült, azaz *apostoli eredetünket*.

Nem vérből, sem a test, sem a férfi akaratából, hanem Istentől születünk. Az *Úr Jézus Krisztus Lelkét* adta az apostoloknak, majd megáldotta azokat, akik majd őket követik, majd az új meg új követőket, mígnem jelenlegi püspökeink is részesülhettek ebből a szent ajándékból: ők neveztek ki minket segítőknek, más szóval képviselőiknek.

Most mindannyian hisszük ezt. Tudom, hogy néhányan először eltagadják ezt, de mégis hisznek. Azonban még sincs ez kellőképpen a lelkükbe írva. *Hiszik*, mert ez a szentelési szolgálat tanítása, amit életük legkomolyabb pillanatában igazságként fogadtak el. Éppen ezért, nem a bizonyítás, hanem az emlékeztetés és meggyőzés szándékával idézem fel az akkor elhangzott szavakat, amikor Krisztus egyházának papjaivá váltatok.

A diakónusi szolgálatot ezekkel a szavakkal vették át: „Végezd diakónusi szolgálatodat az Úr egyházában, neki elkötelezve magadat. Az Atya, Fiú stb.”

A lelkesi szolgálatra így indultatok: „Vegyél Szentlelket, hogy munkálkodjál az Úr egyházában, neki elkötelezve, amit a kézzel jelez. Akiknek bűneit megbocsátjátok, megbocsátatnak, akiket megtartjátok, megtartatnak. Légy az Úr igéjének és szentségeinek hűségese közvetítője. Az Atya, Fiú stb.”

E szavakat hallottuk és ezt fogadtuk be akkor, amikor közelebb voltunk Istenhez, mint életünk bármely más pillanatában. Tudom, hogy az ordináció lényege a kézzel telben van, nem a szófordulatokban, de a mi esetünkben (ami általános szokás Egyházunkban) áldó szavak kísérték a cselekményt. Megvallottuk hát Istennek azt a hitünket, hogy a minket ordináló püspök által megkaptuk a Szentlelket, az oldás és a kötés, a szentségek kiszolgáltatása és az ige hirdetés hatalmát. De *hogyan* is adhatja nekünk ezeket az ajándékokat? *Honnan* van ez a joga? Csak pusztá szavak lennének (akkor hiába venné Isten nevét), kívánságot

¹ NEWMAN, J. H. et al.: *Tracts for the Times*. Rivington, London, 1834. (1. Thoughts on the Ministerial Commission Respectfully Addressed to the Clergy.)

szólaltat meg (ez sokkal kevesebb lenne annál, mint amit e szavak valóban jelenthetnek), vagy inkább éppen arra utal, hogy aki szól, ajándékot ad tovább? Ennél kevesebbet nem is jelenthet ez a beszéd. De, amint mondtam, honnan ez a jog? Van-e bármilyen joga a püspöknek, kivéve az, amit azoktól nyert, akik felszentelték püspöki szolgálatára? Nem adhat tovább olyat, amit maga is nem kapott. Világos tehát, hogy *közvetít*, és így a keresztény pap-ság lényege a *követés*. Ha kézről kézre nyomom követjük az ordináció láncolatát, végül elérünk az apostolokhoz. Tudjuk tehát, hiszen ez egyszerű történelmi tény, hogy mindannyian, akik felszentelt lelkészek vagyunk, ordinációnk formájában elismertük az *apostoli folytonosság* tanítását.

És éppen ezért nem tekinthetünk senkit *valóban* ordinálnak, akit nem éppen így szenteltek fel. Mert ha az ordináció isteni szentelés, akkor ez szükségszerű; ha pedig nem az, hogy merjük alkalmazni? Ezért akik alkalmazzuk, mi *mindannyian*, szükségesnek is kell hogy gondoljuk. Mert tehetünk úgy, mintha a szentségek nem lennének szükségesek az üdvösséghez, miközben végezzük a liturgiát; de amikor Isten kiárasztja kegyelmét, ezek lesznek az eszközei.

Nem tudom, hogyan hagyhatja bárki figyelmen kívül ezt a világos felfogást, kivéve (ahogy már utaltam rá), ha azon a nézeten van, hogy a szavak nem éppen azt jelentik, amit hallunk. De gondoljuk csak el, miféle példátlan kora ez az összevissza beszédnek, amelyben papjaink ma szolgálatba állnak. Nem éppen azért veszünk-e át egy liturgiát, *hogy* megakadályozzuk az át nem gondolt, haszontalan nyelv használatát, és hogy a legszentebb istentiszteleti szolgálatban ne írjunk le, ne írjunk elő és ne használjunk olyan beszédformákat, amelyeket nem gondoltak át és nem is vehetők komolyan?

Ezért, testvéreim, legyetek méltók hivatásotkhoz. Ne-hogy azt mondassák, hogy visszautasítottátok az ajándékot; mert ha bennetek van az apostolok Lelke, az *valóban* nagy ajándék. „Éleszd fel magadban Isten kegyelmi ajándékának tüzeit.” Tegyetek így. Mutassátok fel annak értékét. Tartsátok szemetek előtt, mint egy győzelmi jelvényt, mert ez értékesebb, mint a világi elismerés, műveltség vagy máz, tanultság vagy rang, ami pedig sokak fülét megnyitja előttetek. Mondjátok el *nekik*, hogy milyen ajándékot kaptatok. Az idők hamarosan erre hajtanak majd, ha megmaradtok hivatásotokban. De ne várjátok meg az idők szavát. Ne kényszerből, mert a világ elhagyott, mintegy kedvetlenül visszatérve tekintélyetek forrásához. Szóljatok most, mielőtt kényszerítenek rá: betöltve előkelő tiszteteket és kiérdemelve az emberek megbecsülését. Elterjedt a hír, hogy elvehetik hatalmatokat. Azt gondolják, ők adták, és ők is vehetik el. Azt hiszik, az Egyház tulajdona a cél, és tudják, hogy politikai erejük elegendő ennek a tulajdonnak az elvételéhez. Abba a hitbe ringatták magukat, hogy a jelenben kézzelfogható hasznosság, az elérhető eredmények, a nyáj részéről tapasztalt elfogadás és hasonlók jelentik isteni küldetések próbáját. Világosítsátok fel őket! Magasztaljátok

az egyházatyákat, a püspököket mint az apostolok letéteményeseit és az egyház angyalait, és töltsétek be tiszteteket, hiszen az ő szolgálatuk folytatására kaptatok megbízást.

Ha mégsem fogadtátok el az általam kínált nézetet, ne habozzatok, hanem (remélhetőleg) kellő tisztelettel *foglaljatok állást*. A semlegesség hamarosan állásfoglalásnak számít majd. *Határozzátok el magatokat*, mert ha nem is tesztek semmit, valamelyik oldalra nemsokára oda kell állnotok. Rosszul járnak, akiknél ez az elhatározás az esetleges körülmények játéka lesz, mert ők csakhamar Krisztus el-lenségei között találhatják magukat, noha azt hiszik, hogy csak a világi politika elől menekülnek. Zavaros időkben nincs helye ilyen különállásnak. *Aki nincs velem, az ellenem van, és aki nem velem gyűjt, az tékozol*.

Lux Mundi: Tanulmányok az inkarnáció vallásáról

Előszó az első kiadáshoz²

1. Ez a kötet elsősorban olyan körülmények együttállásának köszönhető, amelyek már nem állnak fenn. A szerzők 1875–1885 között Oxfordban találták magukat, ahol közösen munkálkodtak egyetemi tanulmányaik elvégzésén, és saját maguk és mások javára igyekeztek megvilágítani az egyetemes hit megfelelő összefüggését a modern intellektuális és erkölcsi kérdésekkel. Ez a közös igény és erőfeszítés nem ritka összejövetelhez vezetett, ahol közös gondolkodás és érzület, és a hitet mások elfogadásába ajánló közös módszer kezdett kialakulni. Mi, akik valaha élveztük e vidám társaságot, ma már jobbára eltávolodtunk egymástól. De egy ideig működő közösségünk talán hozott valami eredményt, ami okot és magyarázatot adhat e kötet kiadására.

2. Ez az esszégyűjtemény a keresztény hitvallás mellett tesz tanúságot magyarázatok útján. Biztosak vagyunk abban, hogy Jézus Krisztus most és ezután is „a világ világossága”. Biztosak vagyunk abban, hogy ha megszabadulunk előítéleteinktől és hibáinktól (amelyekért gyakran az Egyház legalább annyira felelős, mint mi magunk), és új szemmel tekintünk a keresztény hit valódi értelmére, rájöhetünk, hogy minden eddiginél indokoltabb megvizsgálni az élet és a tudás különböző megjelenési formáit, közvetítve az intellektuális és erkölcsi szabadság lehetőségét. De tudjuk azt is, hogy ahhoz, hogy a hit valódi értelme nyilvánvalóvá váljék, azt meg kell tisztítani, újra kell értelmezni és meg kell magyarázni. Pontosan erről ír egy híres francia szerző is, aki gyakran inspirálta sokunk gondolkodását: Gratry atya fájdalmasan élte meg, hogy az Egyház tanításai sok honfitársa számára mintegy idegen nyelven szólnak. Nem elég – mondotta – a Lélek misztériumát vagy a kereszténység hatalmas titkait Isten előtt igaz formában

² *Lux Mundi: Studies in the Religion of the Incarnation*. Szerk. Charles Gore. John Murray, London, 1889.

kimondani, ha az emberek nem értik ezeket. Az apostol és a próféta az, akinek megadatott a titokzatos és mélységes gondolatok értelmezésének ajándéka minden ember és minden kor számára. A misztikus, szent nyelvet köznyelvre kell lefordítani, hogy minden korban frissen szóljon meg Isten igéje, egyszerre tükrözve a kor újdonságát és az igazság örök értékét. Ezt érti Szent Pál is az értelmetlen nyelv magyarázatán. De ehhez szükséges, hogy az ember elismerje azt a kort, amelyben él. *Hoc autem tempus quare non probatis?* (Miért nem fogadjátok el ezt a kort?)³

3. Azért írtuk meg ezt a könyvet – nem az igazság bajnokaiként, hanem az egyetemes hitvallás és az egyház szolgálóiként –, hogy értelmezzük a hitet, amit kaptunk. Másrészt azzal a meggyőződéssel, hogy jelentős átalakulások korát éljük intellektuális és társadalmi szempontból; új igények, új szempontok és kérdésvetések sokasága jelenik meg, ezért nagy változások szükségesek a teológia határvidékein, ahol az más tudományokhoz kapcsolódik: újra kell fogalmazni tehát a teológia általános értelmét és állításait.

Vagyis a teológiának új irányba kell fejlődnie. Egyrésztől nem szívesen használjuk a „fejlődés” kifejezést olyasmire, ami nem őrzi meg a keresztény hitvallás és egyház alapjait, hiszen a fejlődés nem jelent innovációt, sem pedig eretnekséget. Másrésztől nem tarthatunk a keresztény tanítás fejlődésének olyan mozgalmat, amely csak egy divatos belső irányzat erőteljesebb megjelenése, amely egyes tanítások határozottabb kiemelésére és hangsúlyozására szűkíti le a teológiát.

A teológia valódi fejlődése folyamat, melynek során az egyház szilárdan áll a régóta ismert igazságok talaján, de megérti az új kor társadalmi és intellektuális irányzatait. Mivel „az igazság megszabadít”, az egyház asszimilálni tudja az új ismereteket, befogadva és helyt adva az új tudásnak, belevetve magát az új társadalmi rendek szentesítésébe, új és régi kincseket hozva elő, és újra és újra megmutatva a tanúságtétel erejét a változó világban, felmutatva a keresztény hit és élet egyetemes értékét.

4. Tanulmányainkkal egy ilyen fejlődéshez szeretnénk hozzájárulni. Látható lesz, hogy többé-kevésbé természetes sorrendben és részenként tárgyaljuk a keresztény hit egyes területeit, de nem célunk, hogy átfogó teológiai értekezéseket, vagy vallási igazságok ellentmondások közti védelmét biztosítsuk, hanem inkább, hogy pozitív módon mutassuk be a vallás központi gondolatait és elveit a mai gondolkodás és a jelen problémáinak tükrében. Az egyetlen esszé, amely formailag közelít a teljességhez, a keresztény etikáról szóló fejezet: mivel ebben a témában hiányoznak a hazai rendszeres források, ez némileg részletesebb kifejtésre serkentette a szerzőt.

5. A főbb hiányosságok, melyeknek magunk is tudatában vagyunk, a helyhiánynak tudhatók be. Például örömmel foglalkoztunk volna külön a bűn témájával, de reméljük,

hogy az ezzel kapcsolatos nézeteink több szerző írásában is megjelennek. Szintén eltekintettünk a történeti események részletes tárgyalásától, de látni fogják, hogy a keresztény hitelveket olyan szempontból próbáltuk bemutatni, hogy azok alapjai érthetőek legyenek, és bizton hisszük, hogy elfogadhatóak is. Amint már említettem, bár nem volt mód a csodák tárgyalására, reméljük, hogy az egyház általunk bemutatott, a természetben és a kegyelem által megjelenő istenképe megszabadítja az olvasót attól, hogy mereven ragaszkodjon a „szabálytalanságokhoz” ahelyett, hogy a világot a bűn által felforgatott, megváltásért kiáltó képében lássa. Ezáltal lesz számára érthetővé, hogy miért van szükség úgynevezett csodákra: ezek nem a természeti törvények kijátszását jelentik, hanem a rend helyreállításához és a világ teljesebb működéséhez szükségesek – szemben az isteni működés rendje helyett felületes, mechanikus elképzeléseket vallókkal és azokkal, akiknek a látását a bűn vagy a természetudományokkal való foglalkozás túlzottan elhomályosította.

6. Azt is meg kell jegyezni, hogy nem egyszerű emberként, hanem lelkészként írtunk, mint akiket a közös hit egyesít. Ez a közös meggyőződés lehetővé tette a kölcsönös kritikák megfogalmazását és elfogadását úgy, hogy noha mindenki a saját munkájáért volt felelős, és nem kívántunk beleavatkozni az egyéni módszerek megválasztásába, de kötetünk mégis egységes felfogást és közös reménységünket fejezi ki.

C. G.

Pusey House, Michaelmas, 1889

Ajánlott irodalom

- AVIS, Paul 2002. *Anglicanism and the Christian Church: Theological Resources in Historical Perspective*. (Az anglikanizmus és a keresztény egyház. Teológiai források történeti megközelítésben.) 2. kiad. T&T Clark, London – New York. (3. rész)
- AVIS, Paul 1988. *Gore: Construction and Conflict*. (Gore. Konstruktív és ellentétek.) Churchman Publishing, Worthing, Sussex.
- CHADWICK, Owen 1966–1970. *The Victorian Church*. (A viktoriánus egyház.) 1–2. köt. A&C Black.
- CHADWICK, Owen 1990. *The Spirit of the Oxford Movement*. (Az Oxford-mozgalom szellemisége.) Cambridge University Press, Cambridge.
- NOCKLES, Peter 1994. *The Oxford Movement in Context: Anglican High Churchmanship 1760–1857*. (Az Oxford-mozgalom környezete. Anglikán magasegyházi személyek 1760–1857.) Cambridge University Press, Cambridge.
- ROWELL, Geoffrey 1983. *The Vision Glorious: Themes and Personalities of the Catholic Revival in Anglicanism* (A dicsőséges jövőkép. Témák és személyek az anglikán katolikus ébredés köréből.) Oxford University Press, Oxford.
- CARPENTER, James 1960. *Gore: A Study in Liberal Catholic Thought* (Gore. Tanulmány a liberális katolikus eszméről.) Faith Press, London.

Fordította Pap Kinga Marjatta

³ Gratry, Henri Perreyve. Paris, 1880. 162. o.

Szárnyalj!

Hívogató a 10. Szélrózsa evangélikus ifjúsági találkozóra

■ MESTERHÁZY BALÁZS

Szeretem a folytonosságot. Azt, amikor érezzük, hogy egy sorba állunk be, amikor a másik dolog következik az előzőből, és amikor tudjuk, hogy előttünk is járt már itt valaki. Így a 10. Szélrózsa témája a 9. találkozón fogant.

A fonyódligeti Szélrózsa egyik legmeghatározóbb előadása sokunk számára Klaus Douglass bibliatanulmánya volt, még ha ott a helyszínen nem is hallgatták sokan, de örömmel olvashattuk később e lap hasábjain (lásd *Lelkipásztor*, 2012/12. 449–453. o.). Douglass az azóta többször idézett tyúk–sas képpel kezdte előadását – és mindezt úgy mondta el, mint saját testamentumát, melyet a magyarországi evangélikus fiataloknak akart elmondani: Bennetek egy sas lelke van!

Az idei találkozó témáját Réz-Nagy Zoltán javasolta a Tízek egy 2013 tavaszi ülésén, ahol több szempontból nagyon megörültünk ennek a profétai ígének. Immár negyedik alkalommal választjuk Ézsaiás könyvéből a motót, hiszen a 2000-es „Itt vagyok, engem küldj!”, a 2006-os „Tenyerembe vételek” és a 2012-es „Örömmel meríték a szabadulás vizéből” után most is ebből a bibliai könyvből kerül elénk egy generációkat meghatározó biztatás: „De akik az Úrban bíznak, erejük megújul, szárnyra kelnek, mint a sasok, futnak és nem lankadnak meg, járnak és nem fáradnak el.” (Ézs 40,31)

A Hertz-kommentárban ezt olvashatjuk erről a szakaszról: „Isten gondoskodása Izráelről hasonlít ahhoz az éberséghez, amellyel a sas örködik fészke fölött. Midőn elérkezik az ideje, hogy a kicsinyek elhagyják a fészket, az anyamadar buzdítani kezdi kicsinyeit, hogy utánozzák repülő mozgásait. Szerető gondossággal lebeg fölöttük, és készen tartja szárnyait, hogy felfogja őket, ha kimerülnének. Ha a kicsinyek gyengék vagy félénkek, a sas felveszi őket kiterjesztett szárnyaira, és viszi őket. Ezzel védi őket és segít nekik. A vadász nyilván előbb az anya testén kell áthatolnia, hogy elérje a kicsinyeket. Ez a jellemzés képet nyújt ar-

ról a gondoskodásról, fegyelemről és önállóságra nevelésről, amit Izráel kapott az isteni kéztől.”

Ezek alapján a 2014-es Szélrózsan szeretnénk, ha mind a gondoskodás, mind az annak ellátásához szükséges fegyelem és nem utolsósorban az önállóságra nevelés szempontja is megjelenne az igei alkalmakon, amikor készek vagyunk önmagunk korrigálására, és várjuk, hogy segítsenek nekünk abban, hogy valóban képesek legyünk a szárnyalásra: szívben, lélekben, képzelőerőben egyaránt, egy olyan történelmi időben, amikor az egyház jövőjét kell megálmodni.

A folytonosság ebben az igényben is tetten érhető. Fonyódligeten igyekeztünk egy olyan igei sorozatot összeállítani, amelynek a részeit akkor „merítéseknek” neveztük el, és egy-egy gyülekezeti közösséget kértünk az alkalmak vezetésére. Ez nagyon pozitív visszhangra talált, ezért ezt mindenképpen folytatjuk az idén is, így fognak közöttünk szolgálni a soltvadkert, az ágfalvi/lépesfalvi/oberriexingeni, a mezőberényi, a kaposvári, angyalföldi, a budahegyvidéki gyülekezet fiataljai, illetve a szombat esti áhítatfogatagban a Taizé-áhítattól a külmissziós evangélizáción át a Tamás-miséig sokféle forma közül választhatunk hét különböző helyszínen. A záró istentiszteleten a váraljai 1. Szélrózsa záró istentiszteletének igehirdetőjét hívtuk: Gáncs Pétert, akinek aktív püspökként lehet, hogy ez lesz az utolsó Szélrózsjája.

A folytonosságban azt is látjuk, hogy az igei alkalmak védett sávján kívül a fesztiválszerű kínálat továbbra is válalható; nem indokolt a református Csillagpont mintájára az egész délelőttöt „konferenciásítani”, azaz egy témát ajánlani – evangélikus egyházunkban valahogy nincsen meg az a fajta fegyelmezetség, amivel a reformátusok bírnak.

Így az úgynevezett alternatív kínálat marad délelőtt 10 és este 18 óra között, ezek közül hadd említsek néhány programpontot. Többféle témasort is tervezünk, így vendé-

günk lesz minden nap testvéregyházainkból egy-egy előadó: egy finn ifúsági referens, egy Olaszországban dolgozó bajor, illetve egy Németországban élő amerikai lelkész testvér. Lesz egy úgynevezett nem evangélikus sorozatunk is, amikor a református Kodácsy Tamástól az erőforrásaink, a katolikus Pál Ferenc atyától a kiteljesedés és a baptista Boros Dávidtól a nagykorúság kapcsán hallgathatjuk meg, hogy ők mit gondolnak ezekről a témákról. Püspökeinket az idén is arra kértük, hogy egy kicsit könnyedebb helyzetben beszélgessenek nem csak könnyű témákról, ehhez tárgyi segítséget kértünk tőlük, azaz „filléres emlékeket” fogják elárverezni a hallgatóság előtt.

A beszélgetési témák általában a „szárnyalás – szabadság – hitbéli nagykorúság” hármast köre szerveződnek, így hallgathatjuk Bódis Kriszta és Bakay Péter eszmecserejét az együttélés lehetőségeiről, Kamarás István és Szabó Lajos a jövő egyházáról, az egyház jövőjéről fog beszélgetni, Pléh Csaba pedig Béres Tamással az ember megismerhetőségéről. Antalfai Márta és Percze Sándor a mese erejéről, Kardos-Horváth Janó az öko-zene-politika hármastól, illetve lesz olívaszakértő, gyermekpszichológus és fizikus vendégünk, valamint kommunikációs és helyi környezetvédelmi szakember is.

Néhány ideai évfordulóról is szeretnénk megemlékezni, így Fabiny Tamás György Péterrel fog beszélgetni a holokauszt 70. évfordulójáról, a határnyitás huszonöt évvel ezelőtt történt eseményeit pedig Németh Miklós akkori miniszterelnök Balog Zoltán és Pröhle Gergely segítségével fogja felidézni.

A Szélrózsa kulturális kínálata az idén is erős: minden nap délelőttjén lesz gyerekkoncert vagy színház, rengeteg keresztény (nem csak evangélikus) zenekar fog fellépni, valamint a világi előadók (Magashegyi Underground, Kowalsky stb.) is mind olyanok, akik nemcsak népszerűségükben, hanem üzeneteikben is képesek kapcsolódni a Szélrózsa szellemiségéhez. A zenekarok kiválasztásában egyébként segítettek az Evangélikus gimnáziumok országos találkozójának (EGOT) résztvevői; tavaly ősszel az oroszországi rendezvényen kértük fel őket.

Azt gondolom, hogy a fiatalok számára meglehetősen sok lehetőséget adtunk (ifúsági pályázat, oktatási bizottság kerete, Telenor-kedvezmény), hogy ha akarnak, akkor nem túl magas összegért el tudjanak jönni a találkozóra. És ha eljönnek, akkor az én nagy álmom, hogy meglássák

azt, hogy tartalom és forma összetartozhat. Éljk meg azt, hogy az evangélium igenis megszólalhat igényes, fiatalos, lendületes, színes közegben. Több helyen elmondtam már, hogy zsigerből tiltakozom az ellen, hogy vagy tiszta evangéliumot hirdet valaki, vagy sokszínű közösséget épít. Szerintem a kettő összetartozik, hiszen az egyik a „mit?” kérdésre válaszol, a másik a „hogyan?”-ra, s ez a kettő nem játszható ki egymás ellen. Egyáltalán nem akarok olyasmit állítani vagy sugallni, hogy ennek egyetlen helye a Szélrózsa, de szeretném hinni, hogy e törekvésnek jelentős mérföldköve egyházunkban ez a találkozó, amit kár lenne kihagyni.

Ha egy-egy gyülekezet még készülni szeretne az alkalomra akár nyár eleji hittantáborban vagy levelezőlistán, akkor a *Szárnyalj!* mottóval kapcsolatban érdemes ötleteket keresni, asszociálni a fiatalokkal, hogy a világ milyen „szárnyalásokat” kínál nekünk, és ezzel szemben – vagy éppen ezzel együtt – az ézsaiási ige milyen lehetőségeket mutat meg nekünk. A www.szelrozsatlal kozo.hu weboldalon pedig gyakorlati információk is találhatóak, nem utolsósorban felhívások akár a kerékpárral való érkezésre, akár a „Szélrózsa szülötte” – 1996-os születésűek – akcióra.

A fesztivál jelleg értelemszerűen a mozgalmasságot helyezi előtérbe, de a 18 éves Szélrózsát, a jubileumi 10. találkozót többféle módon meg fogjuk ünnepelni, nemcsak a megnyitón, hanem külön „retrosátrat” is terveztünk az emlékek felidézésének segítésére. Ezek mellett természetesen a lelki elcsendesedésre is jut majd lehetőség, a Vadkerti-tó csodálatos közege ezt nagymértékben lehetővé teszi.

A helyi soltvadkerti gyülekezet pedig a híres vendég szeretetével készül – nem csak borutcával... A városról még egy gondolat: mindig fontos szempont a Szélrózsa helyszínének kiválasztásában, hogy a helyi gyülekezet milyen segítséget tud megadni a szervezéshez, illetve, hogy milyen hatása lehet a találkozóknak a környék evangélikusságának életére. Az elsőről látjuk, hogy nagyon pozitív, a másodikért pedig imádkozunk, hogy valóban áldás lehessen a Szélrózsa a soltvadkertiek és az ország e környékén lakó evangélikus gyülekezetek életén.

A folytonosság pedig egy idő után ebben is tetten érhető. Hogy az egyházunkban vannak olyan gyülekezetek (egyházmegyék), ahol rendeztek már Szélrózsát, és ahol majd fognak. Isten hozzon hát, kedves lelkész Testvérem, Tieiddel együtt az ideai Szélrózsára, Soltvadkertre július 16–20. között!

Dies Academicus

Előadások az Evangélikus Hittudományi Egyetem akadémiai napjának anyagából

▶ **Ami szép, az jó is? Az esztétika igénye a kortárs teológiai gondolkodásban** – ez volt a témája az Evangélikus Hittudományi Egyetemen megrendezett idei Dies Academicusnak.

A szemünk elé rajzolt (προεγπράφω) Krisztus alakja – ahogyan Pál apostol fogalmaz Gal 3,1-ben – olyan „esztétikai evidencia”, amely az ige olvasóját és hallgatóját új létre hívja. Az evangélium művészi megjelenítése – Paul Tillichhez szólna – három dologhoz vezethet: kifejezi az ember félelmét a valóságtól, amelyet leleplez; átalakítja a hagyományos valóságot, hogy így hatalmat adjon felette; valamint felmutatja az autentikus lét lehetőségeit, hogy az ember önmaga lehessen.

Míg Krisztus alakjához – legyen az szenvedő vagy megdicsőült – feltétlenül a jóság és az igazság fogalmai kötődnek, addig a bűneset következményeként előállt ismeret a jóról és a rosszról azt mutatja, hogy a szép is lehet rossz, a rút pedig lehet jó. Az esztétikum ambivalenciájával szembeül a kereszténység, és ekkor joggal merül fel a kérdés: vajon a rút egyben rossz is? Vagy éppen fordítva: ami szép, az jó is?

A Dies Academicus három elhangzott előadását teszünk közzé júliusi számunkban. További két előadást következő számunkban olvashatnak.

Sebeivel gyógyulunk meg

A szép és a rút kegyelmi kapcsolata a teológiában

■ BÉKÉSI SÁNDOR

A bibliai teológia értelmében *Isten szép*. Ezt hangsúlyozza a 20. században kiemelten Karl Barth, Rudolf Böhren és Hans Urs von Balthasar.¹ *Isten szép*, ami azt jelenti, hogy minden szépség Isten szépségéből sugárzik elő. Hiába mutogatják a tanítványok a salamoni templom fenéségességét: „Mester, nézd, milyen kövek és milyen épületek!” Jézus válasza mintha szembe menne velük: „Nem marad kő kövön, amely le nem romboltatik.” (Mk 13,1–2) Ezzel pedig arra a fontos gondolatra kíván utalni, hogy a templomnak éppúgy, mint minden más művészeti alkotásnak, sőt az egész természeti szépnek a forrása nem a mulandó felület rendkívüli csodálatosságában rejlik, hanem a dolgok mélyén Krisztus megváltói tettében. Ahogy mondotta is: „Rontsátok le a templomot, és három nap alatt megépítem azt.” (Mk 14,58; Mt 26,61; Jn 2,19) *Ez a megváltói mű minden teremtés tartalma, ahogy az új teremtés a megváltás formája*. Ilyen értelemben Isten megváltói és teremtői műve kihat az örökkévalóságra éppúgy, mint a történelmi tapasztalatok korlátok közé szorított örömeire, ahogy meghatározza Sáron rózsájának szépségét az *Éne-*

kek énekében vagy a Menyasszony királynői ékességét a 45. zsoltárban vagy a teremtett világmindenség és az ember jóságát a *Genézis* első soraiban, ahogy meghatározza a jónak és a gyönyörűségnek a forrását a testvéri együtt-létben is a 133. zsoltár szerint.

Ami lényeges mindezekben, az az, hogy *a szép egyáltalában nem a dolgok külső alakzatában található, hanem Isten emberen és az emberben véghezvitt művének belső tartalmában fogható fel*. Amikor a Szentírás a szépről beszél, akkor több kifejezést is használ erre,² de mindegyik vonatkozásában örömről és gyönyörűségről van szó. Amikor a természetet, az emberi történeket vagy a művészeti alkotásokat szépségnek ítéljük meg, az azért lehetséges, mert Isten maga mondta az általa teremtett világra, hogy jó (1Móz 1,4; 1,10; 1,12; 1,18; 1,21; 1,25; 1,31). Mi csak tettének és ítéletének hatáskörében nyilatkozunk a dolgokról. Ugyanakkor ez a teremtés azért lehet jó és szép Isten ítéletében, mert e világ alapítása óta (ἀπὸ καταβολῆς κόσμου) már megöletett benne a Bárány (Jel 13,8), aki eleve el volt rendel-

¹ BARTH 1948, 733–752. o. BOHREN 1998, 26–55. o. BALTHASAR 2004.

² Az Ószövetségben: *tób, nóam, kábód, hádár, jáfeh*; az Újszövetségben: *kalon*.

ve a világ alapítása előtt (πρὸ καταβολῆς κόσμου) (Ef 1,4), akiben, aki által s akire nézve teremtett minden, aki „előbb volt mindennél és minden benne áll fönn” (Kol 1,16–17). A megváltás fájdalmas áldozatából fakad ki tehát a teremtés mozdulata, éppen azért, hogy a jónak és szépnek teremtett világ ne maradjon megromlott állapotában az ember bűne miatt, s a krisztusi kereszt és az emberi kísértés lényegi áthatásában egy pillanatig se érje vád a Teremtőt, hogy miért hagyta elbukni az embert. Az idők végén keresztre feszített megváltó Krisztus minden időknek előtte már megküzdött a Gonosszal, s a *summum pulchrum* atól a *legfőbb szép*, hogy rúttá válva győzte le a rútát, s dicsőségében megsemmisítve azt, örök sebként magába rejtette, amely a szíve közepében van.

Ezért van az, hogy a történelem tapasztalatában, ahol annyi nyomorúság, hazugság és gonoszság fertőzi meg az emberi életet, a dolgok mögül, ama másik életből, ha tesszük: *Isten szívének ama örök sebéből az örömet és a gyönyörűséget egyedül a kegyelem munkálja. Az örömet és gyönyörűséget okozó szépnek ez a tette három mozdulatban mutatkozik meg. Ennek a három mozdulatnak a metaforája a Márk és a Máté szerinti evangéliumokban úgy jelenik meg, mint a harag poharának kiivása, a halál mélységében történő megkeresztelkedés, valamint a dicsőség trónusán való ülés (Mk 10,39–40; Mt 20,22–23). Szótérológiai értelemben mindez Jézus Krisztus szenvedése, keresztben történt halála és dicsőséges feltámadása. Ha a szépről – nem filozófiailag, hanem – teológiai szempontból beszélünk, éppúgy nem szólhatunk másról, mint ahogy Pál apostol sem, csak *Krisztusról, a megfeszített-ről* (1Kor 1,23; 2,2). Ezért emeli ki Eberhard Jüngel Krisztus megváltói munkájának esztétikai interpretálását Pál apostol Galatákhöz írt leveléből, miszerint a „szemeik előtt lefestett (προεγράφη) Jézus Krisztus” nem más, mint a „köztük-bennük megfeszített (ἑσταυρωμένος)” Úr (Gal 3,1) (JÜNGEL 1984).*

Isten szép, de ez az állítás nem a széppel való azonosítását jelenti, hanem kijelentésének és megváltói művének átragyogását a teremtett és megváltott világon. Ilyen értelemben *szép Isten*. Ennek a *szépnek* teológiai esztétikai megközelítésben is három mozdulata van: 1. *a szép rútsága*, 2. *a szép halála*, végül 3. *a rút szépsége*.³ A természetben és a művészeti alkotásokban megmutatkozó szép mögött Isten tette dinamikus mozgásban érvényesül, amelyet csak dialektikusan érthetünk meg. Ugyanis a *szép* nem csupán a dicsőség csodálatos előragyogásából, de a szenvedés rútságából is fakad. Az isteni szépség ragyogása a keresztihal botrányos iszonyatát is magába foglalja. Úgy is mondhatnánk, hogy a felemelő szépség eszkatologikus és dicsőséges ragyogásának alap-

szólama, *cantus firmusa* a Megváltó passiója. A Johann Sebastian Bach által komponált *Karácsonyi oratórium* gyönyörűségének titka is éppen abban van bizonyító módon, hogy a gyors, trombitákkal emelt győzelmi, örömteli doxológia alsó szólamában Krisztus nagypénteki szenvedésének lassú korálja hangzik. Szintén Jüngel ír arról, hogy a *szép* igazsága és Isten igazsága mindig konfrontálódik, mely feszültség a maga teológiai konkrétságában *sub contrario*, a Krisztus-esemény ellentéteiben válik nyilvánvalóvá (JÜNGEL 1984, 66., 78–80. o.). Ebből az következik, hogy a *szép* és a *rút* nem abszolút ellentétei egymásnak, hanem mind a természetben, mind a művészeti alkotásokban megnyilvánuló szépségnek feltétele a *szép* és a *rút* egymáshoz való és elválaszthatatlan teológiai viszonya, kegyelmi kapcsolata.

1. *A szép rútsága (deformis formositas) azt jelenti, hogy a szép feláldoztatik az igazságért.* Fordítva ez az út nem járható, ugyanis az igazság sohasem áldozható fel a szépség érdekében, mert az maga a giccs. Amikor a magamutogató felszín, a külső máz tetszeleg az igazság eltakarásával vagy eltusolásával, akkor az csak üres póz vagy közönséges bálványimádás. Az igazság felmutatásának érdekében viszont rútság, diszharmonia, torzulás nyomán mutatkozik meg a *szép*. Valójában a tartalmi igazság *a szép*, s nem a talmi külső alak. Ahogy a széptől megfosztott egyetlen igaznak, az Úr szolgálójának leleplezése *Ézsaiás* 53-ban épp ilyen módon gyönyörűségünkre van: „...nem volt néki alakja és ékessége, és néztünk reá, de nem vala ábrázata kívánatos. Utált (...) volt (...) Pedig (...) az ő sebeivel gyógyulánk meg.” (Ézs 53,2b.3a.5c; Károli-ford.) Ez Krisztus rútsága, alázata és gyalázata és szenvedése, amelyben megigazulásunkért érdekeltek vagyunk, noha ennek a szépségnek külső alakja passiójának borzalmában torzul el az átok fáján.

2. *A szép halála azt jelenti, hogy a hazugság és a gonoszság hangzavarában az igaz megtalálásáért csak a csend adatik: akusztikus, vizuális és kinetikus csend.* Ebben a helyzetben Isten szava, az *ige is felfüggesztetik* a Jézus halott testét magába záró sír abszolút szombatjában. A civilizációs agresszivitás és korrupció helyzetében az egyetlen becsületes magatartás csak ez marad: hallgatni és a visszavonulni. Itt nem kell különösebben Hamvas Béla munkásságára utalnom, aki szerint csak meghalva lehet élni (HAMVAS 2006, 239. o.). Ebben a helyzetben a *szép* nem létezik, nincs semmi alakzat, csak Malevics üres, fehér vászna, Esterházy fekete oldala *A szív segédigéiben*, a kartáncosok mozdulatlansága Pilinszky *KZ-oratóriumában*, hogy a meditatív csendben önmagunkba nézve felleljük, meghalljuk, meglássuk azt, ami még igaz és örök. Ilyenkor bele kell tekintenünk, el kell rejtőznünk a Krisztus seibe, hiszen csak bennük gyógyulhatunk meg.

3. *A rút szépsége (formosa deformitas) pedig azt jelenti, hogy ami eddig csúf és megvetett, botrányos és fájdalmas,*

³ E három stációnak részletesebb és átfogóbb kifejtését lásd BÉKÉSI 2010, 305–341. o.

halálos és halott volt az igazért, azt szépként fogadja be minden benne megváltott személy és közösség. A *theologia crucis* szépségének titka ez a paradoxon, amellyel Luther éppen azt hangsúlyozta ki, hogy a falakon kívül számkivetve, a Golgotának nevezett szemétdombon keresztre feszített és megölt rabbiban, a teljes rejtőzködésben ismerszik fel leghatározottabban az önmagát kijelentő Isten és az ő szépsége.⁴ Ez a szépség pedig nem más, mint az az igazság, miszerint „ő valóban Isten Fia volt” (Mt 27,54), aki értünk halt meg, s akinek sebeiben van gyógyulásunk. A halálos rútságnak ez az irtózatossága soha nem múlik el, és nemcsak az Isten országában marad meg dicsőséges, ugyanakkor emlékeztető jelül, hanem figyelmeztetésként mindig beléhasít minden gondolat, erkölcsi magatartás vagy alkotás mélyére, amennyiben az – emberi kíván lenni. A Van Eyck testvérek *Genti oltárképe* azt a megöletett Bárányt ábrázolja, aki a mennyei Éden közepébe állított oltáron nyílt sebén át vérével táplálja megváltottainak seregét az örök életre (Jel 5,6–14). De a költészet mélyén ugyanennek a sebnek a gondolata rejtőzik Adorno elhíresült tételében is, miszerint „Auschwitz után barbár dolog verset írni”, hiszen ez az állítás csak azt húzza alá, hogy „a reális szenvedés mérhetetlen nagysága nem tűri, hogy feledjék” (ADORNO 1998, 127. o.). A seb mindig ott irritál, ahol a legjobban fáj, s e nélkül a seb nélkül nem lehet őszinte poézis. Ezt az igazságot legintenzívebben a romantika emelte felszínre. Heinrich Heine érezte át talán a legmélyebben a romantika ezen alapuló lényegét, hiszen amikor a német romantikus iskolát kezdi elemezni, a Golgotavirághoz (Passionsblume) hasonlítja azt. A Golgotavirág kelyhében – úgymond – Krisztus megfeszítésének minden mártíreszköze megtalálható: a kalapács, a szögek, a fogó és így tovább. Ugyanakkor a virág nem csúnya, ellenkezőleg, noha iszonyatos élvezettel tölti el lelkünket, olyan édes érzéshez hasonló, amely a fájdalom forrásából ered. A Golgotavirág ilyen értelemben a keresztyénség szimbóluma – írja Heine –, „amelynek borzongató bájossága éppen a fájdalom gyönyörűségében [Wollust des Schmerzes] rejlik” (HEINE 1836, 7–8. o.).

Amikor Pál apostol a keresztről való beszéd megtartó erejéről (1Kor 1,18), illetve a Megfeszítettéről beszél mint egyetlen témájáról (1Kor 1,23; 2,2), valójában nem a borzalomban, botrányban és bolondságban akar megmaradni prédikációival, hanem rajtuk keresztül – Isten szépségét kívánja felmutatni. Ilyen értelemben az eukharisztia szerez-

⁴ Nem ellentétéről van szó, hanem arról, hogy a *Deus revelatus* a *Deus absconditus* révén mutatkozik meg az ember számára a legszemélyesebben. LUTHER 1999. LOEWENICH 2000, 16–33. o.

tési ígéje utáni intése – miszerint „az Úrnak halálát hirdessétek, míg eljön” (1Kor 11,26) – nem a gyászos hangulat fenntartására szolgál, hanem arra tanít, hogy csak az isteni keresztdozat és megváltás *cantus firmus*ának alsó szolámára építkező örömben és gyönyörűségben lehet dicsőíteni a *Legszebbet*. A szenvedésben Krisztus váltásának ez az öröme még jobban megmutatkozik az *inventio crucis* szellemtörténeti mozzanatában, a kereszti 4. századi feltalálásában. Ettől fogva a kereszti keresztény kultúra számára emeltetik ki nemcsak a föld mélyéből, hanem az ócska kivégzőeszköz borzalmas voltából is, hogy immár ragyogó, gemmákkal ékesített csodálatos szépségű életfá vá legyen, amelyre – mint a *kereszti szépségére* – a legfontosabb, legmélyebb s egyben leggyönyörködtetőbb teológiai és művészeti alkotások épülnek kétezzer év óta (VILADESAU 2006; MÖBIUS 1978).

Hivatkozott művek

- ADORNO, Theodor W. 1998. *Elkötelezettség*. Ford. Hegyessy Mária. In: uő: *A művészet és a művészetek. Irodalmi és zenei tanulmányok*. Helikon, Budapest.
- BALTHASAR, Hans Urs von 2004. *A dicsőség felfénylése. Teológiai esztétika*. Ford. Görföl Tibor. Sík Sándor Kiadó, Budapest.
- BARTH, Karl 1948. *Die kirchliche Dogmatik*. II/1. köt. *Die Lehre von Gott*. Evangelischer Verlag, Zürich.
- BÉKÉSI Sándor: *ERGON. A keresztyén esztétika teológiája*. Mundos Novus, Budapest, 2010.
- BOHREN, Rudolf 1998. *Böjt és ünnep. Meditációk művészetéről és aszkézisről*. Ford. Ablonczy László – Szabó Csaba. Református Zsinati Iroda Doktorok Kollégiumának Főtitkári Hivatala, Budapest.
- HAMVAS Béla 2006. *Unicornis. Beszélgetések*. In: uő: *Silentium. Titkos jegyzőkönyv. Unicornis*. Medio, Budapest.
- HEINE, Heinrich 1836. *Die romantische Schule*. Hoffmann und Campe, Hamburg.
- JÜNGEL, Eberhard 1984. „Auch das Schöne muß sterben“ – Schönheit im Lichte der Wahrheit. Theologische Bemerkungen zum ästhetischen Verhältnis. *Zeitschrift für Theologie und Kirche*, 81. évf. 78–80., 121–125. o.
- LOEWENICH, Walther von 2000. *Theologia crucis. A kereszti teológiája Luthernél*. Ford. Máty Katalin. Magyarországi Luther Szövetség, Budapest.
- LUTHER Márton 1999. *Heidelbergi disputáció*. Ford. Nagybockai Vilmos. Magyarországi Luther Szövetség, Budapest.
- MÖBIUS, Helga 1978. *Passion und Auferstehung in Kultur und Kunst des Mittelalters*. Union Verlag, Berlin.
- VILADESAU, Richard 2006. *The Beauty of the Cross. The Passion of Christ in Theology and the Arts, from the Catacombs to the Eve of Renaissance*. Oxford University Press, Oxford.

Esz­tétikum és etikum a magyar irodalomban

■ ÉRFALVY LÍVIA

„Amikor komponálok, arra törekszem, hogy zenémmel etikai tartalmakat fejezzek ki.”¹

Ennio Morricone kijelentését hallva elsőként talán az a felismerés születik meg bennünk, hogy a művészet – bármely művészeti ágról legyen is szó – szép és jó eredendő összetartozásán keresztül segíti hozzá az embert olyan léttapasztalatokhoz, melyek szubjektum voltának felismeréséhez, és ezáltal a világ és önmaga megértéséhez segítik hozzá.

Az irodalom – a szó művészete – más művészeti ágakhoz képest az a művészeti ág, melyben esztétikum és etikum kapcsolata talán a legkézenfekvőbbnek tűnik, hiszen az irodalom anyaga a nyelv, amit a hétköznapi kommunikáció során információátadásra, gondolataink, érzelmeink kifejezésére használunk. Ezáltal olyan értékek, etikai tartalmak kimondására ad lehetőséget, melyek az emberi létezés alapjait érintik. Egyik végzős diákom tavaly ezt így fogalmazta meg tanári emlékkönyvembe írt soraival: „A tanárnőnek a világ egyik legcsodálatosabb munkája adatott: irodalomtanár, ily módon irodalmi művekkel taníthatja diákjait az élet alapigazságaira: szeretetre, erkölcsre, hitre, becsületre, emberségre. E hivatás áldás, ha méltó módon művelik.” Az irodalomtanítástól tehát elválaszthatatlan az érték közvetítés, a szépirodalmi művekről való közös gondolkodás az ember értelmi-érzelmi-erkölcsi nevelésében központi szerepet játszik. A kérdés tehát nem az, hogy a szépirodalomban szép és jó összefügg-e, hanem sokkal inkább az, hogyan képes a művészi nyelv *esztétikai funkcióján keresztül* etikai tartalmak kifejezésére.²

Ha a formalista felfogás felől közelítünk az irodalmi művekhez, vagyis *tartalomra* és *formára* bontjuk a művészi szövegeket, kézenfekvőnek tűnik, hogy az etikumot

a tartalomhoz kössük. Akhilleusz választása a hősi halállal elért örök dicsőség és a névtelenül leélt hosszú élet között éppúgy felfogható etikai dilemmaként, mint Antigoné belső küzdelme az isteni és emberi parancs követését illetően. A *Szigeti veszedelem* hősei, akik nemcsak a hazáért, hanem a keresztény Európáért áldozzák életüket, a hazaszeretetre és istenszeretetre egyaránt példát mutatnak. A tipikus emberi hibákat középpontba állító klasszicista komédiák negatív példaként ébresztik rá az olvasót arra, hogy mi az érték, az orosz irodalom nagy megtéréstörténetei vagy épp a világ- és a magyar irodalom legszebb szerelmes versei mind-mind olyan élethelyzeteket tárnak a befogadó elé, melyek saját életének átgondolására készítetik az olvasót. Irodalmi művek sokasága vall arról, hogyan és miért okoz a bűn deformációt az emberi lélekben.

Az irodalmat azonban lényegétől fosztanánk meg, ha pusztán az imént megfogalmazott tartalmi oldaláról és ezzel bizonyos mértékig összefüggő didaktikai funkciója felől közelítenénk hozzá, hiszen a szépirodalom, melyben a nyelv esztétikai funkciója az uralkodó, és amelynek elsődleges célja a gyönyörködtetés, épp a hétköznapi nyelvhasználattól eltérő szóhasználatával, sűrített, képszerű nyelvvel, vagyis *esztétikai funkcióján keresztül* képes etikai tartalmak közvetítésére. Tévedés lenne tehát az etikumot az irodalmi szöveg tartalmához, míg az esztétikumot annak sűrített költői nyelvéhez kötni, hiszen a költői szöveg nyelve olyan tartalmak kifejezésére is képes, melyre a hétköznapi nyelvhasználat nem. A „Semmi ágán ül szívem” József Attila-i sor egyetlen képsorral képes kifejezni a magány, a kiszolgáltatottság és a létbe vetettség kilátástalanságának érzését, vagyis többet mond el az emberi létezésről, mint a verssor felfejtése.

Az elmúlással való szembesülés, valamint a szerelem érzésének megélése talán a két leggyakoribb témája az irodalomnak, ezért tanulmányom további részében ezeket a témákat járom körül a magyar irodalom néhány közismert, emblematikus versének részleges értelmezésével, abban a reményben, hogy a szövegértelmezések segítségével közelebb jutunk annak a titoknak a megfijtéséhez, hogyan képes az irodalmi nyelv esztétikai funkcióján keresztül etikai tartalmak kifejezésére.

Petőfi Sándort feleségéhez, Szendrey Júliához írt verseivel a hitvesi költészet megteremtőjeként tartja számon a magyar irodalomtörténet. *Szeptember végén* című elégiájának témája – noha Koltón, a mézeshetek alatt írta – az emberi élet és a boldogság mulandóságának átélése, felismerése. A költemény közvetlen tájzsemléletből bomlik ki: „Még nyílnak a völgyben a kerti virágok, / Még zöldel a nyárfa az ablak előtt”. A vers első két sora tehát egy szeptember vé-

¹ Ennio Morricone kijelentése, mely egy televíziós interjúban hangzott el.

² Az, hogy a művészetben ez a két fogalom összekapcsolódik, számos költő számára evidencia. Példaként álljon itt Kosztolányi érvelése, akiről tudjuk, hogy nemcsak költészettel, hanem esztétikával is behatóan foglalkozott. *Szépség* című írásában így vall: „Amikor egy fogalom gyökeréig akarunk hatolni, helyesen cselekszünk, ha előbb megvizsgáljuk magát a fogalom jegyét, a szót. Ezt a szót: szép, kezdetben a legtöbb nyelv váltakozva használta arra, ami szép és arra, ami jó. Ebben a népek gyermekszemlélete nyilatkozik meg. Ami jó, az szép is, ami szép, az jó is. [...] A szép és jó fogalma végzetesen kapcsolódik a kezdetleges népek képzetében, határai annyira összemosódnak és egybeolvadnak, hogy nem is tudják megkülönböztetni egymástól. Ennek a közösségnek az emlékének még ma is örzi a nyelvet, mely az ősi őstönök és kisdedi vágyak lerakódótelepe. A *szép* idő nem egyszersmind *jó* idő is? Aki *szépen* keres, nem *jól* keres? Sőt újabban – a pesti csibésznyelvben – nem nevezik-e a *szép* nőt *jó* nőnek is? Ami egyáltalán nem azt jelenti, hogy az illető hölgy jószágos.” (KOSZTOLÁNYI 1999, 300. o. Kiemelések az eredetiben.)

gi tájképet rajzol elénk nyíló virágokkal és zöldellő nyárfával. Nyilván nem véletlen, hogy nyárfa és nem más fafajta szerepel a szövegben, hiszen a versben megjelenő szeptember végi táj völgyben nyíló virágaival és a szavak szintjén is megjelenő *nyár* szóval még a viruló természet képét idézi. A kétszer ismétlődő *még* időhatározó azonban szinte észrevétlenül készíti elő a következő két sor perspektívaváltását: a szemlélődő lírai alany figyelme a hófödte csúcokra téved. „De látod amottan a téli világot? / Már hó takará el a bérci tetőt.” A havas hegytető látványa szinte átmenet nélkül sejteti a tél közeledtét, éles kontrasztot kifejezve nyár és tél, élet és élettelenység képzeke között. Petőfi megoldása azért zseniális, mert egy állóképszerű térbeli látvánnyal, a környező táj leírásával fejez ki az időbeliséget, megsejtetve a feltartóztathatatlanul múlt időt. Az *itt még – ott már* ellentétpár két pontja között feszülő táj úgy mutatja be a természet őszi átlényegülését, hogy közben alig egy mondat kimondásához (a kedves megszólításához) elegendő idő telik el.

A megragadott látvány az idő múlásának felismerése révén – ősi toposzként – saját mulandóságával szembeállítja a versben megszólaló lírai alanyt: „Még ifju szívemben a lángsugarú nyár / S még benne virít az egész kikelet, / De íme sötét hajam őszbe vegyül már, / A tél dere már megüté fejemet.” Az évszakok megjelenése az emberi élet egyes szakaszainak metaforájaként szinte már közhelyszerű eleme az elmúlásverseknek, ezért érdemes megnéznünk, hogyan újítja meg Petőfi versének e négy sora a sablonossá vált képeket.

A második egység első – grammatikailag hiányosnak tűnő – mondata („Még ifju szívemben a lángsugarú nyár”) értelmezésre készíti a befogadót, hiszen nem eldönthető, hogy az *ifjú* a szív vagy a nyár jelzője. A mondat jelentheti azt is, hogy fiatal szívemben ott van a lángsugarú nyár, de ha a következő sort is figyelembe vesszük („S még benne virít az egész kikelet”), akkor sokkal inkább jelenti azt, hogy ifjú, vagyis fiatal még a nyár a szívemben, következésképp a kikeletből a nyárba való átlépés pillanatával épp azt az életszakaszt villantja fel a vers képi világa, amikor a fiatalból felnőtt lesz. Épp ezért az őszbe vegyülő sötét haj, majd a következő sorban megjelenő deresedő halánték képe épp olyan drasztikus átlényegülésként értelmezhető az emberi élet egészét tekintve, mint a vers első négy sorában a nyár végi táj metamorfózisa. Közelebbről megnézve az első versszak utolsó két sorát, azon is megdöbbenünk, hogyan csempészi bele a költő a versbe az évszakok elnevezését a metaforikussá váló hajszíneken keresztül. A sötét haj őszbe vegyülése – a két szó azonos hangalakján keresztül – az emberi élet őszét idézi, vagyis a hajszín elnevezéséről asszociálunk a korábbi sorokban és a címben megidézett évszakokra. A „tél dere megüté fejemet” kifejezésben a mechanizmus fordított: a kifejezés első felét olvasva a korábbi hófödte bérceken keresztül először az évszakra gondolunk. A „megüté fejemet” kifejezéssel észrevétlenül viszi át a verssor a tél képét az ősz haj szinonimájaként felfogható

deres hajszínré, megújítva ezzel az elkoptatott metaforát az emberi élet őszére és telére vonatkozóan.

Az első versszak gazdag képi világát egyetlen sorba sűríti bele a következő versszak talán legtöbbet idézett sora: „Elhull a virág, eliramlik az élet...”. A természeti jelenségek mulandósága, elenyészése időbeli létezésével és ezáltal mulandóságának tudatával, saját halandóságával szembeállítja a lírai alanyt és a befogadót egyaránt. A verssor azonban nem azzal hat, amit mond, hanem azzal, ahogy mondja. A párhuzamos szerkesztés, a hangszimbolika – vagyis az *l* hangok lágyasága és az *r* hangok pergése –, de mindekelőtt a versritmus az, ami az élet eliramlását belevési elménkbe. Az anapesztuszi sor lüktetése ugyanis épp ott gyorsul fel, ahol a verssor az élet eliramlását tematizálja:

– – | U U – | U U – | U U – | U
Elhull a virág, eliramlik az élet.

Az elmúlás közvetlen látványa tehát személyes élménnyé mélyül, és ez ébreszti fel a halál gondolatát. Vagyis a vers kezdete azt az egzisztenciális határhelyzetet ragadja meg, amikor a szubjektum saját halandóságával szembeáll.

A továbbiakban nézzünk egy másik verset, melynek témája a szerelem. József Attila 1937-ben írt *Flóra* című versfűzésének első darabja a *Hexaméterek* címet kapta.

Roskad a kásás hó, cseperészget a bádogeresz már,
elfeketült kupacokban a jég elalél, tovatűnik,
buggyan a lé, a csatorna felé fordul, csereg, árad.
Illan a könnyü derű, belereszket az égi magasság
s boldog vágy veti ingét pírral a reggeli tájra.

Látod, mennyire, félve-ocsúdva szeretlek, Flóra!
E csevegő szép olvadozásban a gyászt a szívemről
mint sebről a kötést, te leoldtad – újra bizsergek.
Szól örökös neved árja, törekeny báju verőfény,
és beleborzongok, látván, hogy nélkülöd éltem.³

A verset a költő akkori szerelméhez, Kozmutza Flórához írta, így a versciklus címe nyilván az életrajz felől is értelmezhető. A biografikus olvasat azonban nem ad magyarázatot arra, hogy a Flórához írt szerelmes vers miért épp egy tavaszközöntő formáját ölti magára. A verscímbe is jelzett hexameteres forma a latin mitológia világát idézi fel a befogadóban, ahol Flóra a virágok és a tavasz istennője, alakjához tehát a természet megújulásának képe kapcsolódik. A vers első sorai a roskadó kásás hó, a csepegő eresz és a vízzé váló jég képén keresztül tehát a Flóra névhez kötődő mitológiai képzeteket bontják ki. Mivel versszövegről beszélünk, nyilván az sem mellékes, hogy a hexameteres sorok lüktetése a csepegő eresz ritmusát adják vissza érzékletes formában.

³ József Attila összes versei, 352. o.

A tavasz azonban nemcsak a természet megújulását hozza, hanem az ember megújulását is: a könnyű derű, a felszabadultság érzése keríti hatalmába a tavaszi megújulást szemlélőt. A tavaszi olvadás képe József Attila versében erotikus tartalommal telítődik, melyet a *jég elalél* kifejezés indít el. A csatorna felé forduló, csörgő, áradó, bugygyanó lé a szerelem érzésének a férfiszervezetben történő biológiai megnyilvánulására is utalhat, különösen akkor, ha a versszak utolsó – „s boldog vágy veti ingét pírral a reggeli tájra” – sorát is bevonjuk a szöveg ilyen irányú értelemképzésébe. A mindebbe beleresszkető égi magasság nyilván az istennő Flóra attribútuma, vagyis a tavaszi olvadás képe – a szeretett nő, Flóra nevének kibontásán keresztül – egy legalábbis képzeletben beteljesült szerelmi együttlétet is leír.

Ez az élmény vezet el Flóra megszólításához, mintegy alapot szolgáltatva az érzés intenzitásának felismeréséhez: „Látod, mennyire, félve-ocsúdva szeretlek, Flóra!” A vers lírai alanya tehát a felismerés pillanatában láttatja önmagát, abban a léthelyzetben, amikor rádöbben, rácsodálkozik a szerelem érzésére, annak újszerűségére. A szívről mint sebről leoldott kötés képe a korábbi fájdalmak múltját jelzi, a bizsergés pedig a testi-lelki megújulás metaforája lesz a szövegben. A „csevegő szép olvadozás” szintén egy a Flóra névhez kötődő szókép, ami utalhat egyfelől az ismerkedésre, a kapcsolat kialakulására, de a sor eleji *e* mutató névmást is figyelembe véve („E csevegő szép olvadozásban a gyászt a szívemről / mint sebről a kötést, te leoldtad – újra bizsergek”) az első versszakban felfejtett metafora folytatásaként, a szerelmi együttlét képi megfelelőjeként is értelmezhető a szövegben.

A vers kulcsmondata azonban minden bizonnyal a vers utolsó mondata, melyben a szerelmi vallomás hangzik el: „és beleborzongok, látván, hogy nélkülöd éltem.” A felismerés a kedves nélkül leélt élet értelmetlenségének kimondásán keresztül tudatosul, a vallomás azonban ennél sokkal több. A vers lírai alanya úgy vall szerelmet Flórának, hogy verset ír a nevére: „Szól örökös neved árja, törekeny bájú verőfény.” Ebben a sorban autopoétikus gesztusként a név metaforizálásán keresztül – Flóra neve törekeny bájú verőfény – tulajdonképp a vers egésze tükröződik, vagyis a vers lírai alanya felfedi saját versírói gyakorlatát, azt a folyamatot, ahogy a női névből jelentésének kibontásán keresztül – mintegy szerelmi vallomásként – versszöveg lesz.

A vers tehát csodálatosan finom, áttételes nyelven arról vall, hogyan formálja át a szerelem, a testi-lelki beteljesülés reménye vagy épp ténye az ember életét.

Végül térjünk vissza Kosztolányihoz, aki korábban már idézett *Szépség* című írásában szép és jó eredendő összetartozása mellett érvel. *Októberi táj* című verse jól példázza az irodalmi szöveg kimeríthetlenségét, valamint azt, hogyan képes a költői szöveg szépsége etikai tartalmak közvetítésére. *Negyven pillanatkép* című ciklusának 15. verse így szól:

Piros levéltől vérző venyigék.

A sárga csöndbe(n) lázas vallomások.

Szavak. Kiáltó, lángoló igék.⁴

Ez a mindössze tizenkét szóból álló vers első olvasatban Petőfi verséhez hasonlóan szintén tájleírásaként értelmezhető. A vers olvasásakor azonban érezzük, hogy a hangkapcsolat ismétlődéseken (levéltől vérző venyigék), alliteráción (vérző venyigék), szinesztézián (sárga csönd), rímen (venyigék – igék) és versrítmuson keresztül a vers érkeink révén – akusztikai vagy, ha olvassuk, vizuális ingerként – is hat ránk. Tehát szép. A vers értelmezése során – elsősorban a *vallomás* és az *ige* jelentésrétégeinek felfejtésén keresztül – azonban olyan jelentéstöbblet bontakozik ki, aminek itt és most csak a végeredményét ismerethetem.⁵ Értelmezhető a vers tájleírásaként, egy szerelmi vallomás leírásaként, a halál árnyékában kimondott számadás, önvallomás megjelenítéseként, a világ teremtett voltának felismeréseként, a transzcendens előtt tett bűnvallomásként, valamint a költői tevékenység teremtő erejének kinyilvánításaként. Mindezt tizenkét szóban. Hát ez a költészet csodája.

És hogyan hordoz mindez etikai tartalmakat? Kétségtelen, hogy az irodalmi szöveg tartalma direkt módon képes etikai tartalmak közvetítésére, kifejezésére. Vitathatatlan, hogy a *Himnusz* vagy a *Szózat* a hazaszeretet és az Istenbe vetett hit megnyilvánulásának szép példája. De fontos a forma is. Nem véletlen, hogy Babits vagy épp Radnóti lírája a barbár erők előretörésekor, a második világháború rettenetének árnyékában kezd el klasszicizálni, és az ókori forma, Radnóti költészetében például az ecloga és az ehhez kapcsolódó hexameteres forma etikai kérdéssé válik, a zűrzavar közepette egy értékközpontú világ és gondolkodásmód közvetítőjévé. De a legfontosabb talán az, hogy az irodalmi szöveg értelmezésekor a befogadó olyan élethelyzetekkel szembesül, melyek állásfoglalásra, saját életének átgondolására készítetik. A művekben bemutatott léthelyzetek, gyakran egzisztenciális határhelyzetek azonosulásra vagy épp elhatárolódásra készítetnek, vagyis esztétikai élményen keresztül követelnek olyan aktív befogadói részvételt, melynek vitathatatlanul etikai vonzata is van.

Hivatkozott művek

ÉRFALVY Livia 2013. Vallomás létről és költészetéről. Kosztolányi Dezső: Októberi táj. In: HORVÁTH Kornélia – OSZTROLUCZKY Sarolta (szerk.): „Az ideál mindazonáltal megőrződik”. *Tanulmányok Bécsy Ágnes tiszteletére*. Gondolat, Budapest. 80–85. o. József Attila összes versei. Szépirodalmi Kiadó, Budapest, 1972. Kosztolányi Dezső *összegyűjtött versei*. Szépirodalmi Kiadó, Budapest, 1980.

KOSZTOLÁNYI Dezső 1999. *Szépség*. In: uő: *Nyelv és lélek*. Osiris, Budapest.

⁴ Kosztolányi Dezső *összegyűjtött versei*, 425. o.

⁵ A vers részletes értelmezését lásd ÉRFALVY 2013.

Hálózat és esztétika

■ CSERMELY PÉTER

A mai előadásban hálózatokról fogok beszélni. Nem tudományos eredményekről szeretnék elsősorban szólni, hanem arról az általános hálózatos szemléletmódról, amely meghaladja a tudomány kereteit, hiszen a tudomány mindig analitikus. A tudomány gyakran szét szeretné bontani a világot, és valamilyen nagyon precíz kijelentést szeretne tenni. Ez a viselkedés azzal a kompromisszummal jár együtt, hogy igazán precíz kijelentést a világnak csak egy nagyon-nagyon kicsi szeletéről lehet tenni. Ha az ember a világ egészéről szeretne nagyon precíz kijelentéseket tenni, akkor nem emberi, hanem isteni áttekintéssel kellene rendelkeznie. Az evolúció azonban belekorlátozott minket abba az agyba, amellyel rendelkezünk, és ezzel a világnak csak egy kis részét tudjuk akkora figyelemmel szemlélni, amekkorát a tudomány, illetve a tudomány módszertana tőlünk megkíván.

A hálózat kutatás pontosan akkor indult el az útján, amikor nyilvánvalóvá vált, hogy kognitív botrány van a tudományban, mivel nem értjük, nem érthetjük meg az adatoknak azt a sokszínűségét, amit elének tárnak bizonyos tudományterületek. Ez alatt a „bizonyos” alatt nemcsak a saját tudományterületemet, a biológiát vagy az orvostudományt értem, hanem tulajdonképpen bármelyik tudományterületet, beleértve a bölcsészettudományokat vagy a társadalomtudományokat is, ahol rólunk, az embereknek a viselkedéséről trilliónyi adat keletkezik minden áldott nap, és ezt akár tudományosan is lehetne elemezni – ha megértenénk őket. De nem értjük meg. Azért nem értjük meg, mert a baloldali agyféltekénkbe összesen öt-hat, hölgyeknél kicsit több, nyolc-kilenc információt lehet egyszerre tárolni és kezelni. Ez egy olyan evolúciós határ, amelyet nem tudunk meghaladni. A fiatalabb generációk, akik tíz-tizenkét emberrel is csetelnek párhuzamosan, már előrébb járhatnak, mint az én generációm, aki maximum két-három emberrel tudna csak írásban kommunikálni, ha egyáltalán ebben a formában beszélgetne. De még ez a tizenkét csatornányi kapacitás sem elég arra a sok száz információra, amit egyszerre kellene tudni értékelni akkor, hogyha egy igazán komplex rendszerről a mai tudományos eszköztárral begyűjthető adatmennyiséget szeretnénk a maga teljességében megérteni.

Tehát a tudományos gondolkodás analitikus része agyunk korlátai miatt egészen egyszerűen csődöt mond. Nem marad más hátra, mint hogy agyunk egyéb régióit is mozgósítsuk, méghozzá a jobboldali agyféltekét, amelyik képszerűen tud befogadni információkat, és alakzatokat ismer fel. A jobboldali agyféltekénk trendeket, nagy össze-

függéseket ismer fel a részletek ismerete nélkül is komplex információk egyvelegében. Ha a jobboldali és a baloldali agyféltekét egyszerre tudjuk használni, akkor sokkalta többre jutunk, mint ha külön-külön szeretnénk őket alkalmazni a helyzet megértésére. A baj ezzel az, hogy a nyugati civilizáció, és különösen mi, tanárok az iskolában a nebulókat kizárólag a baloldali agyfélteke használatára tanítjuk, serkentjük, szocializáljuk. Hiszen állandóan azt sulykoljuk beléjük, hogy milyen nagyon lepusztított, egyszerű mondatokkal lehet leírni a természet csodálatos rendjét. Amikor én előadást tartok, akkor megpróbálom egy egydimenziós vonulatba (szavaim sorába) beletömöríteni mindazt a tudást, amiről számot szeretnék adni. Ez pedig lehetetlen vállalkozás, hiszen az a tudás legalább ezerdimenziós, ha nem több, minden egyes téma esetében, amely szóba kerül, akár csak a mai napon.

A hálózat kutatás azért érdekes és azért hasznos, azért tartom nagyon izgalmasnak, mert a hálózatok egyszerre adják egy bonyolult rendszer képi ábrázolását, ugyanakkor egy számszerű, analitikus, mondatokban vagy formulákban is megfogalmazható leírását. Tehát mozgósítják mind a két agyféltekénket arra, hogy megértsük a bonyolult világot. Egy mondással szeretném ezt összefoglalni, ami Jiddu Krishnamurthitól származik, a múlt század egyik nagyszerű gondolkodójától, akit azt mondta: „A tudás a világot alkotó részeknek az ismerete”, viszont a bölcsességet a világ összefüggéseinek ismeretében vélte felfedezni. Valahol az összefüggések mindig a hálózatokra is utalnak, mint módszertárra, hiszen minden hálózatot úgy definiálunk, hogy egy nagy egészet részekre bontunk, de megfigyeljük azt is, hogy a részek hogyan kapcsolódnak össze egymással. Az összefüggések ismerete tehát az igazán lényeges ismeret akkor, amikor hálózatokként beszélünk az egészről.

Az előadásom legfontosabb gondolatát bevezető ábra arról szól, hogy a hálózatos ismerettár, a hálózatos megközelítés, a hálózatos leírás figyelmeztetett minket az elmúlt néhány évtizedben – és a magyarok nagyon elől jártak ezeknek az izgalmas tényeknek a felfedezésében –, hogy a természet különböző, bonyolult rendszerei nagyon hasonló szabályokkal írhatóak le. Különösen akkor, ha hálózatosan vizsgáljuk őket. Kiderült, hogy mindegy, hogy az a hálózat egy egyszerű molekulának, egy egyszerű fehérjének a szerkezetét írja-e le, vagy egy biológiai sejtnek vagy az agyunknak a szerkezetét, amelyik sejtekből áll, vagy az emberi társadalomnak a szerkezetét, amely rengeteg emberből áll, mindegyik ilyen hálózat kicsi vi-

lágna tekinthető, amelynek résztvevő alkotói, atomok, molekulák, sejtek, emberek nagyon szorosan össze vannak kötve egymással. Miért fontos ez? Azért, hogy az információ jól terjedjen ezekben a hálózatokban. Ez egy általános tulajdonsága a hálózatoknak. Először Karinthy Frigyes mutatott rá 1929-ben, amikor – persze nem tudományos módszerekkel – leírta ezt a jelenséget az emberi kapcsolatrendszerekről. A második általános jellemzőre Barabási László mutatott rá hetven évvel később, a múlt század legvégén – 1999-ben –, amikor munkatársaival leírta azt, hogy minden hálózatban vannak csomópontok. Tehát vannak olyan tagjai a hálózatnak, akik/ amelyek sokkal több kapcsolattal rendelkeznek, mint az átlag. Ha megnézzük a Facebookot, vannak olyan emberek a teremben, akik ezer vagy akár több ezer kapcsolattal rendelkeznek a Facebookon, de ez nem átlagos. Az átlagos, az néhány tucat vagy mondjuk száz kapcsolat. Az ennél lényegesen több kapcsolattal rendelkező embereket csomópontnak tudjuk nevezni a társadalmi hálózatban. Minden hálózatra jellemzők ilyen csomópontok, függetlenül attól, hogy milyen szinten létezik. Sok minden más, például a csoportképzés, a hierarchia, a gyenge kapcsolatok stabilizáló ereje, mind-mind jellemzők az összes hálózatra.

Egy dolgot szeretnék kiemelni még a hálózatok szerkezetét illetően, az önhasználó szerveződések. Ez a fraktálszerű hálózatos szerkezet annyira általános, hogy már esztétikai kategóriává is átalakult. Nagyon érdekes az, hogy a természetben minket körülvevő tárgyak önhasználóak. Ugyanaz a motívum nagyon sokszor nagyobb méretekben is és kisebb méretekben is ismétlődik. Ha megnézzünk egy gótikus templomot, akkor a csúcsív azért válik az épület központi motívumává, mert az épület egészében és részeiben egyre kisebb, kisebb és még kisebb méretekben meg tudjuk találni ugyanazt. Ez körülbelül olyan, mint amikor megfigyeljük a fa egészét, a fa ágait, az ágak végén a gallyakat és a gallyak végén a leveleket. Ugyanaz a motívum ismétlődik egy fa esetében is, egy tájkép esetében is, egy folyómeder vonulásának az esetében is, kisebb és kisebb méretekben, mint amit például egy gótikus templomnál vagy más művészeti alkotásoknál különböző méretekben meg tudunk figyelni. Ezért harmóniát kelt bennünk, ha ilyen képet látunk. Természetes érzések támadnak az alkotással kapcsolatban, és ezért szépnek is tartjuk, mert úgy érezzük, hogy a természet harmóniájából valamit visszaadott művész, amikor ilyen módon tudta megalkotni a művét.

Nagyon érdekes, hogy irodalmi alkotásokban, de akár filozófiai művekben is – és itt Kant *A tiszta ész kritikájának* elemzését mutatom be – szintén megfigyelhető egy piramisszerű építkezés, azaz egyfajta önhasznósága a gondolati motívumoknak. Ha ezt véletlenszerűen összezavarjuk, tehát egyfajta „random Kantot” csinálunk, akkor az

alkotás elveszti az erejét. Elveszti azt a gondolati struktúráját, amelyet az ember igazán szépnek, igazán komolyan, igazán nagy műnek tud tekinteni. Elemzéssel kimutatható az is, hogy melyik az a munka, amelyik egy nagy írónak a munkája, és melyik selejtes fércmű. A remekmű ugyanis szervezettebb, és a gondolati struktúráknak egy bonyolultabb és egységesebb egészét tudja prezentálni, semmint egy selejtes írónak a ponyvaregény jellegű munkája, ahol ugyanezek a gondolatok nincsenek ilyen rendben, és nem érződik bennük a természet által kialakított harmónia és szépség.

A zenében is megfigyelhetők ezek a motívumok. Nagyon érdekes az, hogy a minőségi zene érdekes módon segíti a tanulást. Az a zene, amelyben a motívumoknak ez a fajta építkezése, hierarchiája nem teljes, nem komplett, az nem képes annyira segíteni a tanulást. Az a zene, amelyben az önhasznóság kiterjedtebb – így például Bach, Mozart zenéje, de akár a Beatles is –, az jobban segíti a tanulást. Érdekes, hogy olyan alkotók művei esetében, mint például Johann Sebastian Bach, ha az ember az eredeti zenéből egy megfelelő reprezentatív mintát kivész, és az eredeti zenének csak a tizedét mutatja be valakinek, aki zeneértő, akkor az illető még mindig rájön arra, hogy az valószínűleg Bach által írt mű. Biztos nem a legjobb műve, mondja ez a szakértő, nem tudva azt, hogy a legjobb művének csak a tíz százalékát hallja reprezentatív mintaként, de felismeri azt, hogy Bach. Hogyha az egy százalékát vesszük ki Bach művének, reprezentatív mintaként, még akkor is felismerhető, hogy azt a művet Johann Sebastian Bach írta. Valószínűleg egy gyerekkori műve, mondja a szakértő, mert még nem hordozza az érett Bach jegyeit magán – mert ugye a szakértő nem tudja, hogy csak az egy százalékáról beszélünk Johann Sebastian Bach művének. Hogyha lepusztítjuk Bachnak történetesen a C-dúr kétszólamú invencióját annyira, hogy már csak három hangjegy marad belőle, semmi más, akkor is felismerhető, hogy ez a három hangjegy a C-dúr invenciónak az az alapja, amelyre az egész zenei alkotás épül. Tehát egy olyan hihetetlen építkezést tudunk megfigyelni a legnagyobb művészeknek a zeneműveiben, amely nagyon jól utánozza azt a természetes építkezést, ahogy egy fa felépül. Van törzse, van ága, van gallya és a gallyak végén levelei.

Ez a fajta nagyon természetes egység, ami tetten érhető egyfajta hálózatos elemzéssel, és ebből fakad az előadásom talán két legfontosabb megállapítása, amit most meg szeretnék osztani Önökkel. Az egyik: „A komplex rendszerek általános tulajdonságai a teremtett természet egységét és rendjét mutatják meg.” Ilyen módon a tudományos elemzés túlmutat saját magán, és egy olyan általános igazságra mutat rá, amely esztétikai, de teológiai kategória is lehet. A második megállapítás ebből következik, és így szól: „Az emberi gondolkodásban a komplexitás ter-

mészszerűségének érzése minőségértékké és egyben esztétikai kategóriává absztrahálódott.” S ahogy már utaltam rá, nemcsak ezzé, hanem az Isten jelenlétének érzésévé a teremtett világ létezésében. Én azt hiszem, hogy a tudományterületek közül azok (például a hálózat kutatás), amelyek a világ komplexitásának ilyen egységére rá tudnak mutatni, a művelőinek nemcsak azért szereznek örömet, mert tudományos módon tudnak gondolkodni, hanem azért is, mert valahogy az Isten létét érzik abban a munkában, amit csinálnak.

Ezzel a gondolattal szeretném befejezni az előadást, amikor Khalil Gibrantól egyetlen mondatot szeretnék a figyelmükbe idézni. Ez a mondat a munkát fogalmazza meg oly módon, hogy Gibran szerint „a munka a láthatóvá tett szeretet”. Ennek a mondatnak négy értelmezését szeretném nagyon röviden elmondani. Az első értelmezés eléggé köznapi, bár Csíkszentmihályi Mihály fantasztikus gondolatmenetét tartalmazza. A munka ilyen módon úgy szeretet, hogy az ember szereti a munkáját, amikor a munkáját végzi, és a munkájával együtt tulajdonképpen saját magát szereti. Azokat az értékeket szereti, amelyeket ő abban a pillanatban fel tud mutatni, amikor éppen a munkáját végzi. Tehát a mondat első értelmezése tulajdonképpen a jelen idővel kapcsolatos. Azzal a csodálatos pillanattal, amit éppen akkor átélünk, amikor a munkánkat végezzük a legjobb tudásunk szerint, és a legtöbb tehetségünket mobilizáljuk annak érdekében, hogy új tehetségeket is felfedezzünk magunkban, hogy ezt a munkát szépen meg tudjuk csinálni.

A munka második értelmezése a szeretet vonatkozásában a jövőre mutat. Arra, hogy megérezzük azt, kinek szól ez a munka, kiért végezzük ezt a munkát, és belesűrítjük ebbe a munkába azt a szeretetet, amelyet azok iránt érzünk, akik majd hasznot fognak húzni a mi munkánkból. Hadd mondjak egy történetet, nagyon kedves barátomnak, Tátrai Ágnesnek a történetét, akinek az édesapja azzal eresztette útra a gyermekét: „Tanulj, lányom, mert ha nem tanulsz, akkor utcaseprő lesz belőled.” De ez az édesapa nagyon bölcs volt, mert nem fejezte be itt ezt a gondolatot, hanem azt is hozzátette: „De az nem baj, édes lányom, hogy ha belőled utcaseprő lesz. Mert ha utcaseprő lesz belőled, és úgy végzed el a munkádat, úgy sepered föl azt az

utcát, hogy amikor ránézel utána, elégedett leszel magaddal, akkor minden rendben van.” És én azt hiszem, ez egy nagyon fontos gondolat azért, mert ilyen módon az utcaseprés átalakul egy olyan cselekvéssé, hogy azoknak hoz örömet, akik majd sétálnak az utcán, hiszen szépnek találják ezt az utcát. Nem is ismerem azokat, akik az utcán fognak sétálni, mégis rájuk gondolok akkor, amikor szépre seprek ezt az utcát, és hogyha azt a szeretetet, amit majd irántuk érzek, az ismeretlenek iránt, akik járnak az utcán, bele tudom vinni az utcaseprésbe, akkor lesz az a munka olyan szép és olyan eredményű, hogy utána boldogságot okoz mindenkinek, aki végigmegy az utcán, miután én azt lesöpörtem. Tehát „a munka láthatóvá tett szeretet” mondatnak a jövőbe utaló értelmezése az az értelmezés, amelybe az utánunk következő generációk szeretetét sűrítjük bele, abba, amit éppen most, éppen mi csinálunk, és tudatában vagyunk annak, hogy érezni fogják a mi munkánk eredményét.

De itt nem áll meg a történet, mert van egy harmadik értelmezése ennek a mondatnak. Ez a harmadik értelmezés a múltunkkal kapcsolatos. Ugyanis csak azt a szeretetet tudjuk belesűríteni ebbe a munkába, amit valamilyen módon valaha már éreztünk. De nemcsak azt a szeretetet, amelyet mi a családunktól, a szüleinktől, a párunktól, a gyerekeinktől, a közvetlen barátainktól kaptunk, hanem azt a szeretetet, amelyet ők érezték mások szeretetéből. És itt jön a hálózatos értelmezése ennek az egész szeretetlavinának. Ugyanis ez a szeretet körbeadódik ebben a világban, és hogyha mi benne vagyunk ebben a körben, és érezzük ezt a szeretetet, akkor tudjuk továbbadni, többek közt a munkánkban is ezt a szeretetet. Ha úgy vesszük, hogy ez az egész emberiség által valaha is érzett szeretet, kitérítve a dimenzióinkat, akkor valahol az egész múltunk, az egész hagyományunk, az egész kultúránk és az egész kultúránkba, hagyományunkba belesűrített szeretet az, amit mi, hogyha megérezzük, akkor tovább tudunk adni.

De itt még mindig nem fejeződik be ennek a mondatnak az értelmezése, mert van egy negyedik dimenzió. Hogyha nem érezzük azt meg, hogy e mögött a szeretet mögött az Isten határtalan szeretete áll, akkor az egészből nem éreztünk meg semmit.

„Emlékezz vissza az egész útra, amelyen vezetett Istened, az Úr”

Búcsú Asbóth László evangélikus lelkésztől (1927–2014)

■ KEVEHÁZI LÁSZLÓ

2005-ben, amikor „aranydiplomás” lett évfolyamunk, Asbóth László testvérünk akkori visszaemlékezésének leírásához maga választotta ki a fenti ígét. Akkor nem tudtuk, hogy az „egész földi útból” egy nem egész évtized (kilenc év) van még hátra. Most már tudjuk, ez volt „az egész”, a hosszú és nem könnyű út. És így volt útja valóban „egész”. Most, amikor a *Lelkipásztor* lelkészi szakfolyóiratban elbúcsúzunk tőle, tegyük mi is az akkor általa választott ige fényében és tartalma szerint. Mert most láthatjuk igazán, valóban az Úr vezette őt egész életében, s egyetlen vágya volt: ezt a vezetést követni és a Vezetőnek szolgálni.

Órimagyarósdon született 1927. január 31-én. Életének első lépéseit tehát az Őrvidéken tette meg, s ha útját végigkövetjük, láthatjuk, hogy egész élete „örvidéken” telt, szeretteinek és a rábízottaknak a hűséges őrzésében.

Édesapja is egyházi ember volt, kántortanítóként szolgált. Édesanyja is hamar megtanulta az őrzést, ő viselte testvérei gondját tizenkét éves korától. Édesapja a falu életének minden kérdésében, gondjában részt vett, vezető szerepet vitt. „Sokszor köszönhettem meg Istennek a későbbiek folyamán, hogy ilyen közvetlen közösségi életben nőhettem fel” – írja Asbóth testvérünk emlékezésében (KEVEHÁZI–MISSURA 2005, 8. o.).

Hamarosan Magyargencsre került a család, a fiúk pedig a Pápai Református Gimnáziumba, ahol Laci bekapcsolódott a pápai gyülekezet és a cserkészcsapat életébe is öccsével együtt. Innen aztán az első négy gimnáziumi év után a nagyváradi Tüzér Hadapród Iskolába került, s ahogyan ő írja: „szüleink nehéz anyagi körülményei miatt” itt kedvezményekben részesülhetett. De Laci nem bánta meg, megszerette a katonaeltet. Ez az iskola menekült a keleti front elől, illetve „eléje ment” a nyugati frontnak, Sümegre, Kőszegre, majd a németországi Egerbe költözött, ahol a tisztek és hadapródok amerikai hadifogságba kerültek. Májustól október végéig nem jutottak épületbe, a szabadban aludtak, gödröt ástak a földbe, azt éjjelre letakarták sátorponyvával, ez volt a „szállás”. Ennivaló is alig volt, éheztek. De éppen ebben a mélységben született Laci egy mondata titkos naplójában: „Ővele (Jézussal) találkoztam.” Háromnapi élelemmel két hét vagonokban utazással értek haza.

Asbóth László megtalálta családját, és a pápai gimnáziumban befejezte középiskolai tanulmányait. Ez 1947-ben volt. Nem mehetett főiskolára, gépgyári dolgozó lett. Innen jelentkezett aztán a Kertészeti Egyetemre. A Sréter Ferenc lelkész által vezetett budavári gyülekezettel került kapcsolatba, bekapcsolódott az ifjúsági misszióba, sőt a gyülekezet és az akkori ébredés utógondozói szolgálatában vett részt az országot járva. Az egyetemen is végzett egyházi tevékenysége miatt több társával kizárták az egyetemről. A gyülekezet vezetői akkor ajánlották neki, hogy folytassa tanulmányait teológiai stúdiumokkal. „A döntés részemről azonban már előzőleg megtörtént” – írja előbb idézett emlékezésében.

1950 és 1955 között végezte teológiai tanulmányait. Erre az időszakra esett a teológia Budapestre költözése is. Viszonylagos elszigeteltségből „szem elé” került az akadémia. 1955. június 26. kettős nagy nap volt életében: lelkésszé szentelték, és ugyanezen a napon megismerte Magassy Erzsébetet, jövődöbéli feleségét. A veszprémi gyülekezetbe került segédlelkészi minőségben néhány hónapra, majd Pápara, innen járta a szórványokat is és tanította a hittant sok iskolában. Pápai segédlelkész volt, amikor az „elárvult” tési gyülekezet lelkészt kért a veszprémi esperestől, aki azt felelte: „Egy emberem van csak, a segédlelkészem.” Asbóth László és felesége így került Tésre, a Bakony tetejére, a kicsiny, háromszáz lelkes gyülekezetbe. Nagy lelkesedéssel fogadták őket, és ők is hasonlóan indultak a szolgálatban. Az itteni hat év alatt három gyermekük született (a többi később), akik közül Erzsike csak két évet élt. „Kicsiny sírja – azt hittük – végleg Téshez fog kötni bennünket” – írja az emlékező. Sok szempontból küzdelmes évek voltak ezek.

Hat év után Malomsokra kerültek. „Nem volt könnyű indulásunk: szétszóródott híveket összegyűjteni, elhanyagolt épületeket rendbe tenni.” A gyülekezet lélekszáma meghaladta a hatszázat. A fűtetlen templom helyett a lelkészi hivatalban tartották az istentiszteleteket. Lacinak viszont lehetősége akadt félben maradt tanulmányait folytatni, megszerzte Fertődön, majd Nyíregyházán a gyümölcsstermesztési üzemmérnöki diplomát. Felkérést is kapott Malomsokon a tsz-ben százharminc hold gyümölcsstermelési szakirányítására, és erre a kiegészítésre szüksége is volt a családnak! Al-

kalmanként ebben a munkában felesége is részt vett. „Családunkban nehéz időszakot jelentett 1965 őszétől az édesapám ellen indított koncepció per, kémkedéssel vádolták, 14 évi börtönre és vagyonelkobzásra ítélték, ebből 9 évet le is töltött” – olvassuk emlékezésében. A gyermekek tanítása is egyre nagyobb gondot jelentett, felesége pedig gyümölcstermesztési technikus végzettséggel sem tudott álláshoz jutni.

Ezért következett egy újabb helyváltoztatás: Hánta–Ászár. Itt Asbóth Lászlóné is álláshoz jutott a Kisbéri Állami Gazdaságban. Megint egy kicsiny falu, újabb reménységgel. És itt mintha nyílni kezdett volna a horizont: bekapcsolódtak a „Repülj páva” mozgalomba, és elfogadták őket. Itt találkoztak az oroszországi gyülekezet fiataljaival, akik ott táboroztak környékükön. 1977 karácsonyán szabadult Asbóth László édesapja, és ők a szülőket magukhoz vették. Az édesanya fiánál tíz nap múlva „elaludt”. Az édesapa hosszabb ideig náluk maradt.

1979-ben Milán János oroszországi lelkész nyugdíjba ment, május 2-án Asbóth László lett az utód. Egészen új horizont tárult fel előttük: az első nagyobb gyülekezet, amelynek eleven ifjúsági és énekkari élete volt. Ez a kórus minden vasárnap szolgált, és az egyházmegye gyülekezeteiben is énekelt. Nagyobb darabokkal, Bach és Händel műveivel is szolgáltak. A hitoktatás kezdetben nehezen ment, a gyerekeket megfélemlítették. Később azonban tágult a perspektíva, még külföldi kapcsolatok is születtek. Így indult el a finn kapcsolat is, először csak városi vonalon. Aztán a kör bővült: német testvér-gyülekezeti kapcsolatok is lett: négy alkalommal voltak Plochingenben, ez a gyülekezet támogatta is az oroszországi testvér-gyülekezetet. A lelkész nyugdíjba vonulásáig az énekkar ötven koncerten szolgált. Később a csákvári gyülekezet gondozását is rájuk bízta.

Kis gyülekezetekben kezdődött szolgálatuk. „Anyagi alap-

tól megfosztott, a templom falai közé beszorított gyülekezetek keresték a biztos alapot.” Jézus egyházat megtartó szeretetét hirdették ebben a helyzetben is. Volt idő, amikor a család fenntartását nem fedezte a lelkészi díj. Ezt is vállalták. De: „az utolsó években leomlottak a falak. Alig volt olyan társadalmi esemény, amelyen ne kellett volna részt vennem, szolgálnom.”

Jöttek a nyugalom évei Sopronban, de vele a korral járó betegség is; testvérünk évekig szótlán, néma lett. Egyszer szólalt meg: imádkozott. Felesége könnyesen, boldogan írta le imádságát.

Most legyen szabad két osztály, évfolyam nevében is búcsúzni tőle. Együtt voltunk tizennégy éves korunktól a nagyváradi hadapródiskolában, egy osztályba jártunk, osztályában, sőt az egész évfolyamban az elsők közé tartozott tanulmányi, de egyéb tekintetben is. Igazán nem is szakadt el a volt hadapródotól. Halála hírével kapcsolatban találtam egy fényképet róla: a katonák sora mellett áll civilben! A másik évfolyam a teológiai volt, ahol öt éven át tanultunk együtt, hárman volt hadapródok Simonffy Ferencsel és vele. Nekem saját élményem is volt Lacival: miután kikerültem a Sztehlo Gábor lelkész által alapított otthonból és a Gaudiopolisból, és betegen feküdtem a kórházban, ő látogatott meg, és ő hozott nekem is Bibliát.

Most Isten előtt búcsúzunk tőle. Tudjuk, Isten nemcsak az egész úton vezette, hanem átvitte a halálon is azért a Feláradottért, akit Asbóth László híven követett.

Hivatkozott mű

KEVEHÁZI László – MISSURA Tibor (szerk.) 2005. *„Hívására indultunk”. Aranydiplomás evangélikus lelkészek vallomásai.* Budapest.

Angyali küldetés

Igehirdetés Polgár Rózsa temetésén (Zsolt 136,1; 1Kor 13,8)*

■ G Á N C S P É T E R

Gyászoló Gyülekezet!

Elhunyt testvérünk életét egyetlen mondatban is összefoglalhatjuk, ahogy ez megtörtént életmű-kiállításának megnyitóbeszédében két évvel ezelőtt az Iparművészeti Múzeumban: „Polgár Rózsa egy angyal.”

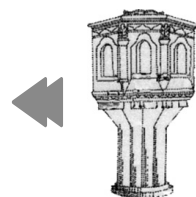
Akik személyesen ismerhettük, tanúsítjuk: valóban volt valami angyali szépség, kedvesség, szelídség a személyisé-

gében. Művészetével pedig igazi angyali küldetést töltött be: mennyei üzenetet, hírt, örömhírt közvetített, tett láthatóvá és befogadhatóvá. Különösen is igaz ez arra a három oltárképre, amelyek a balatonfüredi, a hévízi és a rákoshegyi evangélikus templomban prédikálnak, és most itt, a Deák téren, ravatalánál megállva, kivetítve is segítenek Isten vigasztaló igéjének megszólaltatásában.

Így hallgassunk most meg két mondatot azokból az igékből, amelyeket szó szerint beleszólt ezekbe az oltárké-

* Elhangzott Budapesten 2014. június 17-én a Deák téri templomban.

Szentháromság ünnepe után 4. vasárnap

► Mt 7,12

Igehirdetési előkészítő

Exegézis

Az *aranszabály*. Már a perikópa népszerű elnevezése is arra utal, hogy tartalma megáll, érvényes a kontextus figyelembevétele nélkül is. Valamely szabály éppen az elvonatkoztatás igényéből születik; minél általánosabb, annál több esetre alkalmazható, annál jobb szabály. Ha pedig a legnemesebb fémmel hozzuk összefüggésbe, az nemcsak a becses voltára utal, de arra is, hogy a maga műfajában kiváló, tehát a lehető legjobb, leguniverzálisabb szabályról van szó.

Néhány dolgot mégis hasznos lehet tudni a kijelölt szakasz elhelyezkedését illetően. A legtöbb kutató a Hegyi beszéd törzsét alkotó jézusi rendelkezések harmadik blokkjának (Mt 6,19–7,12) lezáró verseként tekint rá. Jézus törvényt magyarázatának és a vallásgyakorlatot érintő rendelkezéseinek jól körülhatárolható két igecsoportja után itt már nehezebb igazán meggyőző összefüggést találni az egyes intelmek között. Az exegéták zöme jobb híján a *hétköznapi életvezetéssel kapcsolatos rendelkezések* (*the conduct of daily life*) elnevezéssel él, ami elég tág ahhoz, hogy valamennyi intellembeférjen, de nem is segít sokat, ha valami rendezőelvet igyekszünk találni. Némelyek az élet javaihoz való viszony problémáját vélik felfedezni ilyen elvként (C. Burckhard, H. D. Betz), de G. Bornkamm például a *Miatyánk* kérdéseire való reflexiók, illetve gyakorlati példák soraként értelmezi ezt a tágabb szakaszt. Noha Bornkamm maga is beismeri, hogy elképzelése nem igazolható maradéktalanul, ötlete érdekes összefüggésre világít rá az aranszabály és az azt közvetlenül megelőző ver-

sek között. A szabály nem függ teljesen a levegőben, hanem a benne foglaltakat válasznak tekinthetjük az imádságot meghallgató, javunkat akaró, rólunk gyermekeként gondoskodó Isten szeretetére. Ahogy a 6. fejezetben a napját mindenkire felhozó Isten példája az ellenség szeretetére ösztökél (Mt 6,44–45), úgy a szükségünkre ügyelő, gondoskodó Isten képe az egymás iránti empátiára és odaadásra késztet. Azért fontos ezt az összefüggést hangsúlyozni, mert, ahogy a továbbiakból kiderül, az aranszabály önmagában vizsgálva elég széles értelmezési spektrumot kínál.

Az intellemben, némileg eltérő szövegvariációkban, valamennyi nagy kultúra hagyományában fellelhető. Nyugaton általában a szofistákhoz kötik, de tud róla Kung Fu-Ce, és megtalálható a Mahábháratában is. Feltűnő, hogy a nagy európai gondolkodók zöme eléggé lenézően értékeli. Arisztotelész *népszerű vélekedés*ként (δόξα τῶν πολλῶν), Augusztinus *népi bölcsesség*ként (vulgare proverbium) említi, Kant szerint pedig nem alkalmas arra, hogy igazán etikus cselekvés alapja legyen. Ezt az elsőre meglepő hozzáállást Leibniz okfejtése érthetőbbé teszi, aki szerint a szabály önmagában még nem orientálja egyértelműen cselekedeteinket, hanem további interpretációra szorul. Tekinthetjük *tiltó, korlátozó* értelműnek (*csak azt* tedd másokkal, amit magadnak is megtennél), de éppúgy lehet *kiterjesztő* karakterű rendelkezés is (tegy meg *mindent* másokért, amit érted szeretnéd, hogy tegyenek). Ennél is fontosabb, hogy az intellemben betűje korántsem garantálja a szándék tisztaságát. Az aranszabályt magunkévá tehetjük önzetlenségből és számításból egyaránt. A. Dihle odáig megy, hogy a rendelkezést az elégtétel ősi törvényére (ius talionis) vezeti vissza, amely, hasonlóan a *szemet szemért, fogat fogért* parancsához, korlátozni igyekszik a bosszú elharapózását, de ezzel el is ismeri annak létjogosultságát. Ha elfogadjuk ezt az érvelést, akkor az aranszabály nem több, mint a *ius talionis* rendkívül kifinomult megfogalmazása.

Ennek megfelelően Dihle nem is tekinti a rendelkezést Jézustól származó intelmeknek, hiszen a kölcsönösségnek ezt a logikáját az ellenség szeretetének parancsa és Jézus magatartása teljes egészében felülírja. Dihle gondolatmenete mindenestre felhívja a figyelmet arra, hogy az aranszabályt semmiképp sem tekinthetjük a keresztény etika alapjának; csak a jézusi mű egészének, Isten *túláradó nagylelkűségének* (economy of abundance – P. Ricoeur) összefüggésébe állítva kerül a helyére a tanítványi gondolkodásban.

Meditáció

Emlékszem az aranszabállyal való első egzisztenciális találkozásomra. Eladdig nem volt viharosnak mondható a viszonyunk; kedveltem, mint sok más jézusi gondolatot. Amikor azonban a tanulmányaim folyamán a Hegyi beszéd exegézisében a kérdéses szakaszhoz jutottunk, és kiderült számomra, hogy jóval az evangéliumi hagyomány megszületése előtt már másutt is megjelent ez az intellem, komoly csalódottságot éreztem. Szinte személyes sértésként éltem meg, hogy Jézustól függetlenül másnak is eszébe jutott ez a gondolat, és azon csodálkoztam, hogy hogyan kedvelhettem ilyen gyanútlanul addig ezt a szakaszt. Ma már azon csodálkozom, hogy hogyan veszíthetett számomra ilyen drasztikusan a hiteléből egy gondolat, mielőtt még igazán megvizsgálhattam volna, pusztán azért, mert kiderült, hogy nem köthető exkluzív módon Jézushoz. Hogyan lehettem így megkötözve, így átmérgezve attól a kultúrharctól, amit Jézus nevében (de aligha az ő egyetértésével) folytattunk, pedig már akkor is alapjában békés és gondolkodó embernek véltem magam. Ami igazán megrémít, hogy ki tudja, még mennyi mindennel voltam és lehetek ma is így.

Nem hiszem, hogy Jézus, akit szintén sokszor kétes múltja miatt (galileai, Mária fia, bűnösök barátja) utasítottak el, lenne az, aki arra biztat, hogy egy gondolatot ne a tartalmáért, hanem a gazdájáért fontoljunk meg vagy épp utasítsunk el. Egyáltalán, biztos, hogy Jézus, hogy Isten annyira rabja a maga kizárólagosságának, ahogyan erről a mi tanúságunk gyakran vall? Lehet, hogy Istennek mégsem a maga méltósága a legnagyobb gondja, hogy ebben is csak önmagunkat *olvassuk vissza az ő alakjába*?

Az aranszabály mindenekelőtt arra biztat, hogy járjak utána bátran és őszintén, hogy *mit szeretnék én*. Nagyon hasznos kaland lehet. Kiderülhet, hogy vannak vágyaim, melyeket, ha tudatosulnak, magam is szégyellek. Jó alkalom ez megszabadulni tőlük, vagy, ha ez nem ilyen egyszerű, megtanulni figyelni rájuk, kordában tartani őket. Lehetnek egyéni vágyaink, és minden bizonnyal vannak teljesíthetetlenek is. Aligha akad azonban köztünk, aki ne szeretné, hogy mindazok, akikkel dolga akad, hinnének őszinteségében, jó szándékában, ha megbízhatóan tartanak, ha nem a külseje vagy a múltja alapján ítélnék meg. Ezek jó és ter-

mészetes kívánságok, akkor is, ha sokszor nem szolgáltunk rájuk. Alapvető szükségleteink ezek, hogy elfogadó közegben, érzelmi biztonságban, a magunkat helyünkön tudva élhessünk, hogy időről időre megadassék az újrakezdés esélye. Ezt pedig csak mi tudjuk egymásnak nyújtani, éppen úgy, ahogy pokollá is mi tesszük időnként egymás életét.

A *számító empátiára* nagy a készség bennünk, valahányszor ki akarunk járni valamit a másiktól. Jól működik a *rosszindulatú empátiánk* is, amikor fájdalmat akarunk okozni. Az aranszabályban Jézus azt kívánja tőlünk, hogy arra használjuk empátiánkat, amiért Isten képessé tett rá.

Vázlat

Nem mind arany, ami fénylik – az aranszabály árnyoldalai
Hazai pályán vagyunk. Jézus ezúttal nem önmagára vagy az Atyára mutat, hanem arra ösztökél, hogy a magunk vágyainak háza táján nézzünk szét. Nem veszélyes-e ez? Nem amúgy is izmos énközpontúságunkat erősítjük-e tovább ezzel? Nem tesz-e ez még számítóbbá? Mennyire bízhatok a másik önzetlen szeretetében ezután? Lehetne ez a legkifinomultabb önmegvalósítás mottója is akár.

Mindenki magából indul ki

Jézus általában arra ösztökél, hogy Isten szertelen szeretetébe belefeledkezve, önkéntelenül, önreflexió nélkül tegyük akarátát, szeressük egymást. Itt mintha elfogadná a megmásíthatatlant, hogy – legalábbis hosszú távon – képtelenek vagyunk erre. Jobb híján Jézus ebből kiindulva akar elvezetni a magunk vágyaitól a másik szükségéig.

Isten meghosszabbított karjaiként

A perikópát megelőző versekben Jézus arra biztat, hogy Istenre mint a legjobb földi szülőnél is odaadóbb, gondoskodóbb Atyára tekintsünk. Az aranszabályban egy pillantást vethetünk az isteni stratégiára is: mindenekelőtt egymáson keresztül akar szeretni bennünket.

Felhasznált irodalom

BETZ, Hans Dieter 1995. *The Sermon on the Mount. A Commentary on the Sermon on the Mount Including the Sermon on the Plain*. Augsburg Fortress Press, Minneapolis.

DAVIES, Margaret 2009. *Matthew*. Sheffield Phoenix Press, Sheffield.

■ IFJ. CSERHÁTI SÁNDOR

Tallózó

„Íme, amit Izrael olyan bonyolult dolognak tüntetett fel, annak összesen ez a nyitja: tegyünk jót az emberekkel. A »jó« meghatározása is milyen egyszerű: az ez, amit ma-

gunknak kívánunk.” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„A jézusi törvénymagyarázat világossá teszi, hogy »nincsen, aki jót cselekednék, nincsen csak egy is« (Róm 3,12), következésképpen a törvény summája is ugyanezt a tartalmat hordozza. (...) A valóságos újítást abban látom, hogy a törvénymagyarázat – és a törvény összefoglalása is – azt a célt szolgálja Jézusnál, hogy ismételten kimutassa az ember kétségbeesés állapotát, akár egyes parancsolatokkal találja magát szemközt, akár a törvény summájával. Szavai végső soron a kétségbeesés üdvös poklát tárják a hallgató elé. (...) Nem ad megoldást a vergődő léleknek, de éppen az elé a kérdés elé állít, hogy vergődik-e a lélek?» (Id. Magassy Sándor: *Perikópák. Magánkiadás*)

„Jézus a mondás előjelét pozitívvá változtatja, ami azzal a kockázattal is járhat, hogy teszem a jót, s nem kapom vissza.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd. Kálvin Kiadó*)

„A negatív kijelentés passzivitásra ösztönöz minket, míg Jézus esetében pozitív hozzáállásra és aktív cselekvésre indít bennünket (...) képtelenség lenne teljesíteni Jézusnak ezt a parancsát, ha az Isten ereje nem munkálkodna az életben.” (Chuck Smith: *A Biblia lépésről lépésre. The Word for Today*)

„...a tanítvány elveszít mindenféle előjogot a másikkal szemben, hiszen önmagát nem mentetheti azzal, amit a másikkal felró. Olyan kemény most a magában lévő gonoszsággal szemben, mint a másikkban lévő gonoszsággal szemben szokott lenni, és a másik gonoszságával szemben olyan elnéző, mint amilyen önmagával szokott lenni. (...) Így a tanítvány a másik emberrel mindig csak olyasvalakiként találkozik, akinek bűnei meg vannak bocsátva, és aki mostantól fogva egyedül Isten szeretetéből él. *Ez a törvény, és ezt tanítják a próféták*, mert ez semmi más, mint maga a nagy parancsolat: Istent mindennél jobban szeresd, és felebarátodat, mint magadat!” (Dietrich Bonhoeffer: *Követés. Evangélikus Sajtóosztály*)

Illusztrációk

TÖRTÉNET

„A számos XIX. századi lázadás egyikén egy katonai egység parancsnoka azt a feladatot kapta, hogy hogyan tisztítsa meg a város egyik terét a csőcseléktől. Tüzelőállásba parancsolta a katonáit, akik a puskáikat a tömegre irányították, majd a beállott halálos csendben a parancsnok kihúzta a kardját, és teljes hangerővel így kiáltott: »Hölgyeim és uraim, azt a feladatot kaptam, hogy tüzeljek a csőcselékre. De mivel számos becsületes, tiszteleltre méltó polgárt is látok itt magam előtt, arra kérem őket, hogy hagyják el a teret, hogy biztosan a csőcseléket lövessem.« Néhány percen belül üres volt a tér.

Paul Watzlawick (1921–2007) osztrák pszichológus, filozófus

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

„Semmit ne tegyetek önzésből, se hiú dicsőségvágyból, hanem alázattal különbnek tartsátok egymást magatoknál és senki se a maga hasznát nézze, hanem mindenki a másokét is. Az az indulat legyen bennetek, ami Krisztus Jézusban is megvolt: mert ő Isten formájában lévén nem tekintette zsákmánynak, hogy egyenlő Istennel, hanem megüresítette önmagát, szolgai formát vett fel, emberekhez hasonlóná lett, és magatartásában is embernek bizonyult” – írja Pál apostol (Fil 2,3–8)

Gondolatébresztő lehet, ha tisztázzuk a vasárnap helyét az egyházi esztendőben. „Isten hív minket. Isten hívása és földi hívásunk” – olvassuk az *Agendában*. A *Liturgikus könyv* szerint: „Isten küzdelemre hív a kísértés ellen.” Érdekes együttállás látszik. Az aranyszabály és földi hívásunk. Az aranyszabály és a hit nemes harca a kísértések próbatételében.

Iránymutatásnak nagyon jó a vasárnap óegyházi kollektája: „Isten, ki a téged szeretőknek láthatatlan javakat készítettél: öntsd szívünkbe az irántad való szeretet érzelmét, hogy téged mindenben és mindenekfölött szeretve elnyerhessük ígéreteidet, melyek minden vágyat felülmúlnak.” (Hafenschner: *Liturgika*, 372. o.)

Figyelemre méltó Jézus hozzáállása. A keleti és a görög mondások között rendszerint negatív formában szerepel. „Amit nem akarsz magadnak, ne tedd azt másnak” (Pröhle: *Lukács-kommentár*, 118. o.) Jézus a pozitív formát használja. Az előbbi a passzivitást is elfogadhatónak tekinti. Jézus cselekvésre biztat. Amit szeretnénk, azt ne csak gondoljuk és elvárjuk, hanem legyünk kezdeményezők. Lényegében a szeretet embertárs felé indító parancsának – Szeresed felebarátodat, mint magadat! – gyakorlati megfogalmazása. Ez a törvény, és ezt tanítják a próféták. Ez a rend és ez az Isten akarata. Lényegében Jézus lelkülete és etikája.

Szentháromság ünnepe után 5. vasárnap

▶▶ Jn 1,41–51

Igehirdetési előkészítő

Az első találkozás – a szöveggel és Jézussal

A kijelölt igeszakasz a *Jézus első követői* címmel ellátott egységben található. Kicsit furcsa, hogy az igeszakasz a 41. versről kezdődik – az előző versek olvasása feltétlen ajánlott a megértéséhez.

A történet Keresztelő Jánossal kezdődik, aki felnyitja András és egy másik tanítvány (akinek a neve nem derül ki) szemét ezekkel a szavakkal: „Íme, az Isten báránya!” Mint egy titkos jelszó (password) hatására, máris bein-

dult a „program” a két tanítvány lelkében ezekre a szavakra, a Jézusra való első rátekintés pillanatától fogva Jézusra vágnak. Vagyis: a két tanítvány Jézus után indult, keresték a vele való találkozást, beszélgetés lehetőségét. Szívük szándéka teljesült: Jézus vendégei lehettek néhány órára.

40–42. vers: András előbb találta meg Pétert, mint az a másik tanítvány. A πρωτον jelentése: 'előbb', 'elsőként'. Más fordításoknál a πρωι szó szerepel, amelyet így fordítanak: 'korán reggel'. A βλέπειν 'lát' ige lelki, szellemi látásra utal: Jézus Simon szívéig lát, nemcsak egyszerűen rátekint. Jézus azért nevezi Simont Péternek, azaz kősziklának, mert később erre a sziklára alapítja egyházát. (A név arámul Kéfás, görögül Petrosz. Mindkét nyelven kősziklát jelent a név.) Az Ószövetségben gyakran látunk arra példát, hogy egy személy új nevet kap az Istennel való kapcsolata megerősödésekor, például Jákób – Izrael, Abrám – Ábrahám.

Andrásra különösen is hatott a Jézussal való találkozás, mert folytatása lett az együtt töltött időnek. Testvérevel, Péterrel találkozva – mint az igazi, jó testvérek – máris megosztja az örömét: „Megtaláltuk a Messiást!” András lelkese-dése ezzel nem elégszik meg, Pétert odavitte Jézushoz. Jézus – a jánosi írás szerint – még nem is beszélt Péterrel, de máris mondja a nevét. Sőt, új nevet kap Jézustól! Kéfás, azaz kőszikla. A két testvér indulása örömteli, és feltétlen hitet sugároz.

43–46. vers: További indulásokról olvasunk. Fülöp a sorban a következő. Fülöp elhívásában Jézus a kezdeményező, itt most ő lép először. Őhöz Jézus szól: „Kövess engem!” Ennyi, és nem több. Nincs Fülöptől válasz, csak a hívás utáni közvetlen tette: Andráshoz hasonlóan ő is megosztja mással a hírt: „Megtaláltuk (így, többes számban!) a Messiást.” Az illető Nátánael, aki azonban nem lelkese-dik Fülöppel együtt. Sőt kétkedik és kérdez: „Származhat-e valami jó Názáretből?” Fülöp bölcsessége bámulatba ejtő, mert nem érvekkel győzködni Nátánaelt. Nem felel a kérdésre, hanem arra biztatja társát, barátját, hogy saját maga keresse meg a választ a kérdésre: „Jöjj, és lásd meg!” Fülöp már tudta, hogy sokkal nagyobb öröm, ha valaki ön-maga győződik meg a dolgok valóságáról.

Fülöp és Nátánael találkozásáról: „Az a mód, ahogyan egyik ember a másikat Jézushoz vezeti, egyúttal talán modellje a tanítványi kör és a gyülekezet születésének is.” (*Biblia magyarázó jegyzetekkel*, 1253. o.) Hitvallások bőségét találjuk itt, tananyagszerű felsorolásban – Mózes-től a prófétákon át egészen Jézusig.

Egyes vélekedések szerint Nátánael azonos lehet az apostolok névsorában (Mt 10,3) említett Bertalannal (csak a 9. század óta azonosítják vele). Egyébként nem tartozott a tizenkettő közé. *Názáret*: kicsi hely, jelentéktelennek számított, de: „Isten olykor a megvetettség körülményei közül hozza elő a kincseit.” (SZABÓ 1995, 402. o.)

47–51. vers: Az álnokság szó – vagyis a ó δόλος 'csel', 'csalás' – a 32. zsoltár 2. versében is előfordul: „*Boldog az az ember, akinek az Úr nem rója fel a bűnét, és nincs a lel-*

kében álnokság.” A fügefafa a békesség szimbóluma volt a zsidó gondolkodásban. A békesség, a zavartalanság és a nyugalom leírása az, amikor a szőlőben vagy a fügefafa alatt pihenhet valaki. Szokás volt az árnyas fa alatt meditálni. Nincs kétség afelől, hogy Nátánael a fügefafa alatt imádkozott azért a napért, amikor eljön majd Isten választottja.

Nátánael Jézushoz megy. Ő indult eddig a legmesszebről, lelkileg. Jézus megszólítja őt: „*Íme egy igazi izraelita, akiben nincs álnokság.*” Nátánael megdöbben – honnan ismeri őt Jézus? Honnan tudja, hogy ő mit gondol, hová tartozik, és azt vajon honnan tudhatja, hogy ő milyen ember? Belelát? Hogyan lehetséges ez? Valójában rácsodálkozik Jézusra. (Milyen jól tette Fülöp, hogy ezt a tapasztalatot nem vette el tőle, hanem hagyta, hogy magától megtörténjen Nátánael életében!) Okosan visszakérdez: „*Honnan ismeresz engem?*” Bár öntelten meglepedhetne a kapott dicsérettel, de ő kérdez, és a beszélgetést magára Jézusra tereli. Honnan tudhatja mindezt őrá? Hiszen még nem is látták egymást, hiszen még nem is beszélgettek egymással! Jézus egészen egyszerűen felel: „*Mielőtt Fülöp idehívott, láttam, hogy a fügefafa alatt voltál!*” Jézus szavai Nátánaelre megdöbbenően hatnak. Honnan láthatta Jézus, mit csinált ő korábban, mire gondolt Fülöp hívása előtt? Honnan tudhatta Jézus, mikor és hol mit csinált, mi volt a fejében? Nátánaelnek ennyi elég, hogy átbillenjen, és elfogadja Jézust Mesternek, Isten Fiának, Izrael királyának.

Jézus fokozza a helyzetet: ez csak a kezdet. Ha ennyitől hiszel, hogy megmondom, hol voltál és ott mit tettél, akkor majd még nagyobb lesz a hited, mert ennél nagyobb dolgokat fogsz majd átélni! A „nagyobb dolgok” előrevetítik Jézus későbbi jeleit, dicsőségének a megjelenését.

Jézus most már mindenkire odafordulva szól: „...*meglátjátok a megnyílt eget és Isten angyalait, amint felszállnak, és leszállnak az Emberfiára.*” Meglátjátok majd, amit most még el sem tudtok képzelni... A „megnyílt ég” kifejezés (perfectum participium alakban) azt jelenti, hogy a menny nyitva van, vagyis a Fiúnak az Atyával való közössége állandó és akadálytalan. A képes kifejezés 1Móz 28,12-re is utal, és az a mondanivalója, hogy Jézus maga az a „hely” a földön, amelyen át a menny nyitott, és Isten jelenvaló.

Útban a prédikáció felé

András – misszionáló szívvel szolgálni a testvér árnyékában András tud második lenni (Keresztelőhöz hasonlóan). Bár ő találkozik először Jézussal, mégis testvérenek jut mindig az első hely nevük említésekor (Simon Péter testvére, András). Jézus legszeretettebb tanítványi hármasába sem ő, hanem bátyja került be (Péter, Jakab, János). András tulajdonképp testvére árnyékában élt. Sohasem neheztelt ezért Péterre. Számára a fontos az volt, hogy Jézus közelében lehessen, és hogy őt szolgálja.

András öröme: a testvért, a társat Jézushoz vezetni. András bizonyos értelemben a missziót alapozza meg testvére, Péter Jézushoz vezetésével. További példákat is lehet találni, ahol ő Jézushoz vezet valakiket (ekkor kerül reflektorfénybe), például Mt 6,8–9-ben egy kisleányt vezet Jézushoz, akinek öt kenyere és két hala van. Így valósulhat meg az ötezer ember megvendéglése. Valamint a Mt 12,22-ben a Jézust kereső görögöket vezeti Jézushoz, hogy azok találkozhassanak a Mesterrel. András szép példaképe annak, hogy Jézust nem tarthatjuk meg saját magunknak.

Péter – mivé válik majd?

Új név – új feladat Jézustól. Jézus ránéz Simonra, de nemcsak ránéz, hanem belelát: látja benne a „pétérséget”. Nem azt látja, hogy ő most kicsoda éppen, hanem lényé legmélyéig, a szívéig lát. Vagyis: azt látja meg benne, személyében, lényében, akivé válhat, és válik is majd a Lélek által (*actualities – possibilities* – ahogy Barclay két szóval szemlélteti.)

„Ez a jézusi látás: a lehetőséget látja meg bennünk. Ez a Krisztus-féle, a keresztyén látásmód: annak látni valakit, akivé lehet és nem annak, aki – még. Egyszer Michelangelót, a szobrászt kérdezte valaki: mit művel azzal a nagy márványtömbbel, amit éppen faragott. Azt válaszolta: kiszabadítja belőle a bezárt angyalt. – Így farag ki minket is régi életünkől Jézus.” (Gyökössy 1999, 36. o.) „Add az életed nekem, és azzá teszek, amivé lenned kell” – mondja nekünk ma Jézus. Ő meglátja bennünk az elveszett hőst.

Fülöp – szelíden megszólító, hívó hang

Fülöp tanítvány lesz, amit úgy él meg, hogy azonnal elhív még valakit Jézus követésére: Nátánaelt, aki először lenézte a Názáretből származó Jézust. Fülöp nem érvel, nem vitázik, nem kezd magyarázatokba, egyszerűen így szól: „Jöjj, és lásd meg.” (46. vers) „Az a tapasztalat, hogy vitatkozással még nem vonzott senki senkit Jézushoz, csak szelíd és meleg emberi hívogatással és bizonyágtétellel. Nem egy ember jutott már úgy hitre, hogy nem vitáztak vele, nem kísérleteztek előtte negatív hite megcáfolásával, csak annyit mondtak neki: jer velünk, és hallgasd meg az evangéliumot; lásd meg, kivel is találkozunk mi itt vagy ott. (...) A többi Jézus beszélgetése végzi el.” (Gyökössy 1999, 36. o.)

Mielőtt mi elhívunk valakit egy keresztyén közösségbe, igazából magunknak kell letisztáznunk saját keresztyén hitünk lényegét, magunknak kell megismernünk Krisztust. Az az igazi evangélista, aki saját maga ismeri Krisztust.

Nátánael – az Isten ajándékát, a csodát átélő

Jézus Nátánael szívébe lát, és ez az, ami megrázza őt. Nem is az, hogy tudja, valóban ott volt a fügefá alatt, hanem az, hogy belelát a gondolataiba. „Itt van az a férfi, aki megérti az álmaim! Itt van az a férfi, aki ismeri az imádságaimat! Itt van az a férfi, aki a még ki nem mondott gondolatai-

mat is látja! Ő csakis Isten Fia lehet, akit Isten megígért!” – gondolhatta Nátánael.

Lehet, hogy Jézus szelíd mosollyal válaszolhatott neki: „Nátánael, én annál sokkal nagyobb dolgokat tudok tenni, minthogy a szívedbe látok. Számodra és mindenki számára én vagyok a mennybe vezető út, a létra.”

Nátánael – ki is volt ő? Az első három evangélista meg sem említi a nevét, míg Jánosnál az első elhívott tanítványok között szerepel. Több magyarázat is lehetséges:

- Nátánael képviseli mindazokat az izraelitákat, akik Jézust a szírukba fogadták.
- Nátánael képviseli az ideális tanítványt.
- Lehet, hogy ő valójában Máté, mivel mind a két név (Máté, Nátánael) azt jelenti: Isten ajándéka.
- Lehet, hogy a tanítvány teljes neve Nátánael Bartolomeus (Bertalan) volt.

Akarmelyik feltételezés az igaz, Nátánael arról tesz tanúbizonyosságot, hogy Jézus meglátta gondolatait, szíve várákozását Isten Fiaként.

Mai Andrások, Péterek, Fülöpök, Nátánaelek – erősítsétek a gyülekezeteket!

1. Emlékezzünk a tanítványok kapcsán a saját elhívásunkra. Mikor, hol és hogyan történt? Milyen emlékeink vannak arról, ahogy életünkben Jézus követésére indultunk? Hol szólított meg Isten? Ki által szólított meg Isten?
2. Szóltam-e valakinek, testvéremnek, barátomnak, társamnak, hogy jöjjön velem Jézus követésének az útján, mert megtaláltam a Messiást, a Megváltót? Hol hagytam egykori társaimat? Hol vannak most azok a társak, akikkel együtt örülünk vagy épp sírunk Jézus követése során? Hol találkozunk, és ott mit élünk át?
3. A hit útján járva Jézustól milyen megbízatásokat kaptam? Hol kellett eddig, és hol kell helytállnom hívó keresztyénként, Jézus követőjeként? Jézus miből mivé tudott engem formálni az életem előrehaladtával?
4. Feladatom, Jézus követése során mit látok magam körül? Látok-e nagyobb, még nagyobb dolgokat? Hol vannak a szemem előtt megnyíló csodák? Mit veszek észre Jézus nagyságából magam körül? Vagy csak a kudarcokat látom?
5. Mit jelent Jézus követése ott, ahol élek, ahol dolgozom, ahol nyugdíjas vagyok? Mit jelent Jézus követése abban a gyülekezetben, ahol szolgálok, ahová időmet, energiámat áldozom? Mit látok meg mindközben? Mi a küldetésem? Mi visz előre mind a mai napig? Hogyan fordulunk oda egymáshoz? Hogyan segítjük egymást?
6. Fogynak a gyülekezeteink – fogy az egyházunk. Hogyan erősödhetnek meg a gyülekezeteink? Hol van az én felelősségem Jézus követésének útján, gyülekezetem épülésének a folyamatában?

Követni szeretnélek (imádság)

Urunk, te nem gondoltál magadra, mi önmagunkért agódunk. Bátor voltál, mi óvatosak vagyunk. Bízta az érdemtelenségben, mi barátainkban sem merünk megbízni. Megbocsátottad a megbocsáthatatlant, mi azoknak tudunk megbocsátani, akik valójában nem is vétettek ellenünk. Urunk, te igaz voltál, és nem törődtél a látszatigazsággal, mi igaznak igyekszünk látszani úgy, hogy félünk az igazságtól. Szelíd voltál, mi törtetők vagyunk. Másokat megmentettél, mi magunkat mentjük meg úgy, ahogy tudjuk. Nem volt hova fejed lehajtanod, mi bosszankodunk, ha nem tudjuk kényelmünket biztosítani.

Urunk, te azt tetted, amit igaznak tartottál, tekintet nélkül a következményekre, mi azt tartjuk igaznak, ami érdekeinket szolgálja. Istent félted, és nem tartottál a világtól, mi pedig jobban félünk mások véleményétől, mint Isten ítéletétől. Te felvetted a keresztet, mi pedig szabadulni igyekszünk tőle. Bocsáss meg nekünk, és bocsánatod szabadságában engedd, hogy kövessünk téged. Ámen. (*Visszhang*, 279. imádság, 342–343. o.)

Felhasznált irodalom

- Biblia magyarázó jegyzetekkel*. Kálvin Kiadó, Budapest, 2001. 1253–1254. o.
- KISS SÁNDOR 1993. *Újszövetségi görög–magyar szómagyarázat*. Kálvin Kiadó, Budapest. 154–155. o.
- GYÖKÖSSY ENDRE 1999. *János evangéliuma*. Örökségünk, Budapest. 33–36. o.
- SZABÓ ANDOR 1995. *Lábam előtt mécses a te igéd*. Kálvin Kiadó, Budapest. 402–403. o.
- BARCLAY, WILLIAM 1964. *The Gospel of John*. 1. köt. Saint Andrew Press, Edinburgh. 72–79. o.
- Visszhang*. Szerk. Szabó Lajos. Luther Kiadó, Budapest, 2005. 342–343. o.

■ BALOG ESZTER

Tallózó

„Jöjj, és nézd meg.» Fülöp bizonyágtétele úgy hirdeti az igazságot, ahogyan az ellenőrizhető a valóságban. (...) Nem teológiai értekezést tart a továbbiakban, hanem felszólítja Nátánaelt arra; hogy személyesen győződjék meg a valóságról. Bizonyágtétele Nátánaelt nem győzte meg ugyan, de elindította a Krisztussal való találkozás útján. (...) Fülöp bizonyágtétele megvilágítja, hogy mindenkinek magának kell személyesen meggyőződnie arról, hogy Isten az élet valósága (...). Az a szkepszis és ellenérzés, amellyel Nátánael a maga ismeretei alapján Jézushoz közelített, egy pillanat alatt semmivé lesz a Jézussal való személyes találkozás nyomán. (...) Jézus azzal, hogy leleplezi Nátánaelt, rápillantva a valóságnak megfelelően nyilatkozik róla, úgy jelenti ki önmagát, mint aki az embert lényre, jelleme szerint ismeri

és megítéli. (...) Nátánael az igazi izraelita, akiben nincs hamisság. Isten szövetséges népének hűséges képviselője jött személyében Jézushoz, az, aki nem formálisan tartozott az ígéretek örökösének sorába. (...) Fügefának gondolták az édenkerti jó és rossz tudásának a fáját. Nátánael olyan rabbi, aki a jó és rossz tudásának birtokában van, az Írást kutatja mint igazi izraelita.” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM*. Arcanum Digitéka Kft.)

„...Nátánael a többi tanítványhoz hasonlóan még nagyobb dolgokat is meg fog látni. Azt, hogy Jézus átlát rajtunk, és mégis szeret minket. (...)» (Gottfried Voigt)” (Id. Magassy Sándor: *Perikópák*. Magánkiadás)

„Nátánael arra is példa, hogy a legtöbb embert Jézustól valami előítélet választja el. (...) már kialakított róla egy véleményt, levonta annak következményeit, s tartja magát az elutasító eredményhez. Nátánael fogoly lett, a Jézus foglya, mihelyt elszakadt teológiai előítéletétől.” (Ravasz László: *Az Ó/Újszövetség magyarázata*. Kálvin Kiadó)

„Fontos szerepe van a »találkozás« mozzanatának. (...) Az a mód, ahogyan egyik ember a másikat Jézushoz vezeti, egyúttal talán modellje a tanítványi kör és a gyülekezet születésének is.” (*Biblia magyarázó jegyzetekkel*. Magyar Bibliatársulat – Kálvin Kiadó)

Illusztráció

GONDOLAT

(Származhat-e valami jó Názáretből?)

„Az előítélet a legfőbb ellenségünk. Mert láthatatlanná teszi a láthatót is.”

Higasino Keigo (1958–) japán író

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Számomra a megszólításról, a követésről, a „hogyan lettem hívó” kérdésről szól a kijelölt textus.

Sokféleképpen követhetjük, engedhetjük be az életünkbe Jézust. András figyelmét Keresztelő János hívta fel rá, amikor *kijelentette*: „Íme, az Isten Báránya.” András ezt *hallva* követte Jézust, majd vele maradt. Sokakat készíthet ma is életük megváltoztatására, de legalábbis elgondolkodásra egy meghallgatott prédikáció, igerészlet. Családomban remek példa erre a férjem, aki még útkeresőként szinte minden vasárnapi istentisztelet előtt elolvassa a kijelölt részt, és saját gondolatait összevetve a prédikációban elhangzottakkal meglátásom szerint egyre közelebb kerül Istenhez.

Simon Pétert testvére, András *vitte oda* Jézushoz. Van, akit karon kell fogni és oda kell vinni, szinte szó szerint. Mint amikor a gyerekeim vasárnap reggel ilyen-olyan ok-

ból nem akarnak elindulni a templomba. Persze valószínű, hogy nem igazi ellenállás ez, csak egy kis lustaság, hiszen amikor ott vagyunk, már minden rendben van, csak az elindulás nehéz. De én ebből nem engedek, „odaviszem” őket. Hiszem, hogy ez is a javukra válik, és így kell tennem. Persze ettől még nem válnak Jézus követőivé, de a lehetőséget ezzel megteremttem számukra, a többit már a hallott ige úgyszólván elvégzi. Ezt is hiszem.

Fülöpöt Jézus találkozásuk után *megszólította, sőt felszólította*: „Kövess engem!” Sokan élnek át ma is személyes megszólítást az életükben, amikor kérdések és kételemek nélkül változtatnak és szentelik az életüket Jézusnak, az eddigi értékrendjük helyett.

Majd ez a megszólított és teljesen elkötelezett kérdések nélküli Fülöp találkozik az ironikus és kételkedő Nátánaellel. Megdöbbenően gúnyos Fülöp jóhiszemű kijelentésére feltett kérdés: „Származhat-e valami jó Názáretből?” Fülöp képes higgadtan válaszolni, és *személyes megtagasztalást* ajánlani Nátánaelnek, aki így kerül szemtől szembe Jézussal. Azonnal pozitív megerősítést kap tőle, és világossá válik számára, hogy Jézus bíz benne. Jézus belé vetett bizalma pedig hívővé teszi az eddig kételkedőt. Napjainkban ez az eset lehet talán a legáltalánosabb. Rengeteg a kiábrándult, nemtörődöm ember. Ha az ő életükben tud valaki higgadtan, mint Fülöp, olyan kijelentést tenni, amelynek hatására egyáltalán hajlandóak elkezdni olvasni a Bibliát, onnan már talán egyenesen vezet az út oda, hogy Jézus gondoskodó szeretetét és elfogadását is megtagasztalják.

Melyik az én utam? Különböző életszakaszaimban más és más volt eddig is. Így végiggondolva, voltam már András, Péter, Fülöp, sőt még Nátánael is.

Hálás vagyok Istennek, hogy mindig kínált valamilyen utat, és hogy az az út mindig hozzá vezetett.

Szentháromság ünnepe után 6. vasárnap

▶ Mk 10,13–16

Igehirdetési előkészítő

A textus része a gyermekkeresztelési liturgiának is, így érthető, hogy miért lett igehirdetési alapige a Szentháromság ünnepe utáni 6. vasárnapon, amelynek hagyományos témája a keresztség általi újjászületés. Ez az asszociáció azonban el is vonhatja a figyelmet a szöveg eredeti kontextusban való megértésétől.

Márk evangéliumának központi kérdéséhez tesz hozzá egy mozaikot a történet: mi az Isten országa, és ki lehet részese annak? A kérdést az evangélium több példázattal és történettel világítja meg, ezek közül a gyermekek evan-

géliuma és az azt követő gazdag ifjú története ugyanannak az éremnek a két oldalát jelentik: akinek nincs semmije, aki nem önmagában, saját hatalmában és erejében bíz, az mehet a mennyek országába. S ahogy tovább olvassuk Márk evangéliumát, újabb és újabb mozaikok kerülnek a képbe, amelyek ugyanezt a gondolatot fejtik ki: aki felad valamit az Isten országáért, az többszörös jutalmat kap (Mk 10,28kk). Jakab és János hatalmi vitájában pedig Jézus egyértelműen kijelenti, hogy a szolgálatra inkább kell törekedni, mint a hatalomra. Ebben a kontextusban áll tehát a gyermekeknek tett ígéret, s ez a kontextus teszi világossá, hogy többről van itt szó, mint egy bájos közjátékról, amely Jézus gyermekszeretetét mutatja be.

A textushoz rengeteg olyan illusztráció is készült (lásd a Google képkeresőjét), amelyen a mosolygó, barátságos Jézust idilli környezetben gyermekek veszik körül, egy-kettő még az ölében is ül. Sok esetben nyoma sincs se a szülőknek, se a tanítványoknak, se az eredeti történetben fellelhető feszültségnek. A felületes hallgató – aki minden bizonnal találkozott már ilyen illusztrációkkal – ráadásul könnyen beleeshet abba a csapdába, hogy a gyerekeket az ártatlanság és a tiszta, együgyű jóság szimbólumának tekint. A textus olvasójának az idilli Jézus képével is le kell számolnia. Ugyanaz a Jézus, aki magához hívja a gyerekeket, keményen kiosztja a tanítványokat. Ahogy a templomban lévő pénzváltókkal szemben sem szépítgeti a mondanivalóját, úgy itt is határozottan lép fel. Tehát bármennyire ismert is az alapige néhány mondata, vagy talán éppen ezért, az igehirdető nem úszhatja meg a közhelyek és téves értelmezések kigyomlálásának munkáját.

Az igehirdetés felépítése

1. A gyerekek
2. A fontoskodók
3. Ami igazán fontos

1. A gyerekek

Minden korban és társadalomban másképp néznek a gyerekekre. Jézus korában nem különösebben számítottak, a nőkkel együtt őket sem számolták bele például a jóllakott ötezer emberbe. Vallási szempontból tizenkét éves kortól voltak felnőttek a fiúk, a lányok pedig életkortól függetlenül csak másodrendűek lehettek a férfiakhoz képest.

A mai értelemben vett gyerekkor egészen új találmány, még kétszáz évvel ezelőtt is a gyerekek mai európai kiváltságai nem voltak ismertek. Legújában pedig egészen megfordult a korábbi tendencia: a felnőttek gyakran a gyerekekhez alkalmazkodnak, a gyerekek véleménye a felnőttekkel egyenrangúan vagy akár nagyobb súllyal is számít bizonyos családi döntésekben.

Az igehirdetés félremegy, ha ezen a ponton a jelenség

értékelésébe csapunk át. Inkább az a fontos, hogy a hallgató megértse, miért nem engedték a tanítványok Jézus-hoz a gyerekeket. Nem tettek mást, mint hogy saját koruknak megfelelően gondolkodtak. Nem voltak gyerekgyűlölők, csak éppen a gyerekek szerintük nem voltak tényezők, nem számítottak.

Fontos viszont, hogy a gyerekek nem a szeplőtelenység példái itt. Aki figyelt már meg gyerekeket közlő, az tudja, hogy a gyerekközösségekben ugyanúgy létezik kíméletlenség, szeretetlenség, gonoszkodás, mint a felnőtteknél. Gyermek és felnőtt között nem az a különbség, hogy a felnőtt romlott, a gyermek meg hatyúfehér. Az egyedüli különbség, amit még a gyerekkor mai szemlélete sem változtatott meg, az a gyermekek hatalomnélkülisége és kiszolgáltatottsága. A gyermek kiszolgáltatott testi és lelki szinten egyaránt. Szüksége van táplálékra és biztonságra, lakhelyre és ruhára. Nincs saját pénze (csak ha kap a felnőttektől, de ez is kiszolgáltatottság), és nem tud érvényesülni felnőtt nélkül. Eleinte nem tud olvasni és írni, nincs idő- és pénzérzéke, felnőtt nélkül nem boldogul még az életfenntartás szintjén sem. Érzelmi szempontból is kiszolgáltatott, éhezi a szeretetet, a visszatürközést, hiszen még nem alkotja meg a képét saját magáról. Amit a felnőttek gondolnak róla, olyannak hiszi magát. (Ha rossznak mondják, elhiszi azt is.) Nem tudja megítélni, mekkora a veszély, ha veszély van, ezért is függ a körülötte lévő felnőttektől.

Tudjuk, hogy a Földön sok gyermeknek nem adatik meg a gondtalan gyermekkor, és például a brazilai utcagyerekek rá vannak szorulva arra, hogy hamar önállóak legyenek és gondoskodjanak magukról. Ennek ellenére ők is kiszolgáltatottak a felnőtteknek, a körülményeknek, a rendőrségnek. A kiszolgáltatottság talán az egyetlen közös pont a nagyon különböző helyzetben élő gyermekek között.

Ha a mennyek országába csak olyanok juthatnak be, akik hasonlóak a gyermekekhez, akkor a hasonlóság arra vonatkozik, hogy akik Istentől függenek, akik hajlandók ezt a függést, kiszolgáltatottságot elismerni, akik hajlandók magukat Istennek alárendelni, azok lesznek polgárai az Isten országának.

2. A tanítványok

Márk evangéliumában folyamatosan negatív színben tűnnek fel. Ők azok, akik értetlenek, akikhez pont a lényeg nem jut el, pedig övék a kiváltság, hogy szem- és fültanúk lehetnek. A közelség ebben az esetben túlzott közelség: a tanítványok vakok arra, hogy a lényeget lássák, a messzeségből a mintázatot, az összképet. Azt gondolják, hogy Jézusnak szüksége van az ő előszűrésükre, hogy őt meg kell védeniük a fölösleges zaklatóktól és mindazoktól, akik nem tudnak hozzátenni valami fontosat a dolgokhoz. Ugyanakkor, amikor hozzájuk visznek egy megszállottat, hogy meggyógyítsák, akkor nem boldogulnak, és végül Jézusnak kell kiűzni a gonosz szellemet. Hasonlóan látszik a lényeget nem látó

fontoskodás abban a vitában, amelyben a Jézus jobb keze felőli helyet próbálja magának bebiztosítani két tanítvány. Márk evangéliuma sok példát kínál a tanítványok fontoskodásának bemutatására s arra, hogy ezzel Jézus szerint mennyire pont a lényeget nem látják meg.

Elképzelhető, hogy ezen a ponton bizonyos gyülekezetek magukra ismerhetnek – vajon az áll a gyülekezet közép-pontjában, ami tényleg odavaló? Arra van pénz és idő, ami az evangélium terjedését szolgálja? Meddő viták folynak a kiválasztandó csempékről, miközben az ifjúsági munka hosszú távú tervezésére már nem jut energia és pénz? Látjuk-e az apró-cseprő tevékenységektől a lényeget, fejben tartjuk-e a víziót, miközben napi döntéseket hozunk a gyülekezetben, az egyházban? A gyermekeket az egyház jövőjének tartjuk-e, vagy pedig vannak olyan fontosak, hogy már a jelenben is foglalkozunk velük – nem a létszám miatt, hanem mert tudjuk, hogy Jézusnak mindenki fontos? Továbbra is elhessegetjük a gyermekek felé is nyitott úrvacsora gondolatát a jelszóval, hogy ők még nem elég okosak és/vagy bűnbánóak hozzá, vagy elhiszük, hogy Jézus pont azokat hívja, akik vágnak hozzá, valamint nem okoskodnak és fontoskodnak szünet nélkül?

3. Mi az igazán fontos Jézus szerint az Isten országában?

Hogy teljesen mások a részvétel kritériumai, mint amit e világban megszokhattunk. Nem számít a pénz és a hatalom, sőt inkább akadályozó tényezők ezek. Az lehet Istennel, aki számára fontos, hogy Istennel legyen. Aki úgy érzi, hogy Isten nélkül nem lehet egész, és nem ismerheti a teljességet. Aki elismeri Isten hatalmát. Márk evangéliuma abból indul ki, hogy Isten országának eljövetele pontosan ezt jelenti: mindenkinek felnyílik a szeme és meglátja, hogy Isten minden mindenekben és ő uralkodik mindenben. Reményt keltő tehát, hogy a „ki mehet be a mennyek országába?” kérdést nem úgy kell érteni, hogy egyesek bemennek, mások pedig nem, hanem hogy egyszer, az idők végén mindenki felismeri Isten hatalmát, és minden nép leborul előtte, ahogyan azt a zsoldároknak is imádkozzuk. A fontoskodó tanítványokat keményen kiosztó Jézus tehát keménysége ellenére nem kutasítja azokat, akik még nem értik meg őt, hanem reményt ad, hogy emberi feltételekhez nem köthető az Istennel való kapcsolat. Avagy „ami az embernek lehetetlen, Istennek lehetséges” (Mk 10,27).

■ DÁVID ADÉL

Tallózó

„A (...) *paidia* szóval az egészen kicsiket (csecsemőket), illetve azokat szokás megjelölni, akik még nem veszítették el a szüleik és általában a felnőttek iránti feltétlen bizalmukat.” (Id. Magassy Sándor: *Perikópák*. Magánkiadás)

„Az Isten királyságába csak az mehet be, aki mindent Istentől vár, s Istentől mindent elfogad.” (Ravasz László: *Az Ó/Újszövetség magyarázata*. Kálvin Kiadó)

„Ezek a versek bizonyára meggyőzik Isten szolgáját annak fontosságáról, hogy Isten Igéjét a gyerekeknek is hirdetni kell.” (William MacDonald: *Ó/Újszövetségi kommentár*. Evangéliumi Kiadó)

„...ők még mindent ajándékba kapnak, és erre rá is vannak utalva. A hit hasonlítható egy nyitott, ajándékra váró gyermektenyérről.” (*Biblia magyarázó jegyzetekkel*. Magyar Bibliatársulat – Kálvin Kiadó)

„A zsidóságban (...) a gyermekkor lenézett, jelentéktelen állapotnak számított, mert a gyermekek még nem ismerik és nem tartják meg a Törvényt. Ezért a rabbik vitatták, hogy vajon az elhunyt gyermekek részesei lehetnek-e Isten eljövendő országának (...). Nem a gyermeki ártatlanság, alázat, tisztaság vagy bizalom romantikus képzetéről van szó, amelyek általában nem is illenek rá a gyermekekre, csak a felnőttek szentimentális gyermekkultusza látja rájuk. Viszont Jézus a felnőttekhez való viszonyban szól a gyermekről, s ebből a viszonyból világosan tűnik ki az az objektív minőség, amely Jézus számára a hasonlítási pont. A gyermek a felnőtthez képest kicsi, azaz kiszolgáltatott, segítségre szoruló, aki nem tudja önmagát fenntartani. Isten országát tehát az fogadja gyermekként, aki kicsinek tudja magát Isten előtt, aki mindent Istentől vár, és nem maga teljesítményei, érdemei alapján akar bejutni az ő országába. (...) Mintegy Isten helyére állva mondja meg, hogy kié Isten országa, ki fogadja azt helyesen, és ki megy be abba. Sőt Isten országa egyenesen az ő személyéhez van kötve.” (Dóka Zoltán: *Márk evangéliuma*. Ordass Lajos Baráti Kör)

„Ez valójában nem a gyermekek evangéliuma, ahogy szokták emlegetni egyházi körökben. Ez a felnőttek evangéliuma. Nekünk lehet – és ez Jézus ajándéka ma – újra visszatérni oda, ahonnan elszakadtunk: a gyermekek-eresztéshez.” (Balikó Zoltán: *Isten iskolájában*. Luther-rózsa Alapítvány)

Illusztrációk

GONDOLATOK

„A gyereket meg kell ismertetnünk a csodálatos nyelvvel: az ünnepélyes, a nagy, a szép szavakkal is. Milyen sokszor lekezeljük a gyerekeket a nekik szánt könyvekben, imákban, versekben. Pedig már egy hatévest is megborzongathat a Biblia nyelvezete vagy Miltoné.”

Libby Purves (1950–) ausztrál író

„Az egyik legfájdalmasabb érzés, amit egy gyermek meg-

élhet, hogy nincs idő rá, hogy lerázzák, csak kötelességből figyelnek rá. Semmi értelme mesét olvasni, ha ez is csupán egy a sok kipipálandó feladat közül. Az egyperces, instant mese olyan, mintha egy pohár nemes bort egy hajtásra felhörpintenénk, egy klasszikus zeneszámot felgyorsítva hallgatnánk.”

Kádár Annamária (1975–) pszichológus

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Mi érintett meg bennünket legelőször, amikor meghallgattuk az igét? Milyen nagyszerű lehetőség ez: áldást kapni – áldottnak lenni! Megragadó a kép: szeretett gyermekként ölben lenni, áldó karok között pihenni! De ott rejlik ennek a szép gondolatnak a feszültséget gerjesztő, szorongató ellentéte is a történetben: tiltás, korlátozás (a tanítványok korlátolt korlátozó magatartása).

Milyen kérdéseket vetett fel bennünk a textus?

Vajon mit is jelent az, hogy gyermekként kell fogadni az Isten országát? Talán a romlatlanságot, talán a formálhatóságot vagy a naivitásból fakadó abszolút elfogadást jelenti? Érdekes lenne tudni, hogy vajon a tanítványok mit gondoltak ezután? Hogyan lehetne megszabadulni a korlátainktól, hogyan lehet megtanulni gyermeki módon hinni?

Milyen asszociációkat ébresztett bennünk a hallott igé?

Gyermeki lét: tisztaság, ártatlanság, szabadság, korlátok nélküli gondtalanság.

Felidézi a textus a keresztséget is, hiszen a „gyermekek evangéliumának” nevezett keresztes liturgiában elhangzó szakasz ez. Milyen jó az, aki felnőttként kapja a keresztséget, mert az áldását jobban megérti, átéli – ugyanakkor a gyermekkeresztesség jobban kifejezi Jézus szándékát: korlátozás, tehát érdem nélkül fogadja magához azokat, akiket meg akar áldani.

Gyermekkorunkban, amikor megkeresztelték, ezt történt velünk, mi is ott voltunk a Mester áldó ölelésében – ez a nagy kapaszkodó egész életünkben! Milyen fontos a megkeresztelt gyermekeket látogatni, hogy ezt senki el ne felejtse! Olyasmi történik itt, amit máshol így mond Jézus: nem ti választottatok engem, hanem én választottalak titeket. Gyermekként fogadni az isten országát talán azt jelenti, hogy felnőttként visszatérünk ahhoz a kegyelemhez, amit gyermekként kaptunk a keresztségben: amikor semmik voltunk, már akkor magához hívott a mi Urunk. A gyermek feltétel nélkül bízik édesanyja feltétel nélküli szeretetében – a gyermeki hit az erre való törekvés, és felnőtt keresztény voltunk legnagyobb harca, hogy Isten országát így tudjuk magunkba fogadni minden nap.

Szentháromság ünnepe után 7. vasárnap

▶ Jn 6,67–69

Igehirdetési előkészítő

A *textus* Péter vallástételének tényére és tartalmára összpontosít. Ha hozzá vennénk a Jézus népszerűségvesztésének drámájáról szóló megelőző verseket (60–66), akkor az érdeklődés a Jézust elhagyókra és lehetséges motivációikra irányulhatna. Megismételhetnénk a 2013-as lamentálást a népszámlálási adatokról stb. Ha az utána következő verseket is (70–71) vennénk, akkor a Júdás-rejtély, a tizenkettő elhívásának és helytállásának titka lenne a téma. Ez is, az is lehet nemcsak hálás, hanem szükséges téma. A kijelölt igeszakasz azonban arra szorít, hogy ne mások elpártolása vagy Isten kifürkészhetetlen döntése körül kalandozzunk, Jézus ugyanis egészen személyesen nekünk, igehirdetőknek és igehallgatóknak szegezi kérdését, Péter hitvallásának gazdag tartalma pedig minket kérdez és gondolkoztat el, hogy azt el tudjuk-e mondani mi is. Ha nem tudjuk, vagy csak betanult szöveggként, tehát élő hit nélkül ismétéljük, akkor mi sem Jézussal járunk, akárhol – még ha szószéken – vagyunk is.

Hit által örök életre – a vasárnap és textusai témájának ez a korábbi változata világos és egyértelmű, hiszen a hit nem teljesítmény, amely kiérdemel valamit, hanem az ember végső rászorultsága Isten elsődleges ajándékára, amit Krisztusban nyújt neki. Pontosan ezt fejezi ki Péter válasza. Ajándék persze a hit is, de másodlagosan, amint a 241. énekünkben énekeljük és az új liturgia szerinti téma szájunkba rágja.

Simon Péter így felelt (68): Magassy Sándor helyesen óv attól, hogy Péter döntéséről beszéljünk, mert ez általában azzal a pelagiánus típusú gondolattal társul, hogy „a helyes döntés meghozatalához birtokunkban vannak a megfelelő eszközök”, márpedig ez ellenkezik a lutheri teológiával. De a döntés Bultmann szerint – akinek ez hangsúlyos szava – Péter szavában nem belső tapasztalat és bizonyosság kifejezése, hiszen ő világosan megfogalmazza, hogy a hite mire irányul és mire válasz. A hívó nem önmagáról, saját lelkiállapotáról vagy lehetőségeiről beszél, hanem arról, akiben hisz. A *te vagy* válasz Jézus *én vagyok* (Jn 6,20.35.41.48.51) szavaira. A hit arra irányul, aki bizodalmas hitet ébreszt maga iránt.

Kihez mehetnénk: A válasz szóközi kérdés, mert azt mondja ki, hogy nincs más, akihez Péter vagy a tanítványok mehetnének, érdemes lenne menniük. Akár bölcs megfontolásból, akár heves reakcióból fakadt, ez az emberi rászorultság kifejezése. Mégsem az a tartalma, hogy nincs senki, akihez fordulhatna: amit a környező világ, a test (vö. 6,63) ajánl, az végső soron nem kielégítő. Megoldásaik nem oldják meg az emberi lét kérdését. Akihez iga-

zán érdemes fordulni, az egyedül az Úr, az Isten, a Krisztus (vö. Zsolt 39,8; ApCsel 4,12).

Örök élet beszéde(i) van(nak) nálad: Egyedül Jézus van birtokában annak az ígének, amelyből élet fakad. Hogy nála vannak ezek a beszédek, azt jelenti, hogy hirdeti és éli azokat, ráteszi az életét azokra, életének odaadásával igazolja azokat.

Jn 5,24 szerint Jézus az általa hirdetett logoszt életnek mondja. Az apostolok az élet ígétét hirdetik (*logosz*: Fil 2,16; 1Jn 1,1), és ennek hirdetését parancsolja az apostoloknak az angyal (*rémata*: ApCsel 5,20). Itt is a rémata szerepel, ami nem különbözik lényegében a logosztól, és mindkettő a héber *dábár*, az Isten teremtő, parancsoló és a mélyben levő embert felemelő szava. Jézus beszéde tehát nem pusztán szóközi teljesítmény vagy szívhez szóló beszéd, hanem teremtő szó, amely formálja hallgatóit. Nemcsak az örök életéről szóló beszédek, hanem az az ige, amely örök életet ad.

Az *aióniosz* élet a mai közvetlen értelmezésben el nem múló, örök élet. A szó értelme a Bibliában árnyaltabb. Múlt-ra utalva olyan élet, amelynek nincs kezdete (2Tim 1,9; Tit 1,2); múlt-ra és jövőre utalva: aminek sem kezdete, sem vége nincsen (Róm 16,26); a jövőre utalva: aminek vagy akinek nincs vége, örökkévaló, végéremehetetlen (Varga Zs.). Elsősorban nem az idő mennyiségét vagy állandóságát, hanem minőségét jelzi. „Aki már egyszer kapott ebből az ígéből – s így maga is életet nyert –, az ismeri a különbséget az »igazi élet« és a között a látszatélet közt, melyet a világ, emberi gondolkodás, emberi tudás, emberi akarat és igyekezet teremt és gondol »élet«-nek.” (Karner) Az örökkévaló: „ami nem romlik meg, amit nem kell újra és újra módosítani, ami nem veszti el szavatosságát, ami nem kerül ad acta, ami nem hal meg, nem múlik el.” (FABINY 2001, 359. o.) Jn 17,3 szerint az örök élet, hogy az ember megismeri az egyedül igaz Istent és Jézus Krisztust. Valójában ebbe a viszonyba kerülve részesülhet az ember abban, ami megérdemli, hogy életnek hívják. A Lélek kelt életre, *éltetőnk* (6,63; vö. Nicea-konstantinápolyi hitvallás).

Mi hisszük és tudjuk (69): A perfectum értelme: „mi arra a hitre jutottunk, s így most hisszük és felismertük, ezért most tudjuk, hogy stb.” Péter és a többiek maradtak, mert meggyőzte őket Jézus beszéde. Nemcsak szólt hozzájuk, hanem az örök élet beszéde meg is szólította, úgyszólván lebilincselte őket. Kapcsolatba, viszonyba kerültek Jézussal.

Te vagy az Istennek (a) Szentje: A 2014-es magyar fordításban (de Kámory Sámuel, 1870 is) nem a szinoptikusokból ismert (Mt 16,16 par) valamelyik változat (amelyek mindegyike Krisztusnak mondja), hanem Péter vallástételének ez a változata szerepel, amelynek eredetiségét Bultmann sem vonta kétségbe. Ez nem tartozott a közkeletű messiásnevek közé. Olyan cím, amelynek hagyományáról nem tudunk! Mégsem teljesen ismeretlen. Vö. Jézusról mint szentről: 1Jn 2,20; ApCsel 3,14; 4,27; Jel 3,7; messiási címként csak Mk 1,24; Lk 4,34. Szürkébb lenne a szinopti-

kusoknál (JÓZSA 1980)? Mivel azonban Jézusnak Istenhez való viszonyát és ezzel együtt személyének titkát is megjelöli, még többet is mond a messiásnévénél. (Mindenesetre olyan cím ez, amely az ógyház dogmatörténetében nem játszott szerepet! Az igehirdetésen kívül érdekes lenne belegondolni abba, hogy miként alakult volna akár az egész egyháztörténet és a dogmatika, ha Péter vallástétele csak ebben a változatban maradt volna ránk.) A szent az isteni szféra a világgal szemben, és ezért szent az, ami a profán világból ki van rekesztve és Istenhez tartozó. Természetesen főképpen Istent megillető jelző (Ézs 6,2; 3Móz 11,44; 19,2; Jn 17,11; 1Pt 1,15–16; Jel 4,8; 6,10). Jézus pedig úgy beszél magáról, mint akit az Atya megszentelt és elküldött a világba (Jn 10,36). Benne van, hogy Jézus nem tartozik ehhez a világhoz, de az is, hogy örök élet beszéde van nála, tehát a világért van: képviseli Istent a világban, mint a ki nyilatkoztató, aki életet ajándékozik. Az Istennek a Szentje kifejezésbe az evangélista a textust megelőző és követő versek szerint azt is beleérti, hogy áldozatul adja magát a világért. Jézusnak az Atyával való páratlan viszonyát fejezi ki! Ez semmivel sem kevesebb, mint ha Péter Isten Fiának és Krisztusnak vallja őt.

Az igehirdetés témája a tanítványok sokszor csak kicsiny nyáját összetartó erő: Jézus erőtere vagy inkább vonzása. Nincs ennek igazi alternatívája. Nincs más, akihez ragaszkodhatna, akit követhetne. Aki jobban megérdemelné bizalmát. Ezért mondja a tanítvány Péterrel: *kihez mehetnének, csak Jézus, egyedül Jézus, egyedül ő.* Ez nem közömbösség, nem tudatlanság, nem szűklátókörűségre valló együgyűség. Nem is számító önzés, amely minden eshetőségre, még a halál utáni életre is szeretné biztosítani magát.

1. *Örök élet beszéde van Jézusnál.* Ő csodálatosan tanított a szeretetről, Isten gondoskodásáról, és együttérzéssel közeledett a mindenféle értelemben mélyben levőkhöz. A földi életben levőket nem azzal vigasztalja, hogy a halál után majd jobb vagy jó lesz. Vagyis nem meghosszabbítja az idői távlatot a végtelenbe, hanem már a földi életben egy másik minőségű életre tanított. Nemcsak beszélt róla, hanem élte is. Ezért nem félt és nem aggodalmaskodott. De nemcsak élte, hanem annak lehetőségével is megajándékozott. Ő Krisztus, aki életével igazolta és pecsételte meg szavait.

2. *Ő az Istennek a Szentje.* Még ha az örök élet első sorban nem is az idő végtelenségét jelenti, hanem kapott időnk, életfolytatásunk minőségét, amivel Jézus megajándékoz, az nem életbölcesség vagy divatos életvezetési tanács. Hanem Isten és ember viszonyának eseménye, újjáratere. Itt lehetősége van az embernek arra, amire egyébként nincs, hogy ő maga is kikerüljön az őt rabul ejtő szenvedélyek és bűnök fogságából, kitaposott önző életirányából és megújult újat kezdjen. Letegye az őt megnyomorító és leterhelő régít, és megszabaduljon arra az újra, amire emberek között nincs lehetőség. Mert bűnét belát-

hatja és megvallhatja az ember, de – hacsak Isten nem bíz meg valakit – nincs ember, aki feloldozhatná.

3. *Hinni és ismerni mindezt – ez Istennek nem könnyű iskolája.* A hit és az ismeret nem olyan hegycsúcs, amelyre felérve csak boldogan körülnézni lehet, hanem folytonos történés. Az újszövetségi hinni és az ószövetségi ismerni összetartoznak, kiegészítik egymást. Keresztyén életünk során a pislákolótól a bátor, engedelmes vagy odaadó hitig sokféle árnyalatban van részünk. Ennek során egyre jobban megismerhetjük az Istennek a Szentjét is, önmagunkat is. Így válhatnak visszafogott, egyszerű és szerény szavaink ismereten alapuló hitvallássá. Koldusok vagyunk. Jézusra szorulunk. Egyedül őrá.

Hivatkozott művek

FABINY Tamás 2001. Véges idő – végtelen idő. *Lelkipásztor*, 76. évf. 9. sz. 359–360. o.

JÓZSA Márton 1980. Szentháromság ünnepe után 7. vasárnap. *Lelkipásztor*, 55. évf. 5. sz. 311–313. o.

■ REUSS ANDRÁS

Tallózó

(Kikerülhetetlennek tartom, hogy Péter lelkesedése mellé a realitást, a Júdás-utalást is feldolgozzam.)

„Az örök élet beszéde nem szakítható el Jézus személyétől. A kijelentő Úr a kijelentés tartalma. (...) Jézus kijelentése olyan feszültséget rejt magában, amelynek teljes feloldása csak a színről színre látás világában következik be. (...) Vajon Jézusnak nem lett volna hatalma arra, hogy a Sátán hatása alól kivonja Júdást? (...) bár Jézus mindent megtesz az emberért, ennek ellenére mégis van, aki az ellenség megtestesítőjeként van jelen környezetében. Jézus kijelentése az ellenség hatalmát is szemlélteti, aki az emberrel nemcsak a teremtést rontotta meg, hanem a megváltással kapcsolatban is ez a szándéka. (...) Az ember kiválasztása nem zárja ki az ember személyes felelősségét.” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„...nem az örök életéről szóló beszéd az, amire Péter utal, hanem az az isteni ige, mely örök életet teremt.” (Id. Magassy Sándor: *Perikópák. Magánkiadás*)

„A »kihez mennénk?« nem tanácsalanságot fejez ki, hanem azt nyilvánítja teljes képtelenségnek, hogy elmenjenek.” (*Biblia magyarázó jegyzetekkel. Magyar Bibliatársulat – Kálvin Kiadó*)

„Jézus az Istennek Szentje. Ritka messiási név ez. (...) a »te vagy« a jézusi »én vagyok« ráfelelő, hitvalló párja.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd. Kálvin Kiadó*)

„...meginognak a tanítványai is, akiket egyáltalán nem óhajt olcsó módon megnyugtatni, hogy »azért nem kell azt olyan komolyan venni, ahogy mondom«. (...) Ez az egy-

szerű halászmester azt találta meg Jézusnál, amit az alkímisták hiába kerestek, az ételelixírt. Amit sok bölcselő hiába kutatott. Az élet logikai titkát. (...) Az örök élet titkát Simon Péter Jézus beszédében, az igében találta meg. (...) És mi – kihez mehetnénk? Te meg én? Mi?! Akinél nemcsak valamiféle beszéd kapható, hanem akié az örök élet beszéde, Igéje?” (Gyökössy Endre: *János evangéliuma*. Örökségünk Kiadó)

„Még a »választottak« körében is bizonytalan tehát, hogy az Atya »vonzásának« engedve (6,44) ki fog mindvégig hűséges maradni az Emberfiához.” (Benedikt Schwank: *János*. Agapé)

„Végső soron már csak a »tizenkettővel«, belső, választott köre tagjaival marad, de azokat is kész elbocsátani, ha nem hisznek.” (Farkasfalvy Dénes: *Testté vált szó*. Prugg Verlag)

Illusztrációk

VERS

József Attila: *Flóra* (részlet)

Bebujtattál engemet
talpig nehéz hűségbe.

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Péter vallástétele előtt, a fejezet elején az ötezer ember megvendégeléséről van szó. Jézus vonzotta a „sokaságot”. Később Jézus arról beszél, hogy ő az élet kenyere, a János evangéliumára jellemző nyelvi egyszerűséggel, de ennek ellenére már sokkal nehezebben értették meg az Atya és közöttük lévő kapcsolatot.

Jézus arról beszél, hogy az, aki az ő „testét” eszi, örökké él – milyen ígéret ez, ha nem a legvonzóbb a világon!

Nem is olyan meglepő, hogy ez mégis sokaknak érthetetlen, irreális, hihetetlen, nem „nekik való” volt. Sokan elmentek, maradt a tizenkét tanítvány. Most derül ki, hogy kik a csatlósok, szimpatizánsok és kik a valódi követők. Nem lehet tudni, milyen módon tette fel Jézus a kérdést: ti is el akartok menni? Tárgyilagosan hangzott el, vagy csaldottságot lehetett kihallani belőle?

Jézus senkit nem kényszerít, ő kínál, meghív. Az igazi szeretet a másikat szabadságot hagy. Az igazi követés csak önkéntes lehet.

Péter vallomását néhány személyes Jézus-élménye előzte meg. (Csodálatos halfogás, vízen járás, megdicsőülés a hegyen. Akkor Péter Jézust nemcsak mint embert ismerte meg, hanem megtapasztalta az isteni létét is: megnyitotta a szemét, a szívét a létező jelenvalóságára. Ez kel-

lett ahhoz, hogy a válságos helyzetekben is tudjon az úton Jézussal járni.

Jézus egyértelmű döntést vár: teljes elválást vagy következetes követést, azt, hogy aki követi, az teljesen az övé legyen. A kérdés minden tanítványhoz szól, de Péter a szóvivő. A válasza egy vallomás, hitvallás. Már sok úton jártunk, de most megtapasztaltuk: a te utad az egyetlen út, amely célhoz vezet. Ez az isteni út a mi számunkra is. Te vagy az, Uram, akit Isten küldött, hogy általad megmentsen minket.

A tanítványok Jézus kérdésére adott válaszában kezdeti bizonytalankodás és valamiféle fokozatosság érezhető. Először talán kicsit meghökkentek a nekik szegezett kérdés miatt, ezért válaszoltak visszakérdezve, mintegy időt akartak nyerni a helyes feleletre: Uram, kihez mennénk? Majd hozzátették indoklasképpen, amit Uruk mellett megtapasztaltak: örök élet beszéde van nálad.

Honnan is veszik ezt? Mert hiszik, sőt mi több, tudják, kivel van dolguk, kinek a követői lettek: ők az Isten Szentjének tanítványai. Tanítványok, de maguk is esendő emberek, akiknek a hite – akárcsak a miénk is sokszor – „mint a változó Hold”.

Szentháromság ünnepe után 8. vasárnap

► Jn 8,37–45

Igehirdetési előkészítő

Lombsátorünnep, ahol Jézus hosszú vitába keveredik

János evangéliuma 7. fejezetének elejétől egészen a 10. fejezet közepéig a jeruzsálemi lombsátorünnepi események első része a templomban játszódik. Jézus és hallgatósága között a kapcsolat feszültté válik, Jézus szavai megosztóak, és sokakban ellenérzéseket keltenek. Ezek az érzések komoly összeütközéshez, nyílt konfliktushoz vezetnek, melynek csúcspontján Jézus nagyon kemény vádakkal illeti ellenfeleit, s melynek végeredményeként a vele szembenállók meg akarják őt kövezni. Textusunk ezt a csúcspontot mutatja meg, aligha lehet azonban ezúttal úgy prédikálni, hogy készülésünk közben a kontextusból legalább a megelőző igeverseket ne olvassánk el, hogy pontosabban értsük, mire adott válaszként fogalmaz Jézus ennyire radikálisan.

A lombsátorünnep utolsó napján (Jn 7,37-től) csúcso sodik ki a konfliktus; Jézus eddigre már szól arról, hogy az Atyától jön és őhozá megy, az élő vízről és a világ világosságáról szóló képeken keresztül is hirdette a benne megjelenő szabadulást. Érdekes módon a konfliktus közte és hallgatóságának egy része között az Istennel való kapcsolat formáján tör ki. Jézus a benne hívők

büntől való szabadulását hirdeti, a szabadságnak ezt az eszkatologikus összefüggését azonban a hallgatóság félreérti. Jézus korának szabadságfogalmai részben egymással átfedésben, részben egymástól elkülönülve, egyszerre léteztek. Ahogy Bolyki János kommentárjában részletesen leírja, a zsidó nacionalista zélóták az idegen népek elnyomásából való felszabadulást, a hellenista gondolkodók a szenvedélyek rabságától mentes életet értették szabadság alatt. A farizeusi-rabbinikus hagyomány Isten Izrael népe történetében véghezvitt szabadításaira (Egyiptom, Babilon) gondolt, és ezen keresztül a törvény megtartásának szabadító voltát hangsúlyozta. Ez a megközelítés az első két említett közül az elsőhöz áll közel, amennyiben itt is a nép fizikailag elszünetelt rabságából, szolgaságából való szabadulást jelenti a fogalom, minthogy e fogság mindig Isten büntetése az engedetlenség miatt. A zélótákhoz hasonlóan a farizeusok is a rómaiaktól való megszabaulásban reménykedtek. A Jézus által használt szabadságfogalom viszont egészen más természetű, ő a bűn szolgaságáról beszél, a hallgatósága azonban ezt nem érti. Számukra a szabadság egy további értelmezése tűnik fontosnak, minthogy az identitásukat is ez határozza meg erőteljesen. Az ő számukra a szabadság azt jelenti, hogy ők Ábrahám ősatyának nem a rabszolga Hágártól és Izmaeltől származó utódai, hanem Izsák és Izrael utódai. Ebből adódik a félreértés és az értetlenség, a magukat a szabadsághoz tartozónak valló zsidók nem értik Jézus szabaddá válást sürgető szavait.

Nagyon izgalmas, hogy ezen a ponton úgy tűnik, Jézus is elveszti a higgadt és következetes érvelés fonalát, és a félreértett szavait nem új nekifutásból, más szavakkal magyarázza újra, hanem a hallgatóságtól jövő indulatos témát viszi tovább. Nem fog neki az őt félreértők számára újabb példázatokkal a büntől való szabadulás szükségességét elmagyarázni, hanem hagyja, hogy az Ábrahámmal való kapcsolatra terelődjék a szó. A textust alkotó igeversekben ennek a feszült helyzetnek mintegy bizonyítékként nagyon erős kifejezéseket és markáns ellentétpárokat használva mond ítéletet bírálói fölött.

A textus kulcsszavai

Már a 37. versben, a textus első mondatában ott áll egy nagyon erős kifejezés: „meg akartok ölni”. Jézus tisztában volt azzal, ellenfelei számára tarthatatlan az ő jelenléte, ezen a ponton azonban elébe megy az ellene készülődő eljárásnak, és ellenfelei szemébe mondja mindazt, amit ők egymás között is csak titokban mertek kimondani. Együttal le is leplezi az ellene születő vádak igazi okát (tudjuk a passiótörténetből, hogy végül hamis vádakkal állították az ítélszék elé): „az én igémnek nincs helye közöttetek.” Mindaz, amit Jézus a törvényről, a szeretet-

ről, az Atyáról, és ezeken keresztül önmagáról radikálisan mond, nem férhet össze a kegyes zsidó életvezetés kicentizett szokásaival. Az ezen változtatni képtelen zsidók tehát Jézus elhallgattatásában érdekeltek, Jézus azonban versről versre hangosabbá válik. „Nincs helye bennetek”, „hallani sem bírtátok”, „ördögtől származtok”, és további erős kifejezésekkel vádol Jézus (majd az 52. versben már őt vádolják ugyanezzel: „ördög van benned”). A *diabolos* az eredeti ’szétdobáló’, ’összezavaró’, ’ragalmazó’ jelentésénél itt jóval többet jelent: ’embergyilkos’ és ’hazug’. E tipikus jánosi értelmezés az ősgonoszra utal. Ezután Jézus szembeállítja magát és ellenfeleit: én Atyámnál látam – ti atyáitoktól hallottátok. Feloldhatatlan ellentétet érzékelhetünk ezekben a versekben. És feloldhatatlan a vitázó felek álláspontjait legitimáló tekintélyek különbözősége is: míg a zsidók Ábrahámmra hivatkoznak, mint a legfőbb tekintélyre, Jézus egyenesen az Atyaisten kijelentésére hivatkozva erősíti meg mondatait. Jézus vádló szavai az utolsó kijelentésben csúcspontnak ki: „nem Istentől valók vagytok.”

Áthallások

A Szentháromság ünnepe utáni vasárnapok alapvető tematikája az, hogy az egyház életében ekkor van a vetés növekedésének ideje. Ugyanakkor e textus kapcsán erősen kapcsolódhatunk két, egymással gyakran párhuzamba állított történeten keresztül Jézus szenvedéstörténetéhez: az ártatlanul, meg nem értetten szenvedő Krisztus elleni vádakhöz és az ártatlanul kiszolgáltatott Izsákhöz. Az, hogy textusunkban a vitázó felek mindketten Ábrahámmra hivatkoznak, kaput nyit erre a kapcsolódásra. Ráadásul egyik oldalról éppen Ábrahám, Izsák és Izmael kapcsolatait idézik meg, másik oldalról pedig Ábrahám igaz voltának eltorzíthatatlansága, bizonyossága szólal meg érvként.

Ugyancsak fontos teológiai téma felé vezet a textusban megmutakozó Jézus személyisége. Azt a hittételt, hogy Krisztus valóságos ember, általában abban a tapasztalati mezőben helyezük el, hogy ő átéli az emberi szenvedés mélységeit, így ismeri ezeket az érzéseinket. Valóságos emberként azonban más érzéseknek is átélője és ismerője lesz, ezekről ritkábban vagy talán csak szemérmesen szoktunk szólni: ismeri és átéli a haragot és indulatot is, amellyel környezete elviselhetetlen megnyilvánulásaira reagál. A templomtisztítás gyakrabban felidézett eseténél is egyértelműbb Jézus indulatossága ebben az igeszakaszban. Ez az indulatosság azonban arra mutat rá, hogy Jézus békessége és szelídsége nem azonos a megalkuvó jámborsággal. Az Ószövetségből jól ismert, de szintén zavartan félretett átokszövegek, az Atyaisten haragra gerjedéséről szóló történetek

nem véletlenül és nem másodlagos jelentőséggel részei a Szentírásnak, hanem az élet természetes részeként mutatják be az indulatot.

Nyisd meg, Uram, fülemet a hallásra!

1. Igehirdetésünk fókuszába állíthatjuk önmagunk és gyülekezetünk tagjainak Isten előtti helyzetét. Kereszttségünknel fogva Isten megajándékozott gyermekei vagyunk, lelkeszként talán még inkább mások figyelmének is a terében élve vajon látható-e az, kihez tartozunk. Jézus úgy tanítja imádkozni a tanítványokat, hogy abban az imádságban a legbensőségesebb kapcsolatot élhesse meg az ember Istennel. Az „Atya” megszólítás nem csak az ő számára valóság, valamennyien atyánkként tekinthetünk Istenre.
2. A Jézussal vitában állók Ábrahámra hivatkoztak, de cselekedeteikkel nem igazolták, hogy a „hit példaképének” gyermekei lennének. Fülük zárva volt az igazság meghallására. Ne ítéljünk azonban elhamarkodottan felettük, vessük inkább össze saját életünket az övékkel! Hasonlít?
3. Tudjuk, hogy Istenhez tartozunk, mondjuk a hitvallást, az istentisztelet liturgiáját fejből is ismerjük. Életgyakorlatunk azonban elárulja süketiségünket.
4. Életünket a Jézussal való vitatkozásról, a magyarázkodásról és önigazolásról a Jézusra való figyelésre kell alakítanunk. Legyünk csendben és figyeljünk az ő szavára, mert ő az igazságot mondja és szükségünk van arra, hogy higgyünk neki.
5. Nincs az a tekintély e világban, aki vagy ami nagyobb igazságot hordozna, mint az Atyaisten. De ezt az alapvető igazságot is bele kell oltanunk a hétköznapijainkba. A krisztusi magvetés csak akkor növekszik szívünkben, ha nem a magunk igazságát akarjuk megvédeni, hanem átadjuk magunkat neki. Göggel és büszkeséggel éppúgy veszíteni fogunk, mint a Jézussal vitázó farizeusok és papok.

Felhasznált irodalom

Bolyki János 2001. *Igaz tanúvallomás. Kommentár János evangéliumához*. Osiris Kiadó, Budapest.

■ PELIKÁN ANDRÁS

Tallózó

„...nem születtek házasságtörésből (...) nem törték meg az Istennel kötött szövetséget, ők nem bálványimádók, hanem igazi izraeliták.” (A *Szent István társulati Biblia jegyzetei*. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.)

„Az írástudók nem kevés öntudattal hivatkoznak arra, hogy az izraeliták Isten fiai (5Móz 14,1), legalábbis ha a törvényt megtartják.” (*Jubileumi kommentár*. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.)

„János evangéliumában szinte minden perikópánk hallatlanul erős szenvedélyeket mutat fel előttünk. Mi sem lehetünk hát olyan hallgatói az igének, akik közömbösen fogadjuk az itt közölt híradást. (...) Itt és János (...) »Egyetlen reménységünk lehet! Az, Aki a kövekből is támaszthat Magának fiaikat, az megigazítja az istentelent is – Jézusért!«” (Id. Magassy Sándor: *Perikópák*. Magánkiadás)

„A vallásos dolgok divatba jötte idején sem adható alább az igény: az igazi istengyermekség ismérve ma is a Jézus iránti szeretet.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd*. Kálvin Kiadó)

„Ebben a végsőkig kieleződött párbeszédben Jézus a vele hosszan vitatkozó zsidó írástudók és vezetők utolsó s talán legnagyobb önámítását leplezi le, majd zúzza össze. – Ne áltassuk magunkat, hogy nekünk ehhez a párbeszédhez nem sok közünk van és kívül maradhatunk belőle. Hiszen ez az önámítás is, amelyet Jézus leleplez, majd összezúz, örök és emberi.” (Gyökössy Endre: *János evangéliuma*. Örökségünk Kiadó)

„Nincs joguk Ábrahámra hivatkozni, mert (...) még fiánál is jobban szerette az Isten szava iránti engedelmisséget (...) kimondják a »hitvallásszerű káromlást«: (...) »egy atyánk van: az Isten«. (...) »káromlás«, mert aki gyilkos indulatú, mint ők, az nem hivatkozhat Istenre, az élet atyjára a maga atyjaként.” (Bolyki János: *Igaz tanúvallomás*. Osiris)

„János a szinoptikusoktól eltérően inkább »mítosztalanít«. (...) Ám az ördögpre vonatkozó kijelentések a 44. versben nagyon mitologikus jellegűek, és éppen ezáltal olyan értelmezést javallnak, amely nem csupán tulajdon emberi természetünkön kívül keresi a rosszat.” (Benedikt Schwank: *János*. Agapé)

„...közel jutunk Szent Pál gondolataihoz, (...) nem a testi leszármazás, hanem Ábrahám hitének követése tesz valakit Ábrahám ivadékává.” (Farkasfalvy Dénes: *Testté vált szó*. Prugg)

Illusztrációk

VERS

(A mi atyánk Ábrahám)

Illyés Gyula: *Versek egy népfira*

Azt, hogy a nép fia vagy, igazolnod, sejh, ma nem azzal Kellene: honnan jössz, – azzal, ecsém: hova mész!

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Ahogy múlik az idő, egyre gyakrabban gondolunk vissza a régiekre, őseink hitére. Milyen nagy példa lehet előttünk a mai napig is szüleink, nagyszüleink élete, hite. Elszomorító, milyen kevés manapság a példás, példamutató élet! Talán ebben a helyzetben még fontosabb lenne odafigyel-nünk arra, kik is voltak elődeink. A zsidók számára min-dig is nagyon fontosak voltak a gyökök, a hovatartozás, amit az ősök képviseltek. Vajon mi jól értjük-e azt, amit az ősök példája mutat nekünk? Vajon ismerjük és ápoljuk az őseink emlékét? Fontos még őseink hite, élete? És vajon ránk hogyan néznek gyermekeink, unokáink! Tudunk-e mi példaként lenni számukra akár az istenkövetés útján?

Jó tudni és megtapasztalni az életutunkon, hogy Is-ten nemcsak Ábrahámval kötött szövetséget, nemcsak az ő utódainak ígérte meg az áldást, de mellettünk is ott van, és velünk is szövetségre lép, nekünk is adja áldása-it! Ez megnyugtathat minket, ez a gondokban, bajokban örömhír lehet.

Az igében látjuk, hogy a hazugság és az igazság ellen-téte mennyire egymásnak feszül, és milyen különleges, hogy ez az ellentét feszíti a mai világot is. Ne tégy fele-barátod ellen hamis tanúbizonyságot – mondjuk a Tíz-parancsolatban! Mégis milyen sokszor kapjuk hazugsá-gon magunkat és társainkat. Mennyire fáj, amikor sze-rettünk, gyermekünk hazudik nekünk. Talán jobban fáj minden más esetenél. Amikor egy-egy rossz jegyről hete-kig hallgatnak, hogy elkerüljék a következményeket. És vajon hogyan reagáljon az ember akkor, amikor szem-betalálkozik a hazugsággal? Az Istennek fájdalom lehet, amikor azzal szembesül, hogy az ő népe hazudik. Mi-lyen kemény szavak ezek: ördögtől származtok! Vajon mit jelent ez a kijelentés a számunkra, és hogyan lehet ebből az állapotból változni? Hogyan lehet az ősök hité-re hangsúlyt fektetni, hogyan lehet az Istennel fennál-ló szövetségünket megélni, hogyan lehet a hazugság he-lyett igazságra jutni?

Jézusban a Krisztus felismerése kulcskérdés. Azt meg-látni, amit a zsidók nem láttak benne. A megváltó Urat!

PRÉDIKÁCIÓELEMLÉS ◀

Életre szomjazva

Andrea Busse prédikációjának elemzése (Jn 4,6–30)

■ BENCE ÁRON

Kegyelem néktek és békesség! Isten adjon nekünk szavá-hoz szívet és szívünkhöz szót. Ámen.

Kedves Gyülekezet!

Kezdetben volt a szomj. Szabadság utáni, jogrend utáni, társadalmi igazságosság utáni szomjúság. Ez a vágy ez-reket hajtott Kairóban a Tahrír térre 2011. január 25-én, az egyiptomi forradalom kitörésekor. Szinte ugyanebben az időben egyiptomi asszonyok egy csoportja gyűlt össze, hogy megkezdje a világimanap előkészítését, amelynek középpontjában 2014-ben Egyiptom áll.

Én is szemem elé tudom idézni a helyet, ahol ők talál-koztak, hogy „Folyamokról a pusztában”, a világimanap mottójáról gondolkodjanak. Anafora – e kopt központ – a sivatagban jött létre. Öntözéssel vált szép lassan termékeny-nyé. Szeretem ezt a helyet: éjszakánként tisztán látni innen a csillagos eget. Csend van itt, olyan nagy csend, amilyen csakis a sivatagban lehetséges. Menedékhely volt ez a szá-momra, mikor néha ki akartam szakadni a hangos, kavar-gó, eleven Kairóból, s nyugalomra vágytam.

Mialatt tehát az asszonyok Anaforában azon gondol-

kodtak, milyen szövegeknek és témáknak kellene meghatá-rozniuk az egyiptomi világimanapot, Kairóban a Tahríron emberek álltak, köztük számos nő is, hogy vágyukat har-sogva világáig kiáltásák. Az élet utáni szomjukról beszéltek. Olyan élet után, amely több, mint túlélés.

Kezdetben volt a szomj. Már a bibliai időkben is. „Adj innom!” – mondja Jézus az asszonynak a kútnál. Jézus ott ül, üres kézzel. A víz túlságosan mélyen, neki pedig nincs korsója, amivel meríthetne. Az asszonynak van. Ezért az-tán Jézus megszólítja – bár ilyet nem csinál az ember: fér-fi nem szólít meg nőt, hát még egy zsidó egy samáriait. Zsidók és samáriaiak ugyanis – e két szomszédos nép-csoport – esküdtt ellenségei voltak egymásnak. Azonban, ha igazán szomjasak vagyunk, mindegy, ki barát, ki el-lenség. Jézus vizet kér az asszonytól, s aztán ő kínál vi-zet az asszonynak.

Az asszony félreérti. Élő víz – az ő szemében ez valami varázsvíznek tűnik, amely magától újra és újra felbuzog, s amely megkíméli őt a munkától, hogy naponta a kúthoz járjon. Nem így, mondja Jézus. Így nem jut az ember élő vízhez. A kút mély, mélyen meg kell hajolni. Aki a kút fö-

lé hajol, nemcsak a vizet látja, hanem saját magát is. A héber nyelvben – s az egyiptomiban nemkülönben – a kút és a szem szava megegyezik.

Egy kút vize olyan, mint egy tükör, mint a föld szemgolyója. E szem lát téged, s te látod magadat ebben a szemben. Ahhoz, hogy elérje az élő vizet, a samáriai asszonynak szembe kell néznie önmagával. Ezért e különös témaváltás a beszélgetés kellős közepén: előbb még a vízről beszélgetnek, aztán hirtelen minden az asszony férfikalandjai körül kezd forogni. Ez az ő élettörténete, s rámutat a vágyódására – elfogadás, szerelem, sikeres párkapcsolat után. Jézus azt mondja, ami a valóság: őt férjed is volt, s a hatodik még csak nem is a férjed. Ezzel jelzi az asszonynak: látlak téged, rád tekintek. Tekintetbe veszek téged, a szememben méltóságod van. Ezért tudja az asszony felismerni, és elismerni a vágyait.

A szomjunk, a vágyunk elárulja nekünk, kik vagyunk. Különösen is kitűnik ez a másokkal, az idegenekkel való találkozás alkalmával. Egyiptomban, külföldiként, idegenként egészen más módon ismertem meg újra saját magamat. Például amikor két megbeszélés közti időben beültem egy kávéházba és fél órát kellett várnom egy teljesen átlagos kávéra, bár öt pincér jutott három vendégre, vége szakadt a türelmemnek. A pincérek pedig teljesen értetlenül álltak a helyzet előtt. És akkor megláttam magam az ő szemükön keresztül: egy gazdag nő, aki megengedheti magának ezt a kávéházi látogatást, ezt a fél órát mégsem tudja nyugodtan élvezni. Hogy lehet ez?

Élveztem az emberek higgadtságát Egyiptomban – és hamar megtapasztaltam saját higgadtságom határait. Visszatükröződöm mások szemében – ez megváltoztathat engem. A kútnál lévő asszony is megváltozik. Felbátorodik. Megérzi: ez az idegen az én esélyem. Megmutatja nekem, milyen vagyok. Talán azt is meg tudja mutatni, milyen az Isten. Ezért aztán felteszi minden kérdés kérdését: hogyan higgyek? Úgy, mint a samáriaiak, vagy úgy, mint a zsidók?

Vagy-vagy, igaz vagy hamis, mi vagy ti – közötte semmi sincs. Az egyiket helytelennek kell nyilvánítanunk. De Jézus nem megy bele a vagy-vagy-játékba. Istent nem lehet egy „itt”-be vagy egy „ott”-ba, egy „ti istenetek”-be vagy egy „mi istenünk”-be rögzíteni. A keresztények istenébe vagy a muszlimok istenébe. Isten szabad, szabad arra is, hogy határokon lépjen keresztül, ahogyan Jézus is, mikor Samáriába, az ellenség földjére utazik. Isten ott tűnik fel, ahol nem számítanak rá. Itt és most, ennél a kútnál a samáriai asszony Istennel találkozik. Isten Lélek, a Lélek pedig oda fúj, ahová akar.

Az asszony ezt éli át. Jézus nem értekezik az élő vízről, hanem megitatja az asszonyt. Ő pedig issza Jézus figyelmét és elfogadását. A szomszéd csillapodik. És mi – mi mit kezdünk ma a vágyainkkal? Mi a helyzet az egyiptomi nők vágyaival, mi a helyzet a miénkkel? Egyiptomban, éppen a

forradalom napjai és hetei alatt, sok mindent láttam kivirágogni. Korábban sok volt a tabu, az olyan téma, amelyről egyszerűen senki sem beszélt, én pedig sosem vettem volna a bátorságot, hogy egyiptomi barátaim körében felhozzam. Egyszerre azonban 2011-ben éppen ezekről a témákról hallottam élénk beszélgetéseket. Anyák és apák álltak velem együtt az iskolaudvaron, és amíg a gyerekeinkre vártunk, parázs politikai vitákat folytattunk egymással. Közvetlenül az elnökválasztás előtt például: „Kire szavazzunk, Mursira vagy Safikra? Valójában egyikre sem. Nem akarjuk a Muszlim Testvériséget, de a régi rezsimet sem” – mondták némelyek. „De legalább szavazhatunk – mondták mások –, s ez több, mint amiről valaha álmodni mertünk.”

Persze megint sok álomnak vége szakadt. Kereszténynek lenni nehéz Egyiptomban. Néhány dolog azonban lassan szárba szökken. Mikor férjem és én meghívást kaptunk testvéregyházunkba, a kopt evangélikus egyházba, gyakran én kaptam feladatul, hogy kiálljak és beszéljek – mégpedig feltétlen papi öltözetben, hogy klerikus személyem felismerhető legyen. Tehát lelkészneként. Lelkésznek pedig az egyiptomi evangélikus egyházban nincsenek – még. A kopt evangélikus egyház asszonyai azonban erősebbé válnak – hamarosan talán még klerikusokká is –, s ezt bámulatba ejtő jelnek tartom.

Kezdetben volt a szomj. Az asszony a kútnál megmutatta, hogyan lehet meríteni a teljesből. Ő adhat bátorságot nekünk az idegennel való találkozáshoz. Csak így tudjuk a dolgokat egyszerre másképp látni. Más szemmel látni. Talán saját magunkat is másképp látni. Ha egyedül maradunk, nem leszünk erre képesek. S akkor sem, ha csak a hasonszőrűek körében maradunk. A világimanap arra hív meg minket, hogy egy idegen kultúrával találkozzunk. S egyúttal egy idegen keresztény kultúrával. Mikor Kairóban német konfirmandusaimmal egy ortodox istentiszteletet látogattunk meg, ez számukra teljesen idegenként hatott. A sok tömjén s a teljesen másként hangzó dallamok. Sokaknak az egész még egy mecsetbe tett látogatásnál is idegenebbnek tűnt. S mégis, a Jézus Krisztusba vetett közös hitünk az, melyről énekeik vallást tesznek.

Ily módon tanulhatjuk meg a világot, a hitet és saját magunkat is másképp látni. Amire nekem szükségem van, hogy vágyódásomat csillapítsam, azt nem tudom önmagamnak megadni – ehhez egy másikra van szükség. A kút mindig is a találkozás helye volt. Csak a találkozásban csillapodhat vágyódásunk – a másokkal, saját magammal és Istennel való találkozásban.

Szimbolikus cselekvés, a háttérben egyiptomi dob hangja: négy szolgálattelvő egymás után korsóval merít a keresztelőmedencéből, és egy tálba önti a vizet, majd egy-egy papírvirágot rak a vízre, ami a nedvesség hatására kinyílik, és láthatóvá válik a ráírt szó. A hamburgi idősebb nő virágján

az „öröm”, a hamburgi iskolás lány virágján az „elfogadás”, a hamburgi muszlim férfi virágján a „béke”, az egyiptomi keresztény nő virágján pedig az „igazságosság” feliratok tárnak a néző szeme elé.

Ami száraz, kivirágzik. Itt mindig csak pillanatokról van szó, sohasem állapotról. Aki nem éhes, az jóllakott, aki nem szomjas, az – mi is? Nyelvünk nem ismer szót erre. Pontosan. Vágyódásunkat ugyanis sosem lehet tartósan csillapítani, s jól is van ez így. Vágyódásunkat ébren tartani azt is jelenti, hogy vágyódásunkat ébren tartjuk a másik után. És Isten után. Újra és újra felkerekedni, a kút padkájára ülni és meglátni azt, aki ott vár ránk. Ámen.

Elemzés

A fenti igehirdetés 2014. január 26-án hangzott el a hamburg-othmarscheni Krisztus-templomban Andrea Busse evangélikus lelkész tolmácsolásában. Az istentiszteletet a ZDF televízió élőben közvetítette. A nagy műgonddal megkomponált istentisztelet középpontjában Jézus és a samáriai asszony története, valamint – előretételeként – a március 7-én ünnepelt ökumenikus világimnap és házigazdája, Egyiptom állt. Az arab-keresztény zene, az egyiptomi háttérű szolgálattevők mellett a meghívott prédikátor személye is az istentisztelet témájához illeszkedett, hiszen Andrea Busse férjével együtt korábban hat éven át a kairói német nyelvű evangélikus gyülekezetben látott el lelkészi szolgálatot. Természetesen nem vállalkozhatunk arra, hogy gyülekezeteinkben minden istentiszteletet ilyen mértékben az adott ünnep témájához igazítsunk, mégis azt gondolom, sok mindent eleshetünk a hamburgi lelkész prédikációjából, aminek később hasznát vehetjük istentiszteleteink megtervezésében.

Elemzendő igehirdetésünk első fontos erénye, hogy az nem zárványként, külön kiselőadásként ékelődik bele az istentisztelet folyamatába, hanem témáján kívül a közreműködők, a liturgikus cselekvések és a zene révén több szállal is befonódik a liturgia dramaturgiájába. Az istentisztelet bevezető Kyrie részében négy szolgálattevő (hamburgi időse nő, hamburgi iskolás lány, hamburgi muszlim férfi, egyiptomi keresztény nő) lépett a gyülekezet elé, hogy megossza előre megfogalmazott gondolatait félelméről, kétségeiről, vágyairól. A gyülekezet az egyes gondolatokra arab daltól Kyrie énekkel felelt. A négy szolgálattevő szimbolikus cselekvésével később a prédikációban is szerepet kapott. Ezzel az igehirdetés tulajdonképpen már az istentisztelet elején elkezdődik, vagy – a másik oldalról nézve – a liturgia által megkezdett történet az igehirdetésben folytatódik. A prédikáció végén végzett szimbolikus cselekvés ezért nemcsak az elhangzottak audiovizuális, érzelmekre ható összefoglalásának, hanem a gyülekezet oldaláról jö-

vő, a négy szimbolikus alak által megjelenített, igehirdetésre adott válasznak is tekinthető.

A prédikáció szövegét a rövid, lényegre törő mondatok alkotják; idegen szavakkal, speciális kifejezésekkel csak ritkán él az igehirdető. Ezzel mindenki számára érthetővé teszi az üzenetet. Az egyszerű mondat szerkezetek azonban nem silányítják el a szöveget, hanem lehetőséget adnak a szerzőnek, hogy minimalista műgonddal formálja meg igehirdetését: az ismétlődő szavak és kifejezések a prédikáció előrehaladtával egyre mélyebb jelentést kapnak. A szomj szó a vágyódás szóhoz kapcsolódva a társadalmi igazság igényétől a konkrét szomjoltáson és az elfogadásra keresztül a másik felé való nyitottság fontosságáig vezeti el a hallgatót. A víz szemmé, a másik szemévé, majd pedig új látást adó tükörré válik, amelyben az ember másként ismeri meg magát. A kivirágzás, a termékennyé válás fogalmainak ismételt alkalmazása szép ritmust ad a prédikációnak. A szó először Anafora kapcsán konkrét értelemben, majd absztrakt módon, a politikai élet felpezsdülése és a kopt evangélikus egyház demokratizálódása révén tűnik fel a szövegben, végül pedig a szimbolikus cselekvésre adott prédikációs összegzésben is felbukkan („ami száraz, kivirágzik”). Ez utóbbival a szerző a konkrét és a szimbolikus síkokat összekapcsolja, hiszen a papírvirágok valóságos víz révén nyílnak ki, de így absztrakt fogalmak válnak láthatóvá, az ember vágyainak szimbólumai.

Érdekes felfigyelnünk a szöveg szóképeire, szójátékaira is, hiszen ezek alkotják az igehirdetés magját. Magyar prédikációkat hallgatva nem ritkán futunk bele kiforgatott, külső formai hasonlóságra épülő, etimológiailag azonban téves szómagyarázatokba, melyek sajnos az igehirdetés egészét komolytalanná, nevetségessé tehetik a hozzáértő hallgató számára. Az itteni prédikációban felhasznált „lát – rátekin – tekintély” szekvencia („sehen – ansehen – Ansehen”) azonban egyszerű, frappáns, mert egy etimológiailag helytálló összefüggésre hívja fel a figyelmet, mely aztán az igehirdetésben teológiai értelmet is nyer. A prédikátor nemcsak a német, de a sémi nyelvek ismerőjének is bizonyul, hiszen gondolatmenetének másik meghatározó eleme az *'ayin* szó elgondolkodtató kétértelműsége ('szem' – 'forrás/kút').

Térjünk rá a prédikáció tartalmi súlypontjaira. A „kezdetben” felütés, amely a későbbiekben refrénszerűen ismétlődik a szövegben, remek figyelemfelkeltő hatással bír. A mondat elgondolkodtatja a hallgatót: mi az, hogy „kezdetben volt a szomj”? A parafrázis megoldás újszövetségi hagyományt elevenít fel, hiszen János evangélista is hasonlóképpen kezdi mondandóját, mikor a Tóra első mondatát átírja „teremtette Istenről” „volt az Igére”. Miként Jánosnál, a fenti prédikációban is többről van itt szó meghökkenítő retorikai elemnél. A prédikátor saját hitvallásának ad hangot ebben a refrénben: ha Istenről akarunk beszélni, az emberben lévő szomjúságból, arról a bi-

zonyos „Isten alakú úrból” kell kiindulnunk. Ezzel nyilvánvalóvá válik az igehirdető teológiai pozíciója, mely a schleiermacheri hagyományba illeszkedik bele. Bölcseségre vall, hogy míg a felütést követő mondatokkal a szerző leteszi a voksát az igehirdetés szociális érzékenységének elengedhetetlen volta mellett, ezzel párhuzamosan kontrasztként odaállítja a nyugodt eszmecsere, a sivatagi elmélkedés képeit is. Így a „kezdetben” felütéssel nemcsak a forradalmi lelkületűek, hanem a csendesebb, befelé figyelő hallgatók is azonosulhatnak.

Az igehirdetés párhuzamosan három, egymást értelmező síkon mozog. Alapja a bibliai történet, melyre rezonál a személyes élmények síkja, valamint az absztrakt, teológiai-pszichológiai sík. Az egyiptomi életképek által a prédikátor, míg a harmadik sík révén a hallgató válik a samáriai asszony történetének részesévé. Mindhárom síkra szükség van tehát, hogy a prédikáció biblikussá, hitelessé és átélhetővé váljon. Az átélhetőség céljából a szerző nem rögtön a bibliai történet síkjával fog bele az igehirdetésbe, hanem a másik két sík segítségével készít teret annak, hogy a negyedik bekezdésben hozzáfogjon a samáriai asszony történetének elemzéséhez.

A prédikáció végig szigorúan biblikus marad, mégis határozott teológiai álláspontot tár hallgatói elé. Amit Andrea Busse igehirdetésében képvisel, az a nyitottság teológiája. Nincs félrebeszélés, nincsenek kétértelmű, elharapott gondolatok. A szerző szerint a samáriai asszony története az ember egyetemes szomjúságáról mint motiváló erőről és a másik felé való nyitottságról mint a transzcendenssel való találkozás feltételéről szól nekünk. A másik felé nyitás nélkül nem juthatunk sem önismeretre, sem pedig istenis-

meretre. A prédikáció állást foglal a vallásközi párbeszéd szükségessége mellett. E liberális keresztény körökben elfogadott pozíció nem érkezik kéretlenül a szövegbe, hanem biblikus szempontból is védhető marad. A zsidó–samáriai vallási különbségek joggal hozhatók párhuzamba a keresztény–muszlim ellentétekkel, Jézus állásfoglalása a kérdésben s egyáltalán Jézus Samáriában való működése pedig a határok átlépéséről és a hagyományok relativizálásáról szól. Ezen álláspontot hivatott elmélyíteni az egyiptomi élmények síkjának egy epizódja, amely a kopt ortodoxok másságáról s egyúttal hasonlóságáról szól.

Az igazsághoz hozzátartozik, hogy János evangéliumában Jézus szájából a vallási kizárólagosság szavai is elhangzanak (Jn 4,22), s a prédikációban idézett „Isten Lélek, s a Lélek oda fúj, ahova akar” valójában két jánosi mondat összevonásából keletkezett (Jn 4,24a + Jn 3,8a). A bibliai ígék illetén való szelektálása és új sorrendbe állítása azonban az igehirdető felelőssége és joga: a prédikáció műfaja nem ad lehetőséget arra, hogy teológiai pozíciókat minden oldalról kifejtjük és bebiztosítsuk. Felelősségteljes, de egyúttal felszabadító érzés ezt tudatosítanunk magunkban.

Végül érdemes még egy pillantást vetnünk az igehirdetés befejezésére. Bár a szimbolikus cselekvés a dobszóval, a víz csobogásával és a kinyíló papírvirágokkal a hallgatók érzékszerveire, érzelmeire hat, a prédikátor záró mondatai nem változtatják beszédét giccsé, vallásos délibábbá. A szöveg nem kínál hamis illúziókat a befogadónak, hanem a lényegre irányítja rá a figyelmet: a kivirágzás, a „kairoosz” mindig csak időleges, szomjunk azonban, mely a másik felé indít minket, örök.

IGEHIRDETÉS ◀

Könnycseppeken átragyogva *

Mk 18,2–6

■ CZOMBOS DOROTTYA

„A hét első napján, korán reggel, napkeltekor, elmentek a sírbolthoz, és erről beszélgettek egymás között: Ki hengeríti el nekünk a követ a sírbolt bejáratától? Ekkor felnéztek, és látták, hogy a kő el van hengerítve. Pedig az igen nagy volt. És amikor bementek a sírboltba, látták, hogy egy fehér ruhába öltözött ifjú ül jobb felől, és megrettentek. De az így szólt hozzájuk: Ne féljete! A názareti Jézust keresitek, akit

megfeszítettek? Feltámadt, nincsen itt. Íme, ez az a hely, ahova őt tették.” (Mk 18,2–6)

Korán reggel van. Nagyon korán. Már ébren van, de igazából nem is aludt. Hunyorog, nagyokat pislog, iszonyú fáradt és szomorú. Finom arcát pirosra marták a könnycseppek az éjjel. Mára már letelt a pihenés ideje, ma már muszáj indulni, bármennyire is fáj. Ha tehette volna, biztosan ott marad mellette. Nem hagyta volna egyedül, nem hagyta volna, hogy azt a hatalmas nagy követ a sír bejárata elé tegyék.

* Kurzust záró rövid igehirdetés az Evangélikus Hittudományi Egyetem Bevezetés a homiletikába nevű szemináriumán.

Mire a nap felkel, kinn kell lenniük a sírnál az olajokkal, balzsamokkal, hiszen ez a szokás, így méltó. Végre egy feladat, gondolta, ami talán kicsit más irányba tereli a figyelmét. De miközben készülődött, nem tudott szabadulni a két nappal azelőtti események borzasztóan mély fájdalmat okozó képeitől. Villódzó emléknymódként cikáztak a fejében a képek: ahogy a szitkokat szóró tömeg kísérte, ahogy véres sebei átütöttek ruháján, ahogy a szögeket bevették tenyerébe, ahogy megfeszítették, ahogy a feje lecsuklott. Egyre csak az motoszkált benne, hogy ennek nem így kellett volna történnie. Nem most és nem vele. Ő biztosan nem ezt érdemelte. – *Ez az emlékek fájdalma.*

A sírhoz vezető úton csendben, leszegett fejjel sétáltak. Sokáig nem szóltak egy szót sem. Aztán a fájdalomkon felülkerekedve egyszer csak elcsuklóan hallatszott a saját hangja, kicsit ő is meglepődött: Mi lesz azzal a nagy kővel a sír előtt? Mert itt vannak a balzsamok és az olajok, mi is itt vagyunk, de mi lesz, ha nem tudunk bemenni hozzá? Mi biztosan nem tudjuk elhengeríteni azt a hatalmas nagy követ! Ki fog nekünk segíteni? Kinek kellene szólni?

Ott vannak már közel, de ekkor úgy érezte, még jobban kétségbeesett. Így nem tudják ellátni a rájuk bízott feladatot! Olyan borzasztó nehezen értek el idáig! Iszonyúan fájdalmas minden lépés, ami a sírhoz közelít, és most mégsem sikerülhet méltón elbúcsúztatniuk? Az nem lehet! Azt érezte, újra felszakadnak benne a fájdalmak. – *Ez a kétségek fájdalma.*

Csak mikor már egészen ott voltak a sírnál, emelkedett feljebb a tekintetük. Hirtelen megálltak. Tanácstala-

nul néztek egymásra: biztosan jó helyen vagyunk? De hiszen a bejárat előtt már nincs ott a kő! Ki tette arrébb? Elképzelhető, hogy elfelejtettük, hová tették sebektől vérző testét? Annyi minden történt... – *Ez pedig a tanácstalanság fájdalma.*

Rászánták magukat és a bejárathoz léptek. Bár ne tettek volna... Hiszen üres volt a sír, a holttest nem volt ott, ahova tették. Újabb könnycseppek gördültek le az arcukon, de aztán megpillantottak valakit. Még sosem látták őt, nem is a környékről való, hiszen egészen másképp nézett ki, mit az itteni emberek. Ragyogó fehér ruhában volt. – Ne féljete! – szólította meg őket, mielőtt elkezdheték volna jobban szemügyre venni. Mielőtt elkezdhetek volna gondolkodni azon, ki lehet, hogy kerül ide, miért van ott, és hol a halottjuk. Egészen megdöbbentő nyugalommal folytatta: – A názáreti Jézust keresitek, akit megfeszítettetek? – feszülten figyelték, szó nem jött ki a torkukon. Feltámadt, nincs itt, pedig íme, ez az a hely, ahova őt tették. – *Ennyire egyszerű.*

Fájó emlékek a közelmúltból, kétségbeesés és tanácstalanság szorít, fullaszt, cikáznak a miértek, minden értelmét veszti. Pedig menni kell és tenni a feladatokat. De semmi sem úgy történik, ahogy kellene, nincs erő, és olyan, mintha minden ellened játszana. Pont most, pont ekkora fájdalomban?

Leszegett fejjel, könnycseppekkel az arcodon, a sötét hajnalban emeld feljebb a fejed. Emlékezz, az éjszaka elmúlik! Hagyd az első sugaraknak, hogy az arcodon a könnycseppeket átragyogva csillogjanak. Vedd észre már, jó helyen vagy, és nem vagy egyedül! Feltámadt a te Urad! Ámen.